

Naisopettajien peruskoulun liikuntatunneilla kokemia haastavia tilanteita ja ratkaisuja niihin

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatijat:
Hanna Mattila
Roosa Turklin

24.4.2023
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede, luokanopettajan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Hanna Mattila ja Roosa Turklin

Otsikko: Naisopettajien peruskoulun liikuntatunneilla kokemia haastavia tilanteita ja ratkaisuja niihin

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Mari Lehmuskallio

Sivumäärä: 58 sivua

Päivämäärä: 24.4.2023

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää liikuntaa opettavien naisopettajien kokemia haastavia tilanteita ja ratkaisuja niihin. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin, miten naisopettajat olisivat ratkaisseet haastavia tilanteita jälkikäteen. Tutkimus pohjautui soveltuvin osin Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2003) laatimaan malliin liikuntatuntien häiriökäyttäytymisestä. Haastavat tilanteet muodostuivat aggressiivisuudesta, vastuuttomuudesta ja heikosta sitoutumisesta, itsesääätelytaidoista, muiden häiritsemisestä, heikosta itsehallinnasta sekä muista liikuntatunteihin liittyvistä haasteista.

Tämä tutkimus on tutkimusotteeltaan laadullinen ja se toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Tutkimuksen aineisto koostui kahdeksasta peruskoulussa liikuntaa opettavasta naisopettajan haastattelusta. Saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimustulosten mukaan kaikki liikuntaa opettavat naisopettajat olivat törmänneet kaikkiin haastavien tilanteiden kategorioihin liikuntatunneillaan riippumatta luokka-asteesta. Yleisimmät ratkaisukeinot haastaviin tilanteisiin olivat keskustelu, tilanteeseen puuttuminen akuutisti, ennakointi, motivointi, sääntöjen noudattamisen valvominen, oppilaantuntemus, yhteistyö esimerkiksi kollegan kanssa, ensiaputaidot ja selkeät toimintaohjeet. Opettajan henkilökohtaiset piirteet ja asenne vaikuttivat siihen, jäikö opettaja miettimään haastavia tilanteita jälkikäteen.

Tutkimuksesta saatiin konkreettisia ammatissa toimivien opettajien kokemuksia sekä ratkaisukeinoja ja selviytymisstrategioita haastaviin tilanteisiin. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että kouluissa esiintyy erilaisia haastavia tilanteita, jotka vaikuttavat opettajan työhyvinvointiin. Lisäksi voidaan pohtia, ovatko opettajien puuttumisen keinot haastavissa tilanteissa riittävät. Liikuntaa opettavat naisopettajat nostivat esille oman työnsä reflektoinnin ja resurssien merkityksen haastavien tilanteiden käsittelyssä jälkikäteen. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää osana opettajankoulusta ja valmiiden opettajien keskuudessa.

Avainsanat: Peruskoulu, liikuntatunti, haaste, opettaja, nainen, ratkaisu, kokemus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Liikunnan opetuksen ja opettajuuden asema yhteiskunnassa	7
2.1	Opettajuuden muuttuminen koulussa	7
2.2	Liikunnan opetus tänä päivänä	8
3	Haastava tilanne koululiikunnassa	10
3.1	Opettajien kohtaamat haastavat tilanteet opetuksessa	11
3.2	Liikunta on oppimisympäristönä haastava	12
4	Oppilaan haastavan käyttäytymisen muodot	14
4.1	Oppilaan aggressiivisuus	14
4.2	Oppilaan vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen	16
4.3	Oppilaan itsesäätelytaito ja itsehallinta	17
4.4	Toisten oppilaiden häiritseminen	19
4.5	Liikunnan opetukseen liittyvät muut haasteet	20
5	Opettajien puuttuminen ja ratkaisukeinot haastaviin tilanteisiin koulussa	22
5.1	Mitkä tekijät vaikuttavat ratkaisukeinoihin	22
5.2	Ratkaisukeinot haastaviin tilanteisiin	24
6	Tutkimusongelmat	28
7	Tutkimuksen menetelmät	29
7.1	Tutkittavat	30
7.2	Tutkimuksen toteutus	31
7.3	Aineiston sisällönanalyysi	32
7.4	Tutkimusetiikka	34
8	Tulokset	35
8.1	Aggressiivisuus	35
8.2	Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen	36
8.3	Haasteet itsesäätelytaidoissa	38
8.4	Muut haasteet	40

8.5	Ratkaisut haastaviin tilanteisiin liikuntatunneilla	43
8.6	Miten opettajat olisivat ratkaisseet haastavat tilanteet jälkikäteen	47
9	Pohdinta	51
9.1	Liikuntatunneilla esiintyy haastavia tilanteita	51
9.2	Liikuntatuntien haastaviin tilanteisiin on käytössä erilaisia ratkaisukeinoja	56
9.3	Haastavien tilanteiden reflektointi jälkikäteen	59
9.4	Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	60
9.5	Arviointia tulosten hyödyntämismahdollisuuksista ja jatkotutkimusehdotuksia	62
	Lähteet	64
	Liitteet	71
	Liite 1. Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2003) alkuperäinen taulukko	71
	Liite 2. Haastattelukutsu	73
	Liite 3. Teemahaastattelukysymykset	74
	TAULUKKO 1. OPPILAAN HÄIRITSEVÄN KÄYTTÄYTYMISEN MUODOT LIIKUNNAN OPETUKSESSA.	14
	TAULUKKO 2. TUTKITTAVIEN OPETETTAVA KOULUASTE, TYÖURAN PITUUS, OPETETTAVIEN LIIKUNTATUNTIEN MÄÄRÄ VIIKOSSA JA TEEMAHAASTATTELUN KESTO.	31
	TAULUKKO 3. ESIMERKKI KOKOAVAN KÄSITTEEN MUODOSTAMISESTA.	33
	TAULUKKO 4. AGGRESSIIVISUUSUUDEN ESIINTYMINEN HAASTATELTUJEN LIIKUNTATUNNEILLA.	35
	TAULUKKO 5. VASTUUTTOMUUDEN JA HEIKON SITOUTUMISEN ESIINTYMINEN HAASTATELTUJEN LIIKUNTATUNNEILLA.	37
	TAULUKKO 6. ITSESÄÄTELYTAITOJEN HAASTEIDEN ESIINTYMINEN HAASTATELTUJEN LIIKUNTATUNNEILLA.	38
	TAULUKKO 7. FYSISTEN LOUKKAANTUMISTEN ESIINTYMINEN HAASTATELTUJEN LIIKUNTATUNNEILLA.	40
	TAULUKKO 8. RATKAISUJA HAASTAVIIN TILANTEISIIN LIIKUNTATUNNEILLA.	43
	TAULUKKO 9 MITEN OPETTAJAT OLISIVAT RATKAISSEET HAASTAVAT TILANTEET JÄLKIKÄTEEN.	47

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella liikuntaa opettavien naisopettajien kokemia haastavia tilanteita ja ratkaisuja niihin. Oppilaat ovat vuosien saatossa käyttäytyneet kouluissa haasteellisesti. Yhtenä haasteellisen käyttäytymisen tekijänä voidaan pitää yhteiskunnassa sekä liikuntakulttuurissa tapahtunutta muutosta. Opettajan auktoriteettiasema on kouluympäristössä heikentynyt sekä nuorten kunnioitus auktoriteetteja kohtaan vähentynyt. (Saloviita 2014, 36–37.) Saloviidan (2014) mukaan opettajat ajattelevat oppilaiden haasteiden johtuvan kotien kasvatuksen puutteellisuudesta, kun taas oppilaat kokevat vian olevan opettajissa. Opettajat joutuvat työssään vastaamaan monenlaisiin yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin (Luukkainen 2005, 20).

Haastavia tilanteita liikuntatunneilla aiheuttaa oppilaiden käyttäytyminen. Järvilehto (2003) ja Takala (2016) määrittelevät käyttäytymisen haasteelliseksi silloin, kun se ei vastaa tavanomaisia normeja eli koulumaailmassa koulun käyttäytymiskulttuuria. Opettajat kokevat haasteiden liittyvän oppilaiden tunteiden säätelytaitoihin sekä oppilaiden oman toiminnan seurauksien heikkoon ymmärtämiseen (Kerola & Sipilä 2017, 39). Myös vetäytyvä ja ahdistuva käyttäytyminen koetaan haasteellisena (Ojala 2017, 59). Liikuntaa opettavat opettajat kokevat haasteiksi myös resurssien vähäisyyden sekä liian suuret opetusryhmät (Hirvensalo, Huhtiniemi & Salin 2017). Haasteita tuovat myös nuorten mielenterveyden ongelmat, jotka kasvavat Suomessa nopeasti (Pesonen, Larivaara & Hannukkala 2022, 67). Nuorista noin 20–25 prosentilla on jokin mielenterveyden häiriö (Huurre, Marttunen, Strandholm & Viialainen 2013). Tämän perusteella voidaan huomioda, että opettajan ammatissa toimitaan monien eri haasteiden parissa, mitkä muuttuvat yhteiskunnan mukana.

Oppilaat käyttäytyvät joskus sopimattomasti ja aiheuttavat koulun arjessa ongelmallisia tilanteita (Gordon & Savolainen 2006, 36). Hirvensalon, Huhtiniemen ja Salinin (2017) mukaan haastavat tilanteet ja käyttäytyminen hankaloittavat opettajan työtä. Liikuntatuntien aikana opettaja selvittää oppilaiden välisiä yhteenottoja, sanoja ja tekoja. Opettajan ammatissa vuorovaikutus oppilaiden kanssa ja erityisesti haastavien tilanteiden ratkaiseminen nähdään kuormittavana tekijänä. (Lounassalo & Virta 2017.) Hirvensalon ym. (2017) mukaan haasteet heikentävät liikuntaa opettavien opettajien työhyvinvointia.

Useasti tarkastellaan opettajan toiminnan vaikutusta oppilaan oppimiskokemuksiin (Tirri 2002). On kuitenkin hyvä tiedostaa, että opettajakin oppii opetusprosessissa (Leino & Leino

1997, 13). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan myös opettajan reflektointia haastavien tilanteiden kohdalla. Lisäksi tarkastellaan opettajien tekemiä ratkaisuja haastavien tilanteiden kohdalla sekä sitä, miten opettajat olisivat muuttaneet toimintaansa jälkikäteen. Ahosen (2018) mukaan opettajan tiedot ja toimintamallit syntyvät oppimisen tuloksena. Oppimista tapahtuu opetustilanteiden ulkopuolella esimerkiksi kasvatuksellisia ongelmatilanteita ratkottaessa. Näissä kasvatuksellisissa ongelmatilanteissa korostuvat vastavuoroinen keskustelu, kuuntelu ja yhteisen ymmärryksen rakentaminen. (Ahonen 2018, 70.)

Opettajankoulutus on liian teoreettinen ja vastaa vähän käytännön vaatimukseen (Aho 2011). Opettajista 90 prosenttia oli sitä mieltä, että opettajakoulutuksessa ei annettu riittäviä valmiuksia työrauhan ylläpitoon, minkä takia aloittelevan opettajan alkuvaikeudet johtuvat osittain opettajakoulutuksesta. Opettajakoulutuksessa ei opita kaikkia keinoja häiriökäyttäytymisen puuttumiseen, vaan keinot opitaan kokemuksen myötä. (Puustinen 2010.) Koulutuksen sekä työn vähäinen vastaavuus vaikuttaa merkittävästi opettajien työssäjaksamiseen (Bain 1990, 759, 762). Tämän vuoksi tutkimuksessa halutaan selvittää konkreettisia ratkaisutapoja ja esimerkkejä siitä, millaisia haastavia tilanteita liikuntatunneilla voi tulla vastaan. Tutkimuksella halutaan antaa opettajilla valmiuksia kohdata haastavia tilanteita.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan laadullisin menetelmin liikuntaa opettavien naisopettajien kokemia haastavia tilanteita koululiikunnassa. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään ratkaisukeinoja haastaviin tilanteisiin ja miten opettajat olisivat ratkaisseet tilanteet jälkikäteen toisin. Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin naisopettajat, koska vuonna 2019 perusopetuksen luokan- ja esiopetuksenopettajista 78 prosenttia oli naisia ja tuntiopettajista yli 70 prosenttia oli naisia (Opetushallitus 2020, 11). Cothranin, Kulinnan & Regualosin (2006, 38) tutkimuksen mukaan alakoulussa naisopettajat raportoivat enemmän ongelmallisesta käytöksestä kuin miespuoliset opettajat. Tämän perusteella voidaan todeta, että opettajista suurin osa on naisia, jolloin on aiheellista rajata tutkimus koskemaan liikuntaa opettaviin naisopettajiin.

2 Liikunnan opetuksen ja opettajuuden asema yhteiskunnassa

2.1 Opettajuuden muuttuminen koulussa

Luukkaisen (2005) mukaan koulujärjestelmä pysyy suhteellisen stabiilina, vaikka yhteiskunnassa tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Lapinoja (2006) mainitsee, että koulujärjestelmä on muuttunut ja oppilasta korostetaan aktiivisena toimijana, joka vaikuttaa oman oppimisensa tavoitteisiin ja suuntaan. Yhteiskunnan ja koulujen muutokset vaikuttavat opettajien työnkuvaan (Mankki & Rähkä 2019, 5). Opettajuudella viitataan opettajan tekemään työhön ja siihen vaikuttavat vahvasti ympäröivä yhteiskunta sekä yksilöllinen näkökulma. (Luukkainen 2005, 96–97.)

Suomalaisessa koulujärjestelmässä vaatimuksia koulujen tehtävistä voivat asettaa monet eri tahot. Esimerkiksi oppilailta, heidän vanhemmiltaan, opettajajärjestöillä ja puolueilla on mahdollisuus vaatia koulujärjestelmältä. Tämä asettaa kovia vaatimuksia yksittäisille kouluille ja niiden henkilökunnalle. Koulujen arjessa esimerkiksi opettajat joutuvat kohtaamaan eri tahojen ehkä jopa ristiriitaisia vaatimuksia päivittäin. Koulujärjestelmä sai 1900-luvulla osakseen paljon kunnioitusta, luottamusta sekä opettajilla oli vankka auktoriteettiasema (Sahlberg 2015, 136). Nyky-yhteiskunnassa koulujen auktoriteettiasema on heikentynyt ja tämä on vaikuttanut myös opettajien asemaan luokkahuoneessa (Salminen 2012, 8–9; Saloviita 2014, 26).

Opettajan auktoriteetti on heikentynyt ja vaatimukset lisääntyneet sekä kasvatusvastuu korostunut (Saloviita 2014, 26). Saloviidan (2007) mukaan opettajan auktoriteetti perustuu jatkuviin neuvotteluihin oppilaiden kanssa sekä siihen, että oppilaat toimivat opettajan ohjeiden mukaisesti. Säntin (2007) mukaan opettajien ammattitaidon arvostus on laskenut. Kasvatusvastuun lisääntyminen vaikuttaa opettajien työn määrän lisääntymiseen sekä opettajan opetustyöhön käytettävien resurssien vähentymiseen (Värri 2002, 17). Luukkaisen (2004) mukaan opettajuus ei enää tarkoita samaa asiaa kuin opettaminen. Silti opettajuus liitetään vahvasti opettamiseen ja kaikki opettamisen yli menevä työ on ylimääräistä (Luukkainen 2004, 305).

Opettajan työnkuva on laajentunut ja opettajalta odotetaan monia erilaisia rooleja (Salminen 2012, 16). Opettajalta odotetaan kykyä asettua esimerkiksi psykologin ja perheterapeutin rooliin (Luukkainen 2005, 123). Opettajan voimavaroihin vaikuttavat erilaisten roolien ja vaatimusten lisäksi myös oppilaiden huoltajat (Salminen 2012, 8). Nyky-yhteiskunnassa

oppilaiden huoltajat vaikuttavat opettajan ammattiin. Kouluissa ovat korostunut sovittelijan, neuvottelijan sekä keskustelijan roolit. (Säntti 2008, 17–18.) Säntin (2008) mukaan osa opettajista ajattelevat koulun kantavan suuren osan kasvatustuosta, kun taas Saloviidan (2012) mukaan opettajat ajattelevat oppilaiden haasteiden johtuvan kotien puutteellisesta kasvatustyöstä. On totta, että oppilaiden perustarpeiden tyydyttämättömyys heijastuu kouluhin erilaisina haasteina, mutta oppilaiden perustarpeet voivat olla uhattuna niin kotona kuin koulussakin (Saloviita 2012, 39).

Opettajan auktoriteetin heikentyminen on heijastunut myös opettajan ja huoltajien väliseen yhteistyöhön. Näkyään opettajien tulee pystyä perustelemaan toimintansa sekä valintansa niin huoltajille kuin monille muillekin. Tämän perusteella huoltajien valta on kasvanut sekä tietoisuus omista oikeuksistaan lisääntynyt. Lisäksi huoltajien oman lapsen yksilöllisyyden huomioiminen opetuksessa on korostunut merkittävästi. (Tahkokallio 2018, 196–197.) Huoltajien aktiivisuus ja asiantuntijuus saattavat aiheuttaa opettajien työhön haasteita sekä rajoituksia (Luukkainen 2005, 128–131).

2.2 Liikunnan opetus tänä päivänä

Liikunnan opetus lähti liikkeelle lähes kaksi vuosisataa sitten, kun huolestuttiin koululaisten jaksamisesta. Tällöin kehiteltiin liikunta, silloinen voimistelu, jolla tarkoitetaan koulujärjestelmässä esiintyvää oppiainetta. (Lahti 2017.) Voimistelu toi oppilaille koulupäiviin vaihtelua sekä sen katsottiin vähentävän rasitusoireita ja parantavan koululaisten terveyttä (Koivusalo 1982, 1).

Nykyään liikunnan opetuksen sisällöt ovat monipuolisempia pelkkien terveys- ja liikuntamuototavoitteiden lisäksi (Lahti 2017). Opettajan ammattiin liittyvät vapaus ja valta. Opetussuunnitelman perusteet, paikallisesti määritettävä opetussuunnitelma sekä lainsäädäntö antavat opetukselle tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Opettajan ammatin vapaus näkyy mahdollisuutena tulkita sisältöjä ja tavoitteita henkilökohtaisen näkemyksen pohjalta. (Luukkainen 2004, 304.)

Nykyään liikuntaa opettavalta opettajalta vaaditaan erilaista osaamista. Opettajan tulee osata opettaa laajoja liikunnan sisältöjä monipuolisesti ja oppilaslähtöisesti. Opettajalta myös odotetaan, että oppilaita kasvatetaan terveelliseen elämäntapaan ja että opetus kehittää oppilaiden sosiaalista- ja psyykkistä toimintakykyä. Liikuntaa opettavalta opettajalta odotetaan myös toimimista koulun ulkopuolella koko koulun terveysliikuttajana ja

hyvinvoinnin asiantuntijana. (Dowling 2011, 6; Heikinaro-Johansson, Lyyra & Palomäki 2016, 48.) Haasteita liikunnan opettamiseen tuovat myös ongelmat työrauhan kanssa, elintapoihin liittyvät sairaudet sekä lasten liikunnan harrastamisen polarisoituminen. Liikunnallisten oppilaiden liikkuminen ja harrastaminen lisääntyy jatkuvasti, kun taas passiivisten oppilaiden liikkumattomuus lisääntyy entisestään. Opettajan tulee myös kehittää osaamistaan yhteiskunnan muutoksien myötä, reagoida uusiin tutkimustuloksiin ja liikuntalajeihin sekä koulutuspolitiikan muutoksiin. (Lahti 2017.)

Liikunta on merkittävässä roolissa monien eri psyykkisten ja fyysisten sairauksien hoitokeinona (Puustjärvi, Voutilainen & Pihlakoski 2018b, 75). Liikunnalla on vaikutusta mielihyvään, energisyyteen ja rentoutumiseen, joiden katsotaan vähentävän esimerkiksi masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta (Kantomaa & Lintunen 2008, 79–80; Nupponen 2006, 48–49). Koululiikunnalla on myös vaikutusta kouluvireyteen. Tarkkuutta ja nopeutta vaatineet tehtävät ovat sujuneet laadukkaammin liikuntatuntien jälkeen kuin normaalien lukuainetuntien jälkeen. (Loueniva, Nupponen & Vehviläinen 2008, 39.) Näin ollen vähäisen liikunnan harrastamisen katsotaan liittyvän esimerkiksi tunne-elämän haasteisiin, tarkkaavaisuushäiriöihin sekä käyttäytymisen ongelmiin. Koululiikunta parhaimmillaan luo oppilaille mahdollisuuksia tunteiden käsittelyyn ja ilmaisemiseen, yhteistyöhön sekä sääntöjen noudattamisen harjoitteluun. (Ebeling, Kantomaa, Taanila & Tammelin 2010, 34–35.)

Koulujärjestelmässä inklusiolla viitataan siihen, että kaikki oppilaat ovat tervetulleita kouluihin. Esimerkiksi oppilaiden ihonvärillä, vammaisuudella tai sukupuolella ei ole väliä. (Saloviita 1999.) Inklusiossa erityisen tuen oppilaat sijoitetaan osaksi yleisopetusta (Ladonlahti & Naukkarinen 2006, 343). Inklusion tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle oppilaalle turvallinen ympäristö sekä onnistumisien kokemuksia ja liikuntataitojen oppimista omien taitotasojen mukaisesti (Louhela 2012). Jaakkolan, Sääkslahden ja Liukkolan (2009) mukaan opettajien tulisi tietää oppilaiden haasteet ja vahvuudet sekä hyödyntää niitä osana suunnittelua. Kuitenkin oppilaiden erityistarpeet vaikuttavat liikunnan opetukseen (Huovinen 2000). Manner (2019) nostaa Opettaja -verkkosivulla esille opettajien olevan kuormittuneita, koska resursseja inklusion toimivalle järjestämiselle ei ole. Tämän perusteella voidaan todeta inklusion tuovan oman haasteensa liikunnan opetukseen.

3 Haastava tilanne koululiikunnassa

Ei-toivottua käyttäytymistä pidetään haastavana (Takala & Kontu 2016, 81). Haastavat tilanteet ovat vuorovaikutustilanteita, jotka koetaan usein epämieluisina. Haastavat tilanteet etenevät usein osapuolten reagoinnin ja toiminnan mukaan. Tilanteet voivat pitää sisällään esimerkiksi toisten satuttamista, tavaroiden heittelyä sekä kiroilua. Haastavat tilanteet ovat usein yksilön kokemuksia ja sen tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi ympäristö sekä yksilön omat lähtökohdat. Yksilön lähtökohtia ovat esimerkiksi sen hetkinen mieliala ja henkilökohtainen tapa reagoida tilanteisiin. Haastavat tilanteet saattavat olla ihmisille erilaisia, toiset kokevat ne haastavaksi ja toiset taas eivät. (Jokimäki, Laitinen & Salo 2011, 3.)

Koulussa opettaja on ammattilainen, joka on vastuussa koulun arjesta, oppimisesta ja oppilaiden viihtymisestä. Kouluissa tulee aina olemaan haastavia tilanteita, joissa kaikki asiat eivät suju toivotun mukaisesti. Ongelmat esimerkiksi käyttäytymisessä ovat osa arkipäivää ja opettajat kokevat ne usein hankalana. (Elvén 2016, 19, 65.) Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2006) tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten haastavaa käyttäytymistä on pidetty ammattikasvattajan työssä eniten kuormittavana tekijänä. Lisäksi haastavan käyttäytymisen on katsottu lisäävän lapsen tai nuoren riskiä ajautua moninaisiin ongelmiin myöhemmin nuoruudessa tai aikuisuudessa (Ahonen 2017, 9).

Aikaisemmissa tutkimuksissa (Kulinna & Cothran 2007; Kerola & Sipilä 2017, 18) puhutaan haastavasta käyttäytymisestä tai häiriökäyttäytymisestä. Oppilaiden ei-toivottavaa ja häiritsevää käyttäytymistä on kuvattu koulukontekstissa käsitteillä ongelma- ja häiriökäyttäytymien (Takala & Kontu 2016, 81). Ongelmakäyttäytyminen tai häiriökäyttäytyminen viittaavat herkästi oppilaan syyllisyyteen ja korostavat oppilaan toimintaa opettajan odotusten ja tavoitteiden vastaisena. Tämä ei-hyväksyty käyttäytyminen aiheuttaa ongelmia opettajalle. (Gordon & Savolainen 2006.) Haastava tilanne on käsitteenä erinomainen, koska haasteen vastaanottaminen ja siihen ratkaisun mahdollistaminen tuottavat lähes aina onnistumisen kokemuksia. Haastavaan tilanteeseen on usein löydettävissä ratkaisuja. Ennen haastavaa tilannetta oppilaassa esiintyy ennusmerkkejä. Näiden merkkien havainnoiminen, tarkoituksenmukainen reagoiminen ja suunnitelmallisuus ovat oleellisia tekijöitä haastavan tilanteen ennaltaehkäisyssä. Haastavan tilanteen ennusmerkkejä ovat esimerkiksi uhkailu, kiroilu, riidan haastaminen, ahdistuneisuus, ärtyneisyys sekä

vetäytyvyys. (Kerola & Sipilä 2017, 18–19.) Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä haastava tilanne.

3.1 Opettajien kohtaamat haastavat tilanteet opetuksessa

Haastavia tilanteita ilmaantuu aina uusia, kuten eri variaatioita tai käyttäytymisen muotoja. Haastavia tilanteita esiintyy myös koulujen arjessa. Koulussa on oppilaita, jotka huutelevat, riehuvat, ärsyttävät, pilkkaavat tai kiusaavat. Nämä voivat muodostaa koulussa haasteen opettajalle, joka joutuu etsimään kasvatukselliset keinot näiden poistamiseksi. (Kerola & Sipilä 2017, 22–23.) Tyypillisiä konflikteja provosoivia tilanteita ovat myös erilaiset näkemuserot, ristiriidat ja erimielisyydet (Ellonen 2012, 225).

Julinin ja Rummun (2018) tutkimuksessa kolmasosa opetuksen järjestäjistä korosti viimeisen kahden vuoden aikana häiriötilanteiden lisääntyneen kouluissa. Häiriötilanteita esiintyi yläkoulussa enemmän kuin alakoulussa. Ongelmatilanteiksi koettiin puhuminen häiritsevästi opettajan opetuksen päälle, oppilaan oppimisvälineiden puuttuminen, poistuminen luvattomasti koulun alueelta sekä toisen oppilaan kiusaaminen. Kyselyn tuloksien mukaan koulujen häiriötilanteita voitaisiin vähentää lisäämällä kouluviihtyvyyttä, resurssien määrää, opetuksen eriyttämistä ja oppilaiden osallisuutta. (Julin & Rumpu 2018, 3–4, 266.)

Viimeiset vuosikymmenet ovat muuttaneet opettajan työnkuvaa. Opettajan työlle on asetettu enemmän odotuksia niin yhteiskunnan kuin vanhempienkin suunnasta. Opettajankoulutuksen antamat valmiudet eivät ole riittäviä tai eivät vastaa opettajan työn todellisuutta. Erityisesti työkuormituksen sekä vaatimuksien lisääntyminen ja opettajien jaksaminen ovat nousseet esille koulutukseen liittyvässä keskustelussa. (Mäkelä 2014, 61.) Mäkelän (2014) tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten liikuntaopettajien työtyytyväisyyttä ja ammatinvaihtamisen aikeita. Tutkimuksen tuloksissa 79,5 prosenttia liikunnanopettajista oli tyytyväisiä ammattiinsa. Työtyytyväisyyteen vaikuttivat esimerkiksi työyhteisö, resurssit, ammattitaito sekä oppilaat. Liikunnanopettajista 39 prosenttia kertoi harkinneensa ammatinvaihtoa. Ammatinvaihtoaikeisiin katsottiin vaikuttavan esimerkiksi oppilaiden häiriökäyttäytyminen, heikot työolosuhteet, työmäärän kohtuuttomuus sekä mahdollisuus kehittää omia taitoja. Tuloksien perusteella tulisi kiinnittää huomiota koulun resurssien määrään sekä oikeanlaisiin opetusjärjestelyihin. (Mäkelä 2014, 61–64.)

Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) tutkimusbarometrin tulosten perusteella opettajien kohtaamat uhkaavat tilanteet ja väkivallan määrä ovat kouluissa lisääntyneet (Golnick & Ilves

2019, 2). Opetustyö ei kuulu niin sanotusti riskiammatteihin, mutta koulujen uhka- ja väkivaltatilanteisiin on kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Useat opettajat ovat törmänneet työuransa aikana uhkaaviin tai voimakkaasti häiriköiviin oppilaisiin. (Ellonen 2012, 223.) Yläasteiden opettajista 45 prosenttia oli kokenut työuransa aikana vähintään kerran loukkaavaa köytöstä, 11 prosenttia muuta häirintää, 7 prosenttia väkivallan uhkaa, 4 prosenttia väkivaltaa ja 3 prosenttia seksuaalista häirintää oppilaiden taholta. Fyysinen väkivalta liittyi tyypillisesti tilanteisiin, jossa oppilas ei halunnut toimia opettajan ohjeiden mukaan tai joissa opettaja huomautti oppilaalle epäasiallisesta käytöksestä. Väkivalta liittyi myös tilanteisiin, joissa opettaja oli mennyt väliin oppilaiden keskinäiseen kiistaan tai rauhoittamaan muuten aggressiivisesti käyttäytyvää oppilasta. (Salmi & Kivivuori 2008.) Opetustilanteet, joissa oppilasmäärä on suuri ja oppilaat ovat valmiuksiltaan hyvin eritasoisia, voivat vaikeuttaa työrauhan ylläpitoa ja altistaa tilanteille, joihin sisältyy uhka. Aggressiivisten oppilaiden kanssa opettajan tulee varmistaa myös oma turvallisuus. (Ellonen 2012, 223–225.)

3.2 Liikunta on oppimisympäristönä haastava

Yksi liikunnan opetuksen tehtävistä on tukea oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Liikunnassa on merkittävää kiinnittää huomiota yksittäisiin liikuntatunteihin liittyviin positiivisiin kokemuksiin ja harjoitella osallisuutta, sosiaalisuutta, tunteiden tunnistamista sekä leikinomaista kisailua. Tilat, paikat, yhteisöt ja toimintakäytännöt, joissa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat, kutsutaan oppimisympäristöiksi. (POPS 2014, 31, 273.)

Liikunta eroaa muista oppiaineista siinä, että oppilaat liikkuvat yksin ja yhdessä vaihdellen paikkaa, liikkeen tai tekemisen muotoa. Liikuntatunneilla ei olla jatkuvasti opettajan välittömän valvonnan alaisia. (Kangasoja 2017.) Liikunta oppiaineena poikkeaa muista peruskoulun oppiaineista myös kehollisuutensa takia (Louhela 2012) ja liikunta oppiaineen erityispiirteisiin kuuluu erilainen oppimisympäristö, vaadittu yhteistoiminnallisuus sekä toiminnan ja suoriutumisen avoin näkyminen (Huisman & Nissinen 2005, 27). Liikunta on peruskoulussa yksi suosituimmista oppiaineista, mutta se jakaa myös oppilaita toiseen ääripäähän vastakkaisia tunteita herättävänä oppiaineena (Hakala 1999, 96; Kalaja & Koponen 2017, 560). Liikunnan opetukseen sisältyy siirtymäongelmia, riitatilanteita opettajan ja oppilaan välillä ja ryhmäjako-ongelmia (Poutala 2010, 110).

Koululiikunta on tavoitteellista liikuntakasvatusta. Peruskoulun aikana oppilaat saavat liikunnallisen peruskasvatuksen, joka on yli puolelle oppilaista ainoa paikka, jossa he

osallistuvat ohjattuun liikuntaan. (Nupponen, Penttinen, Pehkonen, Kalari & Palosaari 2010, 13.) Liikuntaa opettavalla luokanopettajalla on merkittävä vastuu liikunnan opetuksesta ja se nähdäänkin haasteellisena oppiaineena. Liikunta eroaa muista oppiaineistaan sen oppimisympäristön ja opetusmenetelmiensä takia. Oppimisympäristöön oman haasteensa tuo oppilaiden liikkuminen (Poutala 2010, 194.) Grahamin (2008) mukaan opettajalla tulee olla valmiuksia opettaa oppilaille liikunnan perustaitoja sekä antaa oppilaille tehtäviä yksilöllisen kehityksen huomioon ottaen.

4 Oppilaan haastavan käyttäytymisen muodot

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2003) tutkimuksen mallia (liite 1) ja tutkimuksen tuloksia. Häiritsevää käyttäytymistä liikuntatunneilla ovat esimerkiksi toisten töniminen, liikuntavarusteiden unohtaminen, ohjeiden seuraamattomuus, kiroilu ja huono itsehallinta (Kulinna, Cothran & Regualos 2006). Kulinna ym. (2003) ovat kehittäneet mallin, jolla tutkitaan oppilailla esiintyvää häiriökäyttäytymistä. Malli jakaa häiriökäyttäytymisen kuuteen kategoriaan: aggressiivisuuteen, heikkoon sitoutumiseen ja vastuuttomuuteen, heikkoon ohjeiden seurantaan, laittomaan tai vahingolliseen käyttäytymiseen, toisten häiritsemiseen sekä heikkoon itsehallintaan. Nämä kuusi kategoriaa koostuvat 59 häiritsevän käyttäytymisen muodosta. Lopulta kategoriat jaoteltiin vielä lievään, keskitasoiseen ja vaikeaan vakavuusasteeseen. Tässä tutkimuksessa alkuperäistä mallia hyödynnetään soveltuvien osien (taulukko 1). Kategorioista poistettiin laitton ja vahingollinen käyttäytyminen, koska tämä kategoria ei vastannut tämän tutkimuksen aihepiiriä.

Taulukko 1. Oppilaan häiritsevän käyttäytymisen muodot liikunnan opetuksessa.

Kategoria	Esimerkkejä
Aggressiivisuus	Töniminen, lyöminen, potkiminen, haukkuminen, sanallinen uhkailu ja huijaaminen
Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen	Laiskuus ja osallistumattomuus
Itsesäätelytaidot	Omien tunteiden, käyttäytymisen ja kognitiivisten toimintojen säätely
Muiden häiritseminen	Nauraminen, kikattelu, pilkkaaminen ja kiroilu
Heikko itsehallinta	Opettajaan takertuminen ja masentuminen epäonnistumisista
Muut haasteet	Loukkaantuminen ja turvallisuus

Tässä tutkimuksessa perehdytään liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksiin haastavasta käyttäytymisestä peruskoulun liikuntatunneilla. Kokemuksella viitataan ihmisen kokemuksen sisältöön eli siihen, mitä on koettu ja tässä tutkimuksessa merkittävänä asiana ovat liikuntaa opettavien naisopettajien kokemukset (Kukkola 2018, 42). Kokemusten tutkimista tarkastellaan tarkemmin luvussa 6.

4.1 Oppilaan aggressiivisuus

Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2003) mukaan aggressiivisuutta ovat esimerkiksi töniminen, uhkailu, huijaaminen ja viisastelu. Oppilas voi käyttäytyä aggressiivisesti tai

vihamielisesti itseään tai toisia kohtaan. Hyökkävyys voi olla esimerkiksi sanallista tai fyysistä toimintaa. Oppilas voi heitellä tavaroita ja toimia impulsiivisesti. Sanallisesti oppilas voi pahoittaa toisen mielen, uhkailla tai haukkua. Fyysisesti hän voi satuttaa toisia esimerkiksi lyömällä tai tönimällä. (Ahonen 2017, 32; Juusola 2012, 81–82.) Kokemukset aggressiivisuudesta ovat subjektiivisia. Aggressiivista käyttäytymistä esiintyy esimerkiksi sosiaalisissa ryhmissä, kuten liikuntatunneilla. (Lindh & Sinkkonen 2009, 115.)

Aggressiivisesta käyttäytymisestä on eroteltavissa reaktiivinen ja proaktiivinen aggressiivisuus. Reaktiivinen aggressiivisuus liittyy kontrolloimattomaan aggressiivisuuteen, jossa reaktio tapahtuu uhkatilanteessa. Siihen liittyy vihan ja suuttumuksen tunteita, jotka näyttäytyvät fysiologisenä aggressiotilana. Reaktiivinen aggressiivisuus toteutuu usein herkästi tulistuvalla lapsella. Proaktiivinen aggressiivisuus liittyy taas tilanteeseen, jossa aggressiivisuus on väline oman päämäärän saavuttamiseen. Sellaista aggressiivisuutta on esimerkiksi koulukiusaaminen. (Salmivalli 2005, 66.) Proaktiivinen aggressiivisuus on reaktiivista aggressiivisuutta hallitumpaa ja suunnitelmallisempaa. Oppilas on saattanut omaksua ajatuksen, että aggressiivinen käyttäytyminen on palkitsevaa. Reaktiivinen ja proaktiivinen aggressiivisuus saattaa esiintyä oppilaan käyttäytymisessä vuorotellen eli ne eivät ole toisiaan pois sulkevia. (Ahonen 2017, 33–34.)

Oppilaat saavat tuntumaa aggressiivisuuteen ja väkivaltaan melkein päivittäin. Aikaisemman tutkimuksen perusteella 3.–6. -luokkalaiset kokivat häiriöksi oppilaan, joka tönii tai kiusaa toisia, tuhoaa toisen tavaroita, rikkoo luokan yhteisiä sääntöjä, ei tee yhteistyötä sekä moittii tai syyttää opettajaa ja muita oppilaita (Safran, Safran & Rich 1994). Aggressiiviset oppilaat kiinnittävät huomiota ympäristössä esiintyviin aggressiivisiin vihjeisiin. He tulkitsevat helposti toisten ihmisten aikomukset vihamielisiksi ja rakentavat vihamielisiä tavoitteita. Aggressiivinen käyttäytyminen heijastaa oppilaiden vaikeutta selviytyä päivittäisistä ongelmallisista sosiaalisista tilanteista. Aggressiivisilla oppilailla esiintyy vihamielisyyttä enemmän ja he herkästi arvostavat tavoitteita, jotka parantavat omaa valta-asemaa ja toisten alistamista. Tällaisia tavoitteita ovat esimerkiksi mielihyvän tunne sekä sosiaalisen aseman parantaminen. Lisäksi aggressiivisilla oppilailla on vähemmän ystävällisiä tai tehokkaita strategioita, jolloin he eivät näe toiminnan kielteisiä seurauksia yhtä selkeästi kuin ei-aggressiiviset. (Lindh & Sinkkonen 2009, 101–102.)

Oppilas, joka käyttäytyy aggressiivisesti muita kohtaan, on usein ongelmissa. Oppilas kokee oman toimintansa yleensä haasteellisena, se aiheuttaa vahinkoa ja pelkoa ympäristössä. Ne

oppilaat, joiden aggression tunne aiheuttavat haasteita liikuntatunneilla, tarvitsevat tietoa, rakentavaa rajoittamista sekä aikuisten turvaa. Oppilas kohtaa koulussa ryhmäilmiöitä, kilpailutilanteita, epäonnistumisia sekä erilaisia haasteita, mitkä voivat aiheuttaa aggressioita. Liikunta on oppaine, jossa oppilas pystyy harjoittelemaan sosiaalisia taitoja, itsehillintää sekä tunteiden kanavoitinta. Oppilaat tarvitsevat opettajilta apua aggressiivisten tunteiden harjoitteluun. (Cacciatore 2007, 17–54.)

4.2 Oppilaan vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen

Vastuu tarkoittaa vastuullisuutta tunteissa, sanoissa ja teoissa (Kalliopuska 1995, 117) eli oppilas on vastuussa tekojensa seurauksista (Herberlein 2009, 65–70). Vastuullisuus liittyy myös muihin ihmisiin, työhön, ominaisuuteen ja omaan itseensä. Oppilaalla on oma vastuu liittyen esimerkiksi tehtävien tekemiseen liikuntatunneilla. (Lesojeff, Purjo, Tervahauta & Videnoja 2013, 80.) Kun oppilasta pidetään vastuullisena, hänet otetaan vakavasti. Silloin ajatellaan hänen pystyvän ottamaan vastuuta, valitsemaan oikean ja väärän väliltä sekä pohtimaan omia tekojaan ja niiden seurauksia (Heberlein 2009, 75, 148). Opetuksen yhtenä tehtävänä nähdään opettaa oppilaita ottamaan vastuuta itsestään sekä valmiuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen (Niemi 2002, 127). Koulun tehtävänä on tarjota oppilaalle mahdollisuuksia kasvaa vastuulliseksi toimijaksi, jolla on esimerkiksi kyky hillitä aggressiivisia toimintojaan (Sihvola 2008, 352). Myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) liikunta oppiaineen tehtävänä on liikunnan avulla kasvaminen kohti vastuullisuutta. Tämän pohjalta voidaan todeta, että koulussa harjoitellaan vastuun kantoa.

Kulinnan, Cothranin ja Krechin (2010) mukaan voidaan puhua vastuuttomuudesta tai osallistumattomuudesta. Osallistumattomuus ja vastuuttomuus näyttäytyvät esimerkiksi valittamisena, laiskotteluna ja hidasteluna (Kulinna ym. 2010). Tämän perusteella vastuuttomana käyttäytymisenä voidaan pitää osallistumattomuutta liikuntatunneilla. Huovisen (2019) tekemässä väitöskirjassa oppilaan toiminta saattoi olla osallistumatonta, jos hän teki jotain muuta kuin liikuntatunnilla oli tarkoitus. Tutkimuksen mukaan oleskelu suorituspaikalla ilman, että oppilas teki tavoitteenmukaista tehtävää, nojailu tai seisoskelu salin laidalla näyttäytyivät osallistumattomuutena. (Huovinen 2019, 40, 48.)

Koululiikunnassa ahdistunut oppilas voi ilmaista osallistumattomuutta tai vetäytyä liikuntatunneilla sivuun (Barkoukis 2007, 63–64). Vetäytyvällä käyttäytymisellä viitataan vaikeuteen tai haluttomuuteen osallistua sosiaaliseen toimintaan, kuten liikuntatunneilla leikkeihin ja peleihin. Oppilas voi toimia vetäytyneesti esimerkiksi ujouden tai sosiaalisen

kyvyttömyyden takia. Oppilaalla voi olla vaikeuksia tunnistaa toisten oppilaiden sosiaalisia viestejä tai hän ei kykene vastaamaan näihin viesteihin. Vetäytyvä käyttäytyminen koetaan kuormittavana, koska kasvattajalla on huoli oppilaan kehityksestä. Vetäytyneen oppilaan huomioiminen ja jatkuva kannustaminen vievät kasvattajalta huomattavasti aikaa, etenkin jos opettaja on yksin luokkansa kanssa. (Ahonen 2017, 48–49.)

Oppilaan käyttäytyminen oppimistilanteessa antaa tietoa oppilaan sitoutumisesta oppimista kohtaan. Sitoutumaton oppilas esimerkiksi luovuttaa oppimistilanteessa herkästi, ilmaisee ahdistuneisuutta tai vihaa koulua kohtaan tai tekee vain vaadittavan selviytyäkseen annetuista tehtävistä. Sitoutunut oppilas keskittyy, osallistuu ja toimii oppitunneilla sinnikkäästi. Hän tekee työtä sen eteen, että oppisi kyseisen asian. Kun oppilas sitoutuu tunnetasolla, hän osoittaa innokkuutta ja kiinnostusta opittavaa asiaa kohtaan. (Reeve 2002, 194–195.)

Pääasiassa kouluun sitoutunut oppilas pitää koulua ja koulunkäynnin merkitystä tulevaisuuden kannalta tärkeänä (Cooper & Jacobs 2011, 21–22).

4.3 Oppilaan itsesäätelytaito ja itsehallinta

Haastavien tilanteiden taustalla on useasti tunteiden ilmaisemisen vaikeuksia (Kerola & Sipilä 2017, 66). Itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan oppilaan kykyä säädellä omia tunteitaan, käyttäytymistään ja kognitiivisia toimintojaan tilanteen vaatimalla tavalla. Liikuntatunneille liittyvänä esimerkkinä tunteiden säätelystä ovat tilanteet, joissa oppilas kohtaa pettymyksiä. Se, miten oppilas ilmaisee käytöksellään pettymystä, liittyy vahvasti hänen kykyynsä säädellä pettymyksestä aiheutuneita tunnereaktioitaan. Jos oppilaalla on hyvät itsesäätelytaidot, hän ilmentää pettymystään esimerkiksi harmittelemalla. Oppilas ymmärtää, ettei häviö tee hänestä huonoa pelaajaa ja voi jopa olla iloinen toisen oppilaan onnistumisesta. Tällöin oppilas pääsee pettymyksen tunteesta nopeasti yli. Sen sijaan oppilas, joka harjoittelee pettymyksen sietoa, voi pelin hävitessään joutua voimakkaan ja hallitsemattoman tunteen valtaan. Oppilas saattaa ilmentää pettymystään esimerkiksi raivostumalla tai pakenemalla. Oppilaan on vaikea ottaa huomioon toisten oppilaiden tunteita tai reaktioita. Itsesäätelytaidoilla on suuri merkitys siihen, miten hyvin oppilas pystyy säätelämään käyttäytymistään. (Ahonen 2017, 18–19.)

Erilaisten tunteiden tunnistaminen ja kohtaaminen on tärkeä taito (Cacciatore 2007, 18; Kerola & Sipilä 2017, 67). Tunteita tulee opettaa, ja oppilaat tarvitsevat niiden oppimiseen apua opettajalta. Oppilaat, jotka osaavat tunnistaa ja nimetä tunteita ovat vähemmän aggressiivisia ja paremmat sosiaaliset taidot omaavia oppilaita. Tunteiden hallinta ja säätely ovat myös hyvin erilaista eri ihmisille. Tietyt reaktiot, kuten suuttumus, voivat kertoa myös

pettymyksen, häpeän tai pelon tunteesta. Oppilailla tulee olla myös mahdollisuuksia purkaa tunteitaan. Tunteiden peittäminen saattaa johtaa psyykkisiin ja psykosomaattisiin oireisiin. Hallitsemattomana monet tunteet saattavat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. (Cacciatore 2007, 16–25.) Puutteelliset tunnetaidot vaikeuttavat oppilaan sosiaalisia suhteita ja niihin liittyviä tilanteita (Kerola & Sipilä 2017, 66).

Kognitiivisten toimintojen säätelyllä on yhteys oppilaan käyttäytymiseen. Oppilaan kyky säädellä kognitiivista toimintaa liittyy muun muassa siihen, miten hyvin hän pystyy säätelämään tarkkaavaisuuttaan, muistiaan ja miten hyvin hän pystyy arvioimaan sekä suunnittelemaan omaa toimintaansa. Oppilaalla saattaa olla haasteita seurata opettajan ohjeita. Tarkkaavaisuus saattaa herpaantua herkästi ja oppilas vaipuu omiin ajatuksiinsa tai alkaa käyttäytyä levottomasti. Itsesäätelytaidot ovat merkittävässä osassa, kun tarkastellaan oppilaan sosiaalista kanssakäymistä niin aikuisten kuin vertaistenkin kanssa. Kun itsesäätelytaidot kehittyvät, oppilas oppii säätelämään omaa toimintaansa ja ottamaan huomioon oman toimintansa vaikutukset muuhun sosiaaliseen ympäristöön. (Ahonen 2017, 20.)

Heikko itsehallinta viittaa vähäiseen tunteiden säätelykykyyn. Silloin tunteet valtaavat ja heikentävät harkintakykyä (Pulkinen 2002, 69.) Liikuntatunneilla harjoitellaan itsehallintaa, kun oppilaat tekevät omia valintoja ja kohtaavat omien valintojensa seuraukset. Oppilaille on annettava tilaa ja mahdollisuuksia ratkaisujen tekemiselle. Se on itsehallinnan kehittymisessä merkittävässä roolissa. (Saloviita 2014, 65.) Koululiikunnassa harjoitellaan itsehallintaa, turhautumisen sietokykyä sekä yhteistyökykyä esimerkiksi pelin sääntöjen noudattamisessa. (Eldar & Avyzaco 2009, 482.) Oppilaan heikko itsehallinta voi näkyä impulsiivisena käyttäytymisenä esimerkiksi kiroiluna ja välinpitämättömytenä. (Lindh & Sinkkonen 2009, 16).

Collaborative for Academic, Social and Emotional Learningin (2013) mukaan eräs sosioemotionaalisen kompetenssin osa-alue on itsehallinta. Itsehallinta on yhteydessä omiin tunnetaitoihin ja siihen liittyy vahvasti tunteiden säätelyyn kuuluvat taidot. Itsehallintaan liittyy kyky säädellä omia tunteitaan, ajatuksiaan sekä käyttäytymistään erilaisissa tilanteissa. Tähän liittyy esimerkiksi stressin ja impulssien hallinta sekä itsensä motivointi ja henkilökohtaisten akateemisten tavoitteiden saavuttaminen. (CASEL 2013, 9–12.) Oppilaan itsehallintaa on mahdollista kehittää keskustelun avulla. Keskustelu oppilaan kanssa on

merkittävä keino oppilaan käyttäytymiseen ja toimintaan vaikuttamisen näkökulmasta. (Saloviita 2014, 114.)

4.4 Toisten oppilaiden häiritseminen

Kulinna ym. (2003) mukaan muiden häiritsemisellä liikuntatunneilla viitataan muun muassa puhumiseen, nauramiseen, kiroiluun, myöhästelyyn tai hyperaktiivisuuteen.

Hyperaktiivisuudella viitataan oppilaan levottomuuteen, heikkoon keskittymiskykyyn, yliaktiivisuuteen ja impulsiivisuuteen (Linnakangas, Paasio, Seppälä & Suikkanen 2015, 410). Molloy'n (1989) tutkimuksessa liikuntatuokion katsottiin vaikuttaneen myönteisesti hyperaktiivisten oppilaiden tarkkaavaisuuteen ja käyttäytymiseen. Myös Hansen (2017) on maininnut jo viiden minuutin liikunnan parantavan hyperaktiivisten oppilaiden keskittymistä. Mielen ja kehon aktivoinnissa sekä rauhoittamisessa liikunta on merkittävässä asemassa (Kerola & Sipilä 2007, 73). Liikunta vaikuttaa myös oppilaiden tarkkaavaisuuteen, muistiin ja toiminnanohjaukseen (Soini & Sääkslahti 2017, 133).

Kiroilulla viitataan kielenkäyttötapaan, joka aiheuttaa ympärillään pahennusta (Jay 1999, 9). Yleisesti kiroilua pidetään kiellettyinä, joten kiroiluun liittyvä voima ei pohjaudu vain itse kirosanaan, vaan kielenkäyttöön liittyvien tabujen rikkomiseen (Hjort 2007, 70). Tunteiden ilmaisu liitetään usein kiroiluun. Sen avulla voidaan esimerkiksi ilmaista vihaa tai kivun tunnetta. (Andersson & Trudgill 1990, 53.) Kiroilu on suositumpaa oppilaan kohdalla ja esimerkiksi koti ja kulttuuri antavat mallit kiroilulle. Oppilaiden kiroiluun puuttuminen korostuu koulumaailmassa. Koulun on tärkeää antaa esimerkki kielestä, joka on oikeanlaista sekä puuttua toisia loukkaavaan tai häiritsevään kieleen. (Andersson & Trudgill 1990, 44.)

Koulukiusaamisella tarkoitetaan tiettyyn oppilaaseen kohdistuvaa tahallista ja vihamielistä käyttäytymistä. Vihamielisellä käyttäytymisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi harmin tai pahanmielen tarkoituksellista aiheuttamista. (Salmivalli 2016, 9.) Herkaman (2012) tutkimuksessa käsitellään koulukiusaamista sekä loukkaavia vuorovaikutusprosesseja oppilaiden vertaissuhteissa. Nauraminen on toiseksi yleisin oppilaiden kuvailema loukkaavan sanattoman viestinnän muoto. Tyypillisesti nauraminen on liitetty sanalliseen tai fyysiseen kiusaamiseen. Kiusaamisen kohteelle sanottiin tai tehtiin jotain ikävää, josta seurasi nauramista. Nauru on kuvailtu palkintona kiusaajille ja nauramalla kiusaajat vahvistavat omaa toimintaansa. Nauraminen yhdisti kiusaajia ja sivussa katsojia. Lisäksi nauramiseen yhdistettiin myös nolaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen. (Herkama 2012, 92–93.)

Työrauhaongelmat voidaan määritellä käyttäytymiseksi, joka häiritsee oppilaiden opettamista, loukkaa toisten oppilaiden oikeutta opiskelamiseen, aiheuttaa fyysistä tai psykologista uhkaa koulussa oleville tai tuhoaa oppimisympäristöä (Levin & Nolan 2004, 24). Saloviita (2014) määrittelee tutkimuksessaan työrauhaongelmien olevan käyttäytymistä, jossa opettajan ohjeita ei noudateta. Levinin ja Nolanin (2004) mukaan myös opettaja voi olla työrauhaongelmaa aiheuttava tekijä esimerkiksi silloin, kun oppitunnin tavoitteiden saavuttaminen unohtuu ja opettaja käyttää suuren osan oppitunnista muuhun. Myös Saloviita (2014) toteaa opettajan aiheuttavan työrauhaongelmia esimerkiksi silloin, jos opettaja ei puutu liikuntatunneilla esiintyvään häiriköimiseen.

4.5 Liikunnan opetukseen liittyvät muut haasteet

Tässä tutkimuksessa muilla haasteilla viitataan liikuntatuntien fyysiseen turvallisuuteen ja loukkaantumisiin. Opetukseen osallistuvalla oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön (POPS 2014, 36). Turvallisuus on käsitteenä moniulotteinen, mutta sillä voidaan tarkoittaa uhan tai vaaran poissaoloa. Turvallisuuden edistäminen on merkittävä osa koulun toimintakulttuuria ja opiskeluhoitoa. (Kolehmainen, Korpilahti, Markkula, Ojala & Somerkoski 2015, 51.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) opetuksen järjestäjältä veloitetaan oppilashuoltosuunnitelma. Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan esimerkiksi tapaturmien ehkäisemiseen, ensiapuun ja hoitoonohjaukseen liittyvät asiat, jotka ovat paikallisesti eli koulukohtaisesti päätettäviä. Opetussuunnitelman perusteet määrittävät, että opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon opetuksen olosuhteet. (POPS 2014 38, 82–83.) Yleisten periaatteiden sekä toimintatapojen lisäksi tarvitaan tietoa oppiainekohtaisista vaaroista ja riskeistä (Kolehmainen ym. 2015, 52). Opetuksen olosuhteita liikunnan opetuksen näkökulmasta huomioiden olisi hyvä kiinnittää huomiota riskialttiimpiin liikuntalajeihin ja liikuntapaikkoihin.

Kolehmaisen ym. (2015) mukaan tapaturmien ehkäisy on merkittävä osa koulun turvallisuuden edistämistä. Koulussa tapahtuvat tapaturmat ovat yleisiä ja iso osa tapaturmista sattuu liikunta- ja välitunneilla (Markkula & Öörni 2009, 84). Tavallisesti tilanteessa selvittää käymällä terveydenhoitajalla tai asianmukaisella ensiavulla. (Korpilahti & Kolehmainen 2016, 110). Luotettava tapaturmien seurantaan pohjautuva tieto on merkittävää tapaturmien ennaltaehkäisylle. Koulun tulisi kirjata tapaturmat ja läheltä piti-tilanteet, eli mitä on tapahtunut, missä on tapahtunut ja milloin se tapahtui, minkälaista hoitoa on annettu ja miten kyseinen tapaturma voitaisiin estää. Koulun liikuntatiloissa tapaturmien ennaltaehkäisyssä

tulisi kiinnittää huomiota siihen, että terävät ja kiinteät rakenteet ovat riittävän suojattuja, lattiapinnat ovat siistit ja hyvässä kunnossa sekä irtotavaroita säilytetään asianmukaisella tavalla. Myös rikkoutuneiden tavaroiden poistamiseen ja ensiaputarvikkeiden helppoon saavutettavuuteen ja täydentämiseen tulisi koulussa kiinnittää huomiota. Lisäksi jos liikunnan opetus tapahtuu muissa tiloissa, tulee turvallisuus olla tarkistettu esimerkiksi siirtymiseen liittyvät toimintamallit. (Kolehmainen ym. 2015, 54–56.)

Liikkumisen lisääntyminen on yhteydessä myös liikunnan haittapuolien eli liikuntavammojen lisääntymiseen (Kannus, Leppänen & Parkkari 2018, 105). Yleisimpiä tapaturmasta johtuneita vammoja ovat lievät ruhjeet, haavat, mustelmat, kuhmut, nyrjähdykset ja venähdykset. Harvat koulussa sattuneet tapaturmat vaativat sairaalahoitoa. (Kolehmainen ym. 2015, 110.)

Liikuntavammat keskeyttävät herkästi liikunnan harrastamisen ja aiheuttavat taukoa liikunnasta ja epämukavuuden tunnetta (Leppänen & Parkkari 2021, 91; Culpan, Horn, Lynch & Sollerhed 2020, 1). Vuoden 2018 LIITU -tutkimuksessa mainittiin, että koululiikunnassa loukkaantuneiden määrä vähenee iän myötä sekä vapaa-ajan liikunnassa sattuu enemmän vammoja kuin koululiikunnassa (Kannus ym. 2018, 103). Terveiden ja hyvinvointilaitoksen teettämän Kouluterveyskyselyn (2021) mukaan 6,9 prosenttia oppilaista on kokenut liikuntatunnilla vähintään kaksi tapaturmaa, jonka vuoksi oppilas on käynyt lääkärillä, terveydenhoitajalla tai sairaanhoitajalla lukuvuoden aikana. Tämän perusteella voidaan todeta, että koulussa tapahtuu liikuntatunneilla erilaisia liikuntavammoja. Koululiikunnassa on tutkittu loukkaantuvan niin aktiiviset kuin vähän liikkuvat oppilaat. Kouluissa tapahtuvassa liikunnan opetuksessa tulisi kiinnittää huomiota liikkumisen perus- ja vaativien motoristen taitojen opettamiseen ja harjoitteluun, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä liikuntavammojen muodostumista. (Culpan ym. 2020 1, 8.)

5 Opettajien puuttuminen ja ratkaisukeinot haastaviin tilanteisiin koulussa

5.1 Mitkä tekijät vaikuttavat ratkaisukeinoin

Peruskoulun opettajan toimintaa ohjaavat Suomen perustus-, perusopetus- ja rikoslaki (OAJ, 2021) sekä opetussuunnitelma ja koulun omat toimintaperiaatteet (Raina 2012, 115).

Opettajalla on vastuu ratkaista opetustilanteissa syntyviä konfliktitilanteita. Osaksi opettajan ammattitaitoa onkin muodostunut erilaisten konfliktien kohtaaminen ja rajoittaminen. Paineita opettajan ammatilliselle osaamiselle lisäävät oppilaan käyttäytymisen ja mielenterveyden haasteet (Ellonen 2012, 222.) Opettaja voi edistää työrauhan puuttumalla epäasialliseen käyttäytymiseen. Opettajalla on oikeus käyttää kasvatuskeskustelua, joka on ensisijainen tapa puuttua haastavaan tilanteeseen. Jos oppilas käyttäytyy liikuntatunnilla aggressiivisesti, tulee muiden oppilaiden turvallisuus turvata. Aggressiivinen oppilas tulee siirtää pois tilanteesta. (Ahonen 2017, 34.) Toimintaohje fyysistä rajoittamista edellyttäviä tilanteita varten pitää olla kirjattuna koulun turvallisuusohjeisiin tai turvallisuuskansioon. (Kyllönen & Rickman 2011, 126).

Opetuksen järjestäjällä on oikeus käyttää erilaisia kurinpitokeinoja työrauhan turvaamiseksi ja epäasiallisen käyttäytymiseen puuttumiseksi (POPS 2014, 36). Opettajat kuitenkin kokevat kurinpidon haasteelliseksi ja vastenmieliseksi. Kurinpitokeinoin kuuluu esimerkiksi tiukkana oleminen, rajojen asettaminen, nuhtelu, uhkailu, rangaistus ja määrääminen. Nykyään kurinpidon käsitteestä on siirrytty kohti ongelmanratkaisua, ongelmakäyttäytymistä, ristiriitojen ratkaisua ja ongelmaan tarttumista. (Gordon & Savolainen 2006, 36–38.)

Opettajat kokevat puuttumisen helpommin oikeutetuksi silloin, kun heillä on faktatietoa esimerkiksi poissaoloista. Varhainen välittäminen ja puuttuminen ovat haasteellisempia, jos kyseessä on liikuntatunnin työilmapiiriä sabotoiva ja epäasiallinen käyttäytyminen. Opettajien kouluttaminen näihin haastaviin puheeksiottotilanteisiin on tärkeä osa varhaista välittämistä. Opettajan tehtäviin kuuluu kasvattaminen ja ohjaaminen oppimiseen, mutta opettajalta ei voida vaatia olla terapeutin roolia. (Honkanen & Salovaara 2013, 186.)

Opettajan on tärkeää selvittää itselleen, miten toimia rauhallisesti vaikeissa tilanteissa sekä miten säilyttää toimintakyky. Lisäksi opettaja voi pohtia, voisiko toimia toisin, jotta kielteiset ja epämiellyttävät tilanteet vähenisivät. (Ellonen 2012, 225.) Opettajan ja oppilaiden tulisi luoda myös keskenään lukuvuoden alussa yhdessä toimintaohjeet, joiden pohjalta toimitaan.

Opettajan säännöt ja seuraamukset saattavat herättää oppilaissa vastarintaa, jos he eivät ole saaneet osallistua tai vaikuttaa niihin. Yhdessä luodut toimintaohjeet sitouttavat oppilaita paremmin kuin opettajan yksin luodut ohjeet. (Rantalainen & Kaski 2017, 335–336.) Oppilaat motivoituvatkin siitä, että he voivat itse vaikuttaa ja päättää omista tekemisistään. Decin ja Ryanin (2017) itsemääräämisteorian mukaan oppilaan motivaatio lisääntyy, kun hän kokee autonomiaa, pätevyiden kokemuksia ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Opettajan auktoriteetti. Opettajan ja oppilaan väliseen valtasuhteeseen liittyy opettajan auktoriteetti (Blomberg 2008). Weberin (1978) mukaan auktoriteetti muodostuu laillisen, traditionaalisen ja karismaattisen auktoriteetin muotojen avulla. Weber korostaa, että jako ei ole kovin selkeä ja muodot ovat yleensä päällekkäisiä. Traditionaalinen auktoriteetti perustuu perinteisiin ja kulttuurisiin tapoihin. Siinä opettaja odottaa oppilaiden tottelevan häntä vain opettajan roolin ansiosta. Karismaattinen auktoriteetti perustuu hyvien suhteiden luomiseen. Kun vuorovaikutussuhteessa esiintyy molemminpuolista kunnioitusta, auktoriteetti pystyy ohjaamaan vuorovaikutuksessa olevia. Tällöin oppilaat kokevat tulevansa välitetyksi, antavat opettajalle suuremman arvon, eivätkä halua pahoittaa opettajan mieltä. Laillinen auktoriteettiasema perustuu oppilaan uskomuksiin siitä, että oppilas tarvitsee opettajan asiantuntijuutta saavuttaakseen itselleen asettamansa tavoitteet. Oppilaan tulee tuntea, että koulunkäynti on tarpeellista ja opetuksella on mahdollisuus saavuttaa omat tavoitteet. (Saloviita 2015, 51–56.) Opettaja toimii työssään vallankäyttäjänä ja hänen tehtävänä on kasvattaa ja opettaa jonkun ryhmän jäseniä. Lähtökohtaisesti jokainen opettaja muodostaa oman auktoriteettinsa persoonan ja oppilasryhmän ominaisuuksien pohjalta. Mainitut auktoriteetin muodot yhdistyvät usein opettajan arjessa. (Saloviita 2008.)

Vuorovaikutus, opettajan asenne ja osaaminen. Myönteinen oppimisen ilmapiiri, selvä ja avoin vuorovaikutus sekä rakentava tapa kohdata oppilaat, ovat keino ehkäistä ongelmatilanteiden syntyä ja auttaa ratkaisemaan mahdollisia ongelmatilanteita rakentavasti. Kyseinen toiminta vaatii opettajalta taitoa ja halua kehittyä sekä tarkastella syntyneitä ongelmatilanteita mielenkiintoisina haasteina. Järjestyksen ylläpitäminen liikuntatunneilla on mahdollista, jos opettaja välittää aidosti oppilaistaan, oppiaineestaan, työstään ja itsestään. Opettajan oma asenne heijastuu toimintana koulun liikuntatunneilla. (Rantalainen & Kaski 2017, 339, 346.) Avaimet myönteisen vuorovaikutuksen syntymiseen ovat työntekijän omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta. Rauhallisuuteen ja myönteiseen kohteluun kuuluvat läheisesti ammattialallinen ja asiallinen ote. (Kyllönen & Rickman 2011, 88).

Opettaja luo turvallisen opetustyön perustan didaktisella osaamisellaan. Kun opettaja pystyy luomaan osaamisestaan hyvän kuvan oppilaille, hän tuo paremmat edellytykset turvalliselle opetustyölle. Opettaja osoittaa oppilailleen, että heitä kuunnellaan ja he ovat tärkeitä kohteliaalla, ystävällisellä ja empaattisella kohtaamisella yhdistettynä ammattitaitoiseen opetukseen. Aina didaktinen osaaminen ei kuitenkaan riitä. Opetustyössä voi joutua tahattomaan konfliktitilanteeseen, jolloin keskiössä ovat oman rauhallisuuden ja toimintakyvyn säilyttäminen. Tilanteen rauhoittamisen ja selvittämisen ilman vahinkoja voidaan edistää ennalta opetelluilla toimintatavoilla. (Ellonen 2012, 227.)

5.2 Ratkaisukeinot haastaviin tilanteisiin

Vuorovaikutussuhde. Häiriöihin ja ongelmatilanteisiin koulun liikuntatunneilla on mahdollista saada muutosta opettajan ja oppilaiden vuorovaikutustaitoja lisäämällä (Rantalainen & Kaski 2017, 339, 346). Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutussuhteen laatu on yksi tärkeimmistä opetukseen ja oppimiseen vaikuttavista tekijöistä. Toimiva oppilaan ja opettajan välinen vuorovaikutussuhde mahdollistaa tehokkaan opettamisen ja oppimisen (Gordon & Savolainen 2006, 22, 67.) Opetus ja sen onnistuminen perustuvat oppilaan, opettajan ja oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutussuhteeseen. Myös liikuntatunneilla on mahdollista opettaa niin, että oppilaat tylsistyvät ja kyllästyvät. Kun opettaja pystyy luomaan oppilaiden kanssa kunnioittavan vuorovaikutussuhteen, on todennäköisempää, että opetuksesta saa oppilaille mielenkiintoisen ja jännittävän. (Gordon & Savolainen 2006, 25.)

Omalla minäviestinnällään opettaja pystyy vaikuttamaan saamaansa arvostukseen ja kunnioitukseen (Rantalainen & Kaski 2017, 336–338). Minäviestit siirtävät vastuun käytöksen muuttamisesesta suoraan oppilaalle. Ne antavat mahdollisuuden muuttaa käyttäytymistään ja ottaa huomioon opettajan tarpeet. Tämän seurauksena oppilas reagoi alttiimmin käytöksellä, jonka hän on itse valinnut ja päättänyt. Näin oppilas kasvaa vastuullisuudessa ja kypsyydessä. (Gordon & Savolainen 2006, 31.) Merkittävää on kiinnittää huomiota siihen, että viestinnällä tartutaan ongelmaan eikä sen aiheuttajiin. Eläytyvä kuuntelu on yksi opettajan keinoista toimia oppilaan myönteisen tai kielteisen kokemuksen tunnekuohussa. Eläytyvä kuuntelu auttaa oppilasta tiedostamaan omien ajatuksien, tunteiden ja tarpeiden merkityksen paremmin. Elävän kuuntelun ansiosta on mahdollista saada oppilaalle tunne siitä, että hänen ajatuksensa, tarpeensa ja tunteensa ovat ymmärretty sekä hyväksyty ilman arvioimista tai kritiikkiä. Minäviestien ja eläytyvän kuuntelun avulla opettaja kykenee pitämään liikuntatunnilla tapahtuneiden kohtaamisten ilmapiirin rakentavana

ja vuorovaikutuksellisenä. (Rantalainen & Kaski 2017, 336–338.) Oppilaan käyttäytyminen paranee, kun oppilas saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Kuulluksi tuleminen on vähentänyt oppilaiden kieltäytymistä tehtävien tekemisestä ja lisäänyt sinnikästä yrittämistä. (Louhela 2012, 115, 161).

Mitä enemmän esiintyy konflikteja, sitä jyrkemmäksi opettajan äänensävy ja kehonkieli muuttuvat. Jos vaikeassa tilanteessa toimitaan kehonkielellä, joka on todella huomiota herättävä tai vaaditaan oppilaalta katsekontaktia, saattaa tunnetila vain voimistua. Tämän seurauksena oppilas muuttuu ehdottomammaksi ja konfliktin riski nousee. Jotta liikuntatunneilla voidaan vähentää konfliktin riskiä, opettajan on muistettava, ettei oppilaalta tule vaatia katsekontaktia. Opettajan tulee antaa oppilaalle myös tilaa, eikä lähestyä tilanteessa, jossa esitetään vaatimuksia tai rajoja. Vastakkainasettelun sijasta opettaja voi johdatella oppilasta keskustelemalla ensin jostain toisesta aiheesta. (Elvén 2016, 59–60.)

Opettajan työn lähtökohtana on hyvä oppilaantuntemus, joka auttaa oppilaita saavuttamaan tavoitteitaan ja oppimaan. Opettajan tulee havainnoida yksittäisiä oppilaita sekä isompia oppilasryhmiä. Opetuksen lähtökohtana on oppilaan oikeus tulla kohdatuksi ja huomioduksi osana ryhmää sekä yksilönä. Opettajan tuntiessa oppilaat, on opetus helpompi suunnitella ja toteuttaa. Lisäksi oppilaan tuntemuksen merkitys korostuu ristiriitatilanteissa.

Oppilaantuntemuksessa tärkeää on keskustelu oppilaan kanssa. (Kydén & Mäki-Havulinna 2020.) Haastavissa tilanteissa keskustelu nähdään suhteellisen tehokkaana menetelmänä. Ongelmatilanteessa oppilaalle tulee tarjota vaihtoehtoinen strategia, jonka mukaan toimia. Ennen vaihtoehtoisen strategian antamista opettajan ei tule vaatia oppilasta luopumaan käyttämästään tavasta. Oppilaalle voi antaa neuvoja, miten hän voi toimia ensi kerralla kyseisessä tilanteessa. (Elvén 2016, 55.)

Oppilaiden murrosiän kasvu, kehitys ja hormonaaliset muutokset vaikuttavat mieleen sekä sen ailahtamiseen (Honkonen & Salovaara 2013, 184). Nuorten kanssa toimiva aikuinen joutuu usein sietämään sitä, että nuori toisinaan kohdistaa aikuiseen kielteisiä tunteita ja purkaa tunnereaktioitaan häneen. Opettajan tuleekin ottaa kielteiset tunteet vastaan. Oppilas voi kokea opettajan turvallisena aikuisena, joka ei lakkaa välittämästä hänestä, vaikka hän äksyileekin. Opettaja mahdollistaa nuorelle turvallisen tilanteen tunnistaa, hyväksyä ja käsitellä omia kielteisiä tunteitaan ja samalla antaa nuorelle kokemuksen siitä, että niitä on lupa ilmaista ja käsitellä. Opettaja voi auttaa myös nuorta löytämään itselleen sopivat tavat purkaa tunteitaan. (Hakanen, Honkonen & Salovaara 2006, 9.)

Oppilaan poistaminen. Konfliktitilanteissa on tärkeää olla rajoittamatta oppilaan vapautta liikkua. Yleensä, jos oppilaasta otetaan kiinni tai yritetään siirtää tilanteesta pois, pahenee konfliktitilanne entisestään. Useasti tehokkainta on yrittää siirtää muut oppilaat tilanteesta pois. Jos oppilas toimii väkivaltaisesti itseään tai muita kohtaan, tulee hänet erottaa välittömästi henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran kohdalla. (Elvén 2016, 67.) Mikäli oppilas itse poistuu tunnilta, perusopetuslainsäädännön mukaan opettajalla tai rehtorilla ei ole oikeutta estää oppilaan poistumista oppitunnilta tai koulun alueelta, ellei oppilaan tai jonkun muun turvallisuus vaatisi poistumisen estämistä hätävarjeluna. Muuten opettajan tulee estää poistuminen vain ennalta ehkäisevästi. Jos oppilas poistuu, opettajan tulee ilmoittaa aisasta välittömästi huoltajalle ja tarpeen mukaan muille tahoille ja viranomaisille. (Lahtinen 2011, 281.)

Ennakointi ja suunnittelu. Liikuntatuntien toiminta tulee olla onnistuneesti organisoitua, joka vaatii opettajalta etukäteissuunnittelua. Opettajan tulee määritellä oppitunnin tavoitteet, suunnitella tunnin sisältö kokonaisuutena ja yksikohtaisesti sekä olla valmistautunut siihen. Opetusmenetelmien tulee tukea oppitunnin tavoitteita, opettajan tulee miettiä ryhmänhallintakeinot sekä tunnin arviointi. Järjestyksen toteutuminen liikuntatunneilla vaatii opettajan ja oppilaiden riittävää tutustumista toisiinsa. Hyvä organisointi ja järjestyksen ylläpito tukee myös oppilaan myönteisen minäkuvan kehittymistä ja omasta hyvinvoinnista ja jaksamisestaan huolehtimista. (Rantalainen & Kaski 2017, 334–336.)

Työrauha. Opettaja voi vaikuttaa positiivisesti työrauhaan antamalla ohjausta ja palautetta, yhteistyöllä sekä yhteisellä vastuunotolla ja huolenpidolla. Kehittämällä pedagogisia ratkaisuja ja vahvistamalla luottamuksen ja välittämisen ilmapiiriä, opettaja luo hyvän työrauhan. (POPS 2014, 36.) Oppilaat ja opettaja ovat yhdessä vastuussa työrauhasta, mutta opettajan vastuulla on saada oppilaat ymmärtämään tämä. Oppilaiden tulee ymmärtää, miksi on tärkeää sitoutua työrauhan ylläpitämiseen. Työrauhan luomisen ja ylläpitämiseen on monia keinoja, mutta keinojen valintaan vaikuttaa luonnollisesti se, mistä työrauhahäiriöiden ajatellaan johtuvan. Keinot voivat olla ennaltaehkäiseviä tai häiriötilanteiden ratkaisuja. Oppilaiden tasapuolinen ja oikeudenmukainen kohtelu sekä opettajan auktoriteetin sekä johtamis- ja tiiminvetämistäidot ovat ratkaisevia tekijöitä työrauhan luomisessa. Työrauhaan vaikuttavat myös luokan ilmapiiri, säännöt, koulupäivän rytmittäminen, fyysinen oppimisympäristö sekä opettajan tekemä tuntisuunnitelma. (Holopainen, Järvinen, Kuusela & Packalen 2009, 50–52.) Heikinaro-Johanssonin ja Palomäen (2011) seurantatutkimuksessa todettiin 29 prosenttia liikunnanopettajista pitäneen esimerkiksi työrauhaongelmia ja

häiriökäyttäytymistä työtä kuormittavana tekijänä. Samaisessa tutkimuksessa myös oppilaat kertoivat työrauhaongelmien aiheuttavan huonoja kokemuksia koululiikunnasta (Heikinaro-Johansson & Palomäki 2011, 81).

Tilanteeseen puuttuminen. Oppilaan käyttäytymiseen liittyvät ongelmat lisääntyvät, jos opettajan antama nuhtelu tai seuraamukset koetaan rangaistukseksi. Kyse ei ole siitä, mitä on tosiasiaassa tapahtunut, vaan siitä, miten oppilas kokee tilanteen. Seuraamukset, jotka ihmiset herkemmin muistavat ja joista on ollut enemmän apua, ovat ne, joita ei ole koettu rangaistuksiksi. Rangaistaessa ihminen tuntee tulevansa epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi. Lisäksi rankaiseminen lisää pitkän aikavälin kuluessa kyseistä käyttäytymistä, eikä päinvastoin. Opettajien tulee välttää pedagogisia menetelmiä, jotka siirtävät vastuun pois opettajalta. Jos opettajana haluaa vaikuttaa oppilaan käyttäytymiseen, oppilaita tulisi enemmän kehua onnistumisien hetkellä, koska oppilaat oppivat onnistumisista. (Elvén 2016, 35–46.)

6 Tutkimusongelmat

Tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia haastavia tilanteita liikuntaa opettavat naisopettajat ovat kohdanneet peruskoulun liikuntatunneilla. Lisäksi selvitetään, millä tavoin opettajat ovat ratkaisseet haastavia tilanteita tai miten olisivat jälkikäteen ratkaisseet nämä tilanteet liikuntatunneilla.

Tutkimusongelmat:

1. Minkälaisia haastavia tilanteita liikuntaa opettavat naisopettajat ovat kohdanneet peruskoulun liikuntatunneilla?
2. Millä tavoin liikuntaa opettavat naisopettajat ovat ratkaisseet haastavia tilanteita liikuntatunneilla?
3. Miten liikuntaa opettavat naisopettajat ratkaisisivat haastavat tilanteet jälkikäteen?

7 Tutkimuksen menetelmät

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen menetelmät. Tutkimuksessa päädyttiin laadulliseen menetelmään, sillä tutkimuksessa haluttiin kuulla opettajien omakohtaisia kokemuksia aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on antaa syvälinen ja tulkittu ymmärrys tutkimukseen osallistuneiden sosiaalisesta maailmasta, olosuhteista, kokemuksista ja näkökulmista. (Ritchie, Lewis, Nicholls & Ormston 2013.) Haastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastattelun aihepiiri on tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara & Sinivuori 2009, 208). Teemahaastattelussa edetään valittujen teemojen sekä niihin liittyvien kysymysten pohjalta (Sarajärvi & Tuomi 2009, 75). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aspekti, aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelussa on keskeistä ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioillensa antamat merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Tässä tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, koska haastattelurunkoa ohjasi Kulinna ym. (2003) malli sekä haluttiin tutkia tutkittavien henkilökohtaisia kokemuksia.

Tässä tutkimuksessa perehdytään liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksiin häiritsevistä käyttäytymisistä peruskoulun liikuntatunneilla. Tutkittaessa kokemuksia on tärkeä tiedostaa kyseisen käsitteen merkitys ja se on käsitteenä yksi haastavimmista. Kokemuksella viitataan puhuttaessa ja sosiaalisissa käytännöissä moniin asioihin. Kuitenkin kokemustutkimuksen tarkastelun kohteena ovat usein kokemusten sisällöt, jäsenyys sekä teemoittelu. Silloin kokemustutkimuksen aineisto on luokittelua ja jäsentämistä esimerkiksi tiettyyn teemaan liittyvien kokemusten sisällön perusteella. Kokemuksella viitataan ihmisen kokemuksen sisältöön eli siihen, mitä on koettu ja tässä tutkimuksessa merkittävänä asiana ovat liikuntaa opettavien naisopettajien kokemukset. Yksinkertaisimmillaan kokemusten tutkiminen on tapahtuneen kuvausta sellaisena, kun se on tapahtunut. Kokemukset ovat kuitenkin hyvin epävarmoja. Ihminen luulee herkästi oman kokemuksensa vastaavan totuutta, vaikka kokemusta ei automaattisesti voida pitää täysin luotettavana. Esimerkiksi aiemmat kokemukset ohjaavat myöhempien kokemusten muodostumista ja rikastuttamista. (Kukkola 2018, 41–51.)

Erilaiset tutkimustavat käsitteellistävät kokemuksen eri tavoilla. Kokemuksella on havaittavissa kaksi eri vaihetta. Ensimmäinen vaihe pohjautuu elävään kokemukseen eli

esimerkiksi elämäntilanteeseen, tunteeseen tai olotilaan kiinnittyvään kokemukseen. Toinen vaihe pohjautuu kuvattuun kokemukseen eli siihen, kun ihminen käsitteellistää tunnettaan tai olotilaansa. Silloin kokemuksesta tulee kokijalle itselleen ymmärrettävä ja myös toisille kerrottava. Kuvatut kokemukset mahdollistavat mielipiteiden, asenteiden ja uskomuksien jakamisen. Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksen päätavoitetta. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksen tavoitteena on kuvailla elävää kokemusta sekä hyödyntää tutkijan tekemää tulkintaa aineistosta. Esimerkiksi haastattelutilanteessa tutkittava ilmaisee ja muistelee omia kokemuksiaan. Tutkittava valitsee tietoisesti ja tiedottomasti millaisia kokemuksia hän tutkijoille kertoo. Tämän perusteella myös kokemuksen tutkintaan vaikuttavat tutkijoiden aiemmat kokemukset ja oletukset, joita tulee tutkimuksen tutkinnassa hyödyntää. Kokemuksen tutkinnan tuloksia ei voida yleistää, mutta niistä voidaan muodostaa kokoavia johtopäätöksiä. Nämä johtopäätökset ovat mahdollista tehdä, jos esimerkiksi haastateltavien ammatit ovat keskenään riittävän samanlaisia. (Tökkäri 2018, 65–68.)

7.1 Tutkittavat

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla kahdeksaa naispuolista opettajaa (taulukko 2), jotka opettavat liikuntaa vähintään kaksi tuntia viikossa peruskoulussa. Tutkittavat valittiin harkinnanvaraisella näytteellä. Tutkittavia valittiin haastateltavaksi liikunnan opetuksen tuntimäärän perusteella. Tällä tarkoitetaan, että tutkittavat valittiin harkinnanvaraisesti valitusta tutkimusjoukosta (Sarajärvi & Tuomi 2009, 87). Tutkittavat olivat koulutukseltaan luokanopettajia sekä liikunnanopettajia. Opettajien työurat olivat eri pituisia. Työurat vaihtelivat 4–31 vuoden välillä. Tutkimuksessa yksilöhaastateltiin liikuntaa opettavia naisopettajia aiheen rajaamisen vuoksi. Tutkimuksessa tuli haastatella juuri liikuntaa opettavia opettajia, jotta saataisiin vastaus tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa tutkittiin Varsinais-Suomen sekä Uudenmaan opettajia. Opettajat työskentelivät oppilasmääriltään eri suuruisissa ala- ja yläkouluissa. Haastateltavista viisi työskenteli alakoulussa ja yksi yläkoulussa ja lukiossa. Kaksi haastateltavista opetti liikuntaa sekä ala- että yläkoulussa. Kahdeksasta opettajasta viisi opettajaa opetti liikuntaa kaksi tuntia viikossa ja kolme muuta opettajaa opetti liikuntaa 12–30 tuntia viikossa.

Taulukko 2. Tutkittavien opettava kouluaste, työuran pituus, opettavien liikuntatuntien määrä viikossa ja teemahaastattelun kesto.

Haastateltavat	Kouluaste	Työuran pituus (v)	Liikuntatuntien määrä (h/vko)	Teemahaastattelun kesto
Opettaja 1	alakoulu	25	2	42 min 6 s
Opettaja 2	alakoulu	1	2	52 min 45 s
Opettaja 3	yläkoulu, lukio ja alakoulu	5	12–30	40 min 34 s
Opettaja 4	alakoulu	3	2	37 min 25 s
Opettaja 5	alakoulu ja yläkoulu	4	26	44 min 26 s
Opettaja 6	alakoulu	9	2	27 min 58 s
Opettaja 7	yläkoulu ja lukio	20	28	50 min 37 s
Opettaja 8	alakoulu	31	2	43 min 30 s

7.2 Tutkimuksen toteutus

Haastattelupyynnö lähetettiin sähköpostissa kahdeksalle opettajalle. Haastattelut toteutettiin huhti- ja toukokuussa etähaastatteluina 2022. Tutkimus on poikittaistutkimus, sillä tutkimuksessa tutkittiin sen hetkistä tilannetta. Haastattelut kestivät 27–52 minuuttia.

Ennen varsinaisia haastatteluja haastattelurunko (Liite 3) esiteltiin kahdella henkilöllä. Esitestauksesta saatiin tietoa haastatteluiden kestosta, haastattelurungon toimivuudesta sekä tutkijat saivat harjoitusta haastatteluiden pitämiseen ja dialogin ohjaamiseen.

Haastattelurunkoa ei tarvinnut muuttaa, mutta esitestauksen perusteella tehtiin selkeä työjako tutkijoiden välillä kysymysten esittämiseen liittyen.

Haastattelutilanteessa paikalla olivat molemmat tutkijat sekä yksi haastateltava.

Haastatteluiden yhteydessä ensin kerrattiin tutkittavien oikeudet ja tutkimuksen tarkoitus. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina niin, että jokaisella tutkittavalla oli oma aika haastattelua varten. Vastaajille pyrittiin luomaan mahdollisimman miellyttävä kokemus haastattelusta. Tutkijat kuuntelivat ja antoivat haastateltavilla mahdollisuuden omien kokemustensa ilmaisemiseen.

Tutkimuksen haastattelurunko (Liite 3) oli etukäteen luokiteltu Kulinnan ym. (2003) tutkimuksen pohjalta tehdyn mallin avulla. Haastattelurungossa oli kuusi kategoriaa: 1) aggressiivisuus, 2) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen, 3) itsesäätelytaidot, 4) muiden häiritseminen, 5) heikko itsehallinta ja 6) muut haasteet, kuten fyysinen loukkaantuminen

koulun liikuntatunnilla. Haastattelut äänitettiin Zoomissa ja litteroitiin Word-ohjelmalla. Haastattelun jälkeen tallenteet siirrettiin salattuun kansioon Seafileen ja poistettiin tutkijoiden tietokoneilta.

7.3 Aineiston sisällönanalyysi

Haastatteluaineiston käsittelyssä hyödynnettiin teemoittelua ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla kuvataan dokumenttien sisältöä sanallisesti (Sarajärvi & Tuomi 2009, 106). Siinä käytetään teemoittelua, laskemista sekä yhteyksien tarkastelua (Hirsjärvi & Hurme 2008, 153). Haastavien tilanteiden teemat pohjautuivat haastattelurungon kuuteen kategoriaan. Teemoitetulla kerrotaan, mitä kustakin tutkittavasta teemasta on sanottu tutkimusaineistoissa (Sarajärvi & Tuomi 2018, 105) ja siinä tarkastellaan sellaisia yhteisiä piirteitä, joita aineistosta nousee esille (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173). Teemoina toimivat Kulinnan ym. (2003) tutkimuksesta sovellettu malli. Nämä muodostivat myös haastavien tilanteiden kokoavat käsitteet.

Teoriapohjainen analyysi pohjautuu tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkimuksessa kuvataan tämä malli ja sen mukaan määritellään tutkimuskohteena olevat käsitteet. Tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Aineiston analyysia siis ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu teoria, kehys tai malli. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineiston analysointi aloitettiin syyskuussa 2022. Ensin nauhoitetut haastattelut litteroitiin sanatarkasti. Anonymiteetin säilyttämisen vuoksi litteroinnin yhteydessä haastateltavat nimettiin nimimerkeillä opettaja 1 ja opettaja 2 ja niin edelleen. Tämän jälkeen edettiin Sarajärven ja Tuomen (2009, 108–112) sisällönanalyysin kolmen portaan mukaisesti, jotka ovat redusointi eli aineiston pelkistäminen, klusterointi eli aineiston ryhmittely ja abstrahointi eli käsitteiden luominen.

Aineiston redusointi eli pelkistäminen aloitettiin sillä, että kaikista litteroiduista haastatteluista nostettiin tutkimuksen kannalta oleellisia ilmauksia erilliselle yhteiselle tiedostolle haastattelurungon kysymysten mukaisesti. Jokaisen haastattelukysymyksen alle listattiin kaikkien haastateltujen vastaukset kyseisiin kysymyksiin. Nämä tutkimukselle oleelliset ilmaukset olivat eri pituisia sitaatteja haastatteluista. Tämän jälkeen sitaatteja vielä tiivistettiin selkeyttämisen vuoksi. Eri haastateltavien pelkistetyt sitaatit värikoodattiin eri väreillä, jotta vertailu olisi helpompaa.

Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä samankaltaiset ilmaisut haastavista tilanteista ryhmiteltiin kokoavien käsitteiden alle. Tässä vaiheessa kategoria 4. Muiden häiritseminen, poistettiin, sillä kategoriaan liittyvät vastaukset olivat hyvin lähellä muiden kategorioiden vastauksia. Tämä selkeytti haastatteluiden analysointia. Samaa tarkoittavat ilmaukset muodostivat yhden yläluokan tietyn kategorian alle. Jokainen yläluokka sisälsi muutamia samaa asiaa kuvaavia otteita haastatteluista. Sitaateista eli alaluokista etsittiin esimerkiksi eri aggressiivisuuden muotoja ja nämä muodot muodostivat yläluokan. Lisäksi kokoava käsite, tässä tapauksessa aggressiivisuus, koostui kahdesta osa-alueesta, fyysinen ja verbaalinen aggressiivisuus (ks. taulukko 3). Kokoavan käsitteen muodostuminen toistettiin jokaisessa kategoriassa ensimmäisen tutkimusongelman kohdalla.

Taulukko 3. Esimerkki kokoavan käsitteen muodostamisesta.

Alaluokka:	Yläluokka:	Kokoava käsite:
Opettajien sitaatit	Aggressiivisuuden muotoja	Aggressiivisuus
<i>"Pelitilanne ja joku on kaatanut toisen esimerkiksi jalkapallossa aika tahallisesti."</i> Opettaja 1	toisen kaataminen, käydään toisen kimppuun, lyöminen, tavaroiden heittäminen ja tappelu	<i>fyysinen aggressiivisuus</i>
<i>"No pelitilanteessa menee hermot ja käydään kavereiden kimppuun tai paiskotaan tai lähdetään pois."</i> Opettaja 8		
<i>"Kaveria lyöty ja sitten toiset menneet puolustamaan ja siinä on meinannut tulla vähän isompi tappelu."</i> Opettaja 3		
<i>"Lähimmät kartioiden lentää tai kaukalon seinät saa kyytiä ja sitten potkimalla, että valitettavan usein se kohdistuu turhaan semmoiseen oppilaaseen, joka ei ole millään tavalla edes osallinen."</i> Opettaja 6		
<i>"No siis yksi tappelu tosiaan oli. -- menin väliin, että olisin voinut itsekkin vielä siinä nyrkistä saada, mutta en saanut ja hekin sitten irtaantui siitä aika nopeasti."</i> Opettaja 4		

Toinen tutkimuskysymys käsitteli haastavien tilanteiden ratkaisukeinoja. Aineisto aloitettiin redusoimalla eli pelkistämällä siten, että litteroiduista haastatteluaineistoista nostettiin erilliselle tiedostolle tutkimuksen kannalta oleellisia ilmauksia. Nämä olivat eripituisia sitaatteja. Sitaatteja tiivistettiin selkeyden vuoksi. Pelkistetystä tiedostosta laskettiin, mitkä ratkaisukeinot olivat toistuneet eri Kulinnan ym. (2003) malliin pohjautuvissa kategorioissa. Ratkaisukeinoja analysoidessa hyödynnettiin kvantifiointia. Kvantifioinnissa aineistosta lasketaan, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy haastattelijoiden kuvauksissa tai kuinka

moni tutkittava ilmaisee saman asian (Schreier 2012). Haastatteluaineistosta laskettiin, kuinka monta kertaa mikäkin ratkaisukeino esiintyi. Tästä saatiin tietää, mitkä ratkaisukeinot olivat käytetyimmät. Tutkimuksen tuloksiin mainittiin yhdeksän haastateltavien eniten mainitsemaa ratkaisukeinoa. Eniten mainitut ratkaisukeinot muodostuivat haastatteluiden pohjalta. Useampi haastateltavista mainitsi käyttävänsä kyseistä ratkaisukeinoa jonkin haastavan tilanteen ratkaisussa. Nämä ratkaisukeinot muodostivat tulososion yläluokat. Sitaatit muodostivat alaluokan. Samaa tarkoittavat ilmaukset muodostivat yhden yläluokan esimerkiksi, keskustelun. Keskustelu koostui edelleen kolmesta sitaatista, joissa mainittiin ratkaisukeinona keskustelu.

Kolmas tutkimuskysymys käsitteli, miten liikuntaa opettava naisopettaja olisi voinut toimia haastavassa tilanteessa toisin. Jokaisen haastavan tilanteen kategorian jälkeen tutkittavilta kysyttiin, olisiko toiminut tilanteessa eri tavalla. Aineisto redusoitiin litteroidusta haastatteluaineistosta nostamalla kaikki kolmannen tutkimuskysymyksen sitaatit kategoriasta riippumatta samalle Word-tiedostolle. Pelkistetyt sitaatit klusteroitiin värikoodaamalla saman aihepiirin mukaan, jotta vertailu helpottuisi. Aihepiirit muodostivat yläluokat. Yläluokat muodostivat kokoavat käsitteet, jotka olivat opettajan ammattitaito, resurssit ja opettajan asenne.

7.4 Tutkimusetiikka

Hyvän ja kestäväen tutkimuksen tekoon kuuluu eettinen tarkastelu (Sarajävi & Tuomi 2012, 127). Eettinen tarkastelu sisältää tutkittavan tietoisuuden, tietoturvan, vapaaehtoisuuden, yksityisyyden, anonymiteetin ja luottamuksellisuuden (Cohen, Manion & Morrison 2018, 111–130). Haastattelukutsussa kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä raportissa tule ilmi tutkittavien henkilöllisyys. Haastateltaville kerrottiin haasteluiden alussa, että tutkimuksesta saa jättäytyä pois missä vaiheessa tahansa. Eettisten periaatteiden mukaisesti tutkittavat tiesivät, mistä tutkimuksessa oli kyse sekä tutkimuksen tavoitteet (Sarajävi & Tuomi 2009, 131).

Tutkimusaineiston kuva- ja äänitallennetta säilytetään Seafilen salatussa kansiossa kaksivaiheisen tunnistamisen takana. Turun yliopiston sääntöjen mukaan aineistoa säilytetään viisi vuotta, minkä jälkeen aineisto hävitetään. Tutkimusaineistoa ei ole käytetty muuhun kuin kyseisen tutkimuksen toteuttamiseen. Haastatteluissa kerrotut tiedot käsiteltiin anonymisti niin, että haastateltavat koodattiin sellaiseen muotoon, että niistä ei ole pääteltävissä opettajan henkilöllisyyttä. Tämä takaa sen, että haastateltavia ei voi tunnistaa.

8 Tulokset

Tässä tutkimuksessa liikuntaa opettavat naisopettajat kuvasivat kokemiaan haastavia tilanteita liikuntatunneilla Kulinnan ym. (2003) määrittelemän viiden kategorian pohjalta 1. *aggressiivisuus*, 2. *vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen*, 3. *itsesääteilytaidot*, 4. *heikko itsehallinta* ja 5. *muut haasteet*. Nämä viisi kategoriaa muodostivat tutkimuksen kokoavat käsitteet. Tulososiosta on poistettu Kulinnan ym. (2003) määrittelemä kategoria *häiritseminen*, sillä sen vastaukset linkittyivät vahvasti jo muihin kategorioihin. Aineiston tulokset esitetään tutkimusongelmien mukaisesti.

8.1 Aggressiivisuus

Taulukossa 4 on kuvattu liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksia aggressiivisista tilanteista koulun liikuntatunneilla. Opettajat kuvailivat haastatteluissa tätä teemaa kahdesta eri näkökulmasta, joita olivat *fyysinen ja verbaalinen aggressiivisuus*. Molemmat aggressiivisuuden muodot koostuivat useammasta haastattelusta saadusta sitaatista.

Taulukko 4. Aggressiivisuuden esiintyminen haastateltujen liikuntatunneilla.

Opettajien sitaatit	Aggressiivisuuden muotoja	Aggressiivisuus
<i>"Pelitilanne ja joku on kaatanut toisen esimerkiksi jalkapallossa aika tahallisesti."</i> Opettaja 1	toisen kaataminen, käydään toisen kimppuun, lyöminen, tavaroiden heittäminen ja tappelu	<i>fyysinen aggressiivisuus</i>
<i>"No pelitilanteessa menee hermot ja käydään kavereiden kimppuun tai paiskotaan tai lähdetään pois."</i> Opettaja 8		
<i>"Kaveria lyöty ja sitten toiset menneet puolustamaan ja siinä on meinannut tulla vähän isompi tappelu."</i> Opettaja 3		
<i>"Lähimmät kartiot lentää tai kaukalon seinät saa kyytiä ja sitten potkimalla, että valitettavan usein se kohdistuu turhaan semmoiseen oppilaaseen, joka ei ole millään tavalla edes osallinen."</i> Opettaja 6		
<i>"No siis yksi tappelu tosiaan oli. --menin väliin, että olisin voinut itsekin vielä siinä nyrkistä saada, mutta en saanut ja hekin sitten irtaantui siitä aika nopeaan."</i> Opettaja 4	kiroilu, uhkailu, haukkuminen, huutaminen ja ikävä kielenkäyttö	<i>verbaalinen aggressiivisuus</i>
<i>"Oppilas otetaan sivuun keskustelemaan, niin sieltä tulee kaikki kiro sanat mitä on ja sanotaan että tapan sut tai tapan itseni."</i> Opettaja 2		
<i>"Esimerkiksi jos ollaan hippaa, niin häneenhän ei ikinä osuta. Ja sitten kun joku toinen oppilas sanoo, että kyllä sä jäit kiinni niin sitten hän saattaa huutaa, kiroilla tai haukkua sen toisen oppilaan."</i> Opettaja 4		

Opettajien sitaattit	Aggressiivisuuden muotoja	Aggressiivisuus
<p>"Sellaista ihmeellistä huutelua aina. Siellä on semmoinen outo kulttuuri siinä luokassa, että ne vähän aina toisilleen mukamas huumorilla huudellaan, mutta sitten se ei ihan ole huumoria kuitenkaan ja sitten just kaverin epäonnistumisille on saatettu nauraa."</p> <p>Opettaja 3</p>		
<p>"On joo ja just nimenomaan tommoista ikävää kielenkäyttöä toista kohtaan."</p> <p>Opettaja 7</p>		

Aggressiivisuus koostui haastatteluiden perusteella fyysisestä ja verbaalisesta aggressiivisuudesta. Naisopettajien haastatteluiden pohjalta nousi esille, että fyysinen aggressiivisuus esiintyi toisten tahallisen kaatamisen ja kimppuun käymisenä, lyömisenä, tavaroiden heittämisellä sekä tappeluna. Aggressiivisuus näkyi enemmän reaktiivisena aggressiivisuutena, joka kohdistui oppilaan tunteisiin esimerkiksi vihaan ja suuttumukseen. Haastateltavat mainitsivat törmänneensä liikuntatunneilla tilanteeseen, jossa oppilaiden tunteet ovat kuumentuneet. Tunteiden kuumentumisen seurauksena liikuntatunneilla tilanteet johtivat tappeluihin, toisen oppilaan ärsyttämiseen ja oppilaan kiinnipitoon tai poistamiseen tilanteesta. Tunteiden kuumentuminen liittyivät vahvasti erilaisiin pelitilanteisiin esimerkiksi häviämiseen. Opettajien haastatteluista nousi esille, että verbaalinen aggressiivisuus näkyi kiroiluna, uhkailuna, haukkumisena, huutamisena sekä ikävänä kielenkäyttönä. Useammassa haastattelussa mainittiin oppilaiden kiroilevan liikuntatunneilla.

8.2 Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen

Taulukossa 5 on kuvattu liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksia vastuuttomuudesta ja heikosta sitoutumisesta koulun liikuntatunneilla. Opettajat kuvailivat haastatteluissa tätä teemaa kahdesta eri näkökulmasta, jotka olivat *mielenterveyden haasteet ja osallistumattomuus*. Jokainen yläluokka muodostui kolmesta tai neljästä sitaatista.

Taulukko 5. Vastuuttomuuden ja heikon sitoutumisen esiintyminen haastateltujen liikuntatunneilla.

Opettajien sitaattit	Vastuuttomuuden ja heikon sitoutumisen muotoja	Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen
<p><i>"Oppilaat, jos pitää mennä mukavuusalueen ulkopuolelle, ja jos ei harrasta yhtään liikuntaa. -- Ehkä hankalin tilanne on semmoinen, että oppilaalla on ollut masentuneisuutta, jolloin hän ei tahdo saada mitään aikaiseksi tai itsestään irti mitään, niin semmoisten kanssa on ollut asiassa hankalinta"</i></p> <p>Opettaja 1</p> <p><i>"Koen haasteeksi erilaiset oppilaiden mielenterveyteen liittyvät ongelmat esimerkiksi erilaiset paniikki- ja ahdistuneisuuskohtaukset, joita joutuu handlaamaan kesken tunnin, kun on muu ryhmäkin mukana"</i></p> <p>Opettaja 3</p> <p><i>"Mulla oli luokassa nyt keväällä yksi syömishäiriöinen ja ahdistunut tyttö, joka ei suostunut osallistumaan uimaopetukseen"</i></p> <p>Opettaja 8</p>	<p>masentuneisuus, ahdistuneisuus, syömishäiriö ja osallistumattomuus</p>	<p><i>mielenterveyteen liittyvät haasteet</i></p>
<p><i>"Yleisin on siis tää laiskuus ja ei halua tehdä ja sitten joka tunti on vähän jotain ehkä no mua sattuu jalkaan ja sitten hetken päästä lähtikin ihan normaalisti tai tälle"</i></p> <p>Opettaja 5</p> <p><i>"Ihan viimeisten vuosien aikana tällaisten oppilaiden määrä on lisääntynyt ihan hurjasti, jotka just vähän haluttomasti lähtevät mukaan tai yrittävät vetäytyä sivuun ja sanoa, että on väsynyt ja ei jaksa."</i></p> <p>Opettaja 7</p> <p><i>"On ollut useita tällaisia, jotka syystä tai toisesta vetäytyy siitä toiminnasta kokonaan pois."</i></p> <p>Opettaja 3</p> <p><i>"Yksi oppilas sanoo, että hän ei tule sinne jälle. Kyse ei ollut siitä, ettei hän olisi osannut luistella. Mutta hänelle tuli vaan joku ihan totaalinen stoppi ja hän istui siinä laidalla. Itse asiassa sama oppilas on useammalla tunnilla tänä vuonna kieltäytynyt tulemasta mukaan."</i></p> <p>Opettaja 7</p>	<p>oppitunnin toiminnasta sivuun vetäytyminen, laiskuus, tekosyyt ja kieltäytyminen osallistumasta tunnin toimintaan</p>	<p><i>osallistumattomuus</i></p>

Kaikki haastatteluihin osallistuneet naisopettajat törmäsivät oppilaaseen, joka toimi vastuuttomasti tai sitoutui heikosti. Opettajat kertoivat tämän oppilasryhmän olevan yksi hankalimmista. Ensimmäinen vastuuttomuuden ja heikon sitoutumisen muoto oli mielenterveyden haasteet. Mielenterveyden haasteet olivat liikuntaa opettavien naisopettajien mielestä hankalia, koska oppilas ei tahtonut saada mitään aikaiseksi. Mielenterveyden haasteet koettiin teemana, joka on lisääntynyt liikuntatunneilla. Mielenterveyden haasteiden lisääntyminen näkyi tunneilla esimerkiksi masentuneisuutena, ahdistus- ja paniikkikohtauksina tai syömishäiriöihin viittaavana oireiluna. Näiden haasteiden kanssa toimiminen hankaloitti oppituntien kulkua, koska opettaja joutui käsittelemään kyseisiä haastavia tilanteita oppilaan kanssa kahden kesken muun ryhmän ollessa liikuntatunnilla.

Toinen vastuuttomuuden ja heikon sitoutumisen muoto koski osallistumattomuutta. Osallistumattomuus muodostui vetäytymisestä oppitunnin toiminnasta, laiskuutena, erilaisina tekosyinä tai kieltäytymisenä osallistumasta oppitunnin toimintaan. Liikuntaa opettavat naisopettajat kertoivat laiskuuden ja osallistumattomuuden johtuvan esimerkiksi huonosta kunnosta ja epämurkuvuusalueelle menemisestä. Oppilaat saattoivat kieltäytyä osallistumasta tai luovuttaa helpommin esimerkiksi jalan sattuessa. Haastattelussa mainittiin myös, että oppilaiden kiinnostus liikuntaa oppiaineena tai yleensä koulua kohtaan on vähäisempää. Kyseisen oppilasaineen kerrottiin lisääntyneen viimeisten vuosien aikana.

8.3 Haasteet itsesäätelytaidoissa

Taulukossa 6 on kuvattu liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksia itsesäätelytaitojen haasteista koulun liikuntatunneilla. Opettajat kuvailivat haastatteluissa tätä teemaa kahdesta eri näkökulmasta, jotka olivat *tunteiden säätely ja kognitiivisten taitojen haasteet*. Jokainen yläluokka muodostui kahdesta alaluokasta. Alaluokassa eritellään opettajien haastatteluista saatuja sitaatteja.

Taulukko 6. Itsesäätelytaitojen haasteiden esiintyminen haastateltujen liikuntatunneilla.

Opettajien sitaatit	Itsesäätelytaidon muotoja	Itsesäätelytaidot
<p><i>"Poikien osalta jollain saattaa se itsesäätelyn heikkous olla sellaista, että saattaa sanoa ihan mitä tahansa suusta vaan tulee jotain ihan tosi töykeitä tai loukkaavaa."</i> Opettaja 7</p>	raivostuminen ja tuhoaminen	<i>tunteiden säätely</i>
<p><i>"Muutama sellainen (oppilas) kun siis vaan raivostuu ja rupeaa, no tuhoamaan, jos on esimerkiksi palloja tai mitä tahansa mitä voi potkia tai huitoa tai tälleen."</i> Opettaja 5</p>		
<p><i>"Joo semmoisia kyllä on, jotka todellakin masentuu epäonnistuessa tai sitten on jalka kipeä eikä pysty tekemään mitään."</i> Opettaja 1</p>	luovuttaminen, toiminnasta vetäytyminen, pettymyksen sieto ja minäpystyvyys	<i>masentuminen epäonnistumisesta</i>
<p><i>"Haastavaa on, miten sä epäonnistumisen kohdalla saat niihin sellaista itseluottamusta sitten yrittää uudestaan, että harva kuitenkaan, kun tehdään jotain uutta juttua, niin heti siinä onnistuu. Joillekin sitten se vähän se motivaatio saattaa vaan loppua sitten tosi nopeasti."</i> Opettaja 4</p>		
<p><i>"Oli tällainen oppilas, joka ei oikein uskaltanut tehdä mitään ja hänellä oli kyllä myös semmoista toiminnanohjauksen heikkoutta. Sitten mun piti oikeastaan aina käydä sanomassa, että hei ok nyt tässä otat mailan käteen tuosta otat sulan ja tässä on sulle pari."</i> Opettaja 5</p>	ohjeiden vastaanottaminen, ohjeiden kuunteleminen, kielelliset haasteet,	<i>kognitiivisten taitojen haasteet</i>
<p><i>"On tietty semmoisia, joilla on oman kehon tuntemus hukassa tai semmoinen oman kehon hallitseminen."</i></p>		

Opettajien sitaattit	Itsesäätelytaidon muotoja	Itsesäätelytaidot
Opettaja 4	oma-aloitteisuuden puute ja kehon hallinnan heikkous	
<i>"Ja se on pelkästään jo ohjeiden vastaanottaminen, että nyt pitää tehdä näin, että pelin säännöt on tällaiset tai joukkueen jakamissa tulee yllättävän paljon kiukuttelua siitä, jos ei ole jonkun kaverin kanssa samassa porukassa."</i> Opettaja 8		
<i>"Tai ylipäättänsä että on vaikeuksia olla hiljaa, kun annetaan ohjeita."</i> Opettaja 7		
<i>"Ehkä kielelliset ongelmat myös... kun oppilaat ei puhu samaa kieltä tai esimerkiksi suomen kieltä niin sitten mä en saa niitä asioita niille perille, niistä tulee ongelmia... esimerkiksi ne ei ymmärrä leikkien sääntöjä, kun mä kerron ne ensimmäisen kerran... Se voi olla aika vaarallistakin."</i> Opettaja 6		

Haastatteluissa nousi esille, että kaikki opettajat olivat törmänneet oppilaisiin, joilla oli haasteita itsesäätelytaidoissa. Ensimmäinen itsesäätelytaidon muoto liittyi tunteidensäätelyn haasteisiin. Haastatteluissa tuli esille, että varsinkin tunteiden säätelyyn liittyvät haasteet korostuivat itsesäätelytaitojen kohdalla. Eräässä haastattelussa mainittiin, että niiden oppilaiden määrä oli lisääntynyt, joilla oli haasteita tunteiden säätelyssä. Tunteiden säätelyllä opettajat viittasivat tilanteisiin, joissa oppilaalla oli itsesäätelyn heikkoutta, raivostumista sekä tuhoamista. Myös oman tunteiden säätelyn haasteet esiintyivät sanallisena tahdittomuutena.

Toinen itsesäätelyn muoto liittyi masentumiseen epäonnistumisen kohdalla. Eräs naisopettajista kertoi haastattelussa kokevansa vaikeaksi sen, miten motivoida sellaisia oppilaita, jotka herkästi masentuvat epäonnistumisista. Opettaja korosti haastattelussaan, että suuri osa oppilaista tarvitsee harjoittelua tietyn taidon oppimiseksi. Masentuminen epäonnistuessa näyttäytyi myös toiminnasta vetäytymisenä, luovuttamisena, pettymyksen sietokyvyn ja minäpystyvyyden haasteina. Haastatteluun osallistuneet opettajat mainitsivat, että heikkojen itsesäätelytaitojen taustalla oli usein jokin muu ongelma, joka johtaa kyseiseen käyttäytymiseen.

Kolmas itsesäätelytaidon muoto liittyi kognitiivisten taitojen haasteisiin. Kognitiivisten taitojen haasteet, kuten ohjeiden kuunteleminen, kielelliset haasteet, sääntöjen noudattaminen, oma-aloitteisuuden puute, kehon hallinnan heikkous koettiin oppilaille haastavana. Muutamat haastateltavat mainitsivat, että ensimmäisen luokan oppilaille sekä suomi toisena kielenä - oppilaille kognitiivisten taitojen haasteet näkyivät selkeämmin esimerkiksi kielellisten

haasteiden kohdalla, kun oppilaat eivät ymmärtäneet leikin sääntöjä. Kuudennen luokan ja yläkoulun oppilaille murrosiän ja ryhmädynamiikan haasteet nousivat kognitiivisten haasteiden ohi. Eräs haastateltavista mainitsi törmänneensä oppilaaseen, joka ei uskaltanut tehdä mitään ja hänellä oli havaittavissa selkeää kognitiivisten taitojen heikkoutta. Oppilas ei esimerkiksi omatoimisesti ottanut mailaa tai sulkaa käteen, vaan opettajan piti käydä ohjaamassa oppilasta oikeaan toimintaan.

8.4 Muut haasteet

Taulukossa 7 on kuvattu liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksia fyysisitä loukkaantumisista koulun liikuntatunneilla. Opettajat kuvailivat haastatteluissa tätä teemaa viidestä eri näkökulmasta, joita olivat *fyysiset loukkaantumiset, liikuntatuntien olosuhteet, uimaopetuksen vaaratilanteet, terveydelliset haasteet ja suunnistuksen vaaratilanteet*. Jokainen yläluokka muodostui vähintään kahdesta alaluokasta. Alaluokassa hyödynnettiin opettajien haastatteluista saatuja sitaatteja.

Taulukko 7. Fyysisten loukkaantumisten esiintyminen haastateltujen liikuntatunneilla.

Opettajien sitaatit	Muiden haasteiden muodot	Muut haasteet
<i>"Murtunut ranne norsupallossa."</i> Opettaja 1	murtumat, venähdykset nyrjähdykset	fyysiset loukkaantumiset
<i>"Juu venähdyksiä revähdyksiä nyt sattuu sillain kuitenkin suht. usein. Sitten kyllä joitakin murtumia myös ollut ja varvas murtunut, sormi murtunut."</i> Opettaja 3		
<i>"Me leikittiin jotain juoksuleikkiä ja oppilas juoksi sen penkin jalkaan siihen alaosaan ja ei ollut kenkiä. Hänen pikkuvarpaansa osoitti sitten yhdeksänkymmenen asteen kulmassa sinne sivulle."</i> Opettaja 6		
<i>"No se ei nyt ollu ihan liikuntatunnilla, mutta oli siis joku laskettelureissu niin kaveri tuli niin että meni polvi ihan tuhannen päreiksi ja koripallo on aina semmoinen, että sitten tulee niitä sormivammoja, että kyllähän siellä [liikuntatunneilla]sattuu."</i> Opettaja 8		
<i>"Yksi aivotärähdys tulee omalta työuralta mieleen, että tän tyypiksiä."</i> Opettaja 3	yhteentörmäykset ja aivotärähdykset	
<i>"Oppitunnilla löivät päät tosi kovasti yhteen ja varmaan sen toisen pää osui sen johonkin hampaaseen, mutta siihen tuli iso vekki hiusrajaan. En ehtinyt jäädä katsomaan, kun tuli niin paljon verta."</i> Opettaja 6		

Opettajien sitaattit	Muiden haasteiden muodot	Muut haasteet
<p><i>"Tai just jollain saava tunnilla saattaa tulla vähän mustelmia pallosta tai mailasta. Joo pahin oli mun mielestä, kun maila tuli hampaisiin oppilaalla. Oppilaan hampaat menivät poikki."</i></p> <p>Opettaja 7</p>		
<p><i>"Jotain välineitä joskus räjähtänyt rikki ja tämmöisiä että on mulla ollut joku maali, joka on kaatunut, mutta ei ole kaatunut kenenkään oppilaan päälle... jotain vanhoja liikuntavälineitä, jotka räjähtää."</i></p> <p>Opettaja 6</p>	liikuntavälineet	liikuntatuntien olosuhteet
<p><i>"Meillä oli varastossa seinää vasten semmoiset painavat levyt. Sitten otettiin siitä vierestä sulkapallo tolpat niin sitten se tosi painava levy kaatui siihen lattialle."</i></p> <p>Opettaja 5</p>		
<p><i>"Ja sitten hei on se uimahallissa hukkuja. Oltiin uimahallissa ja oppilas meni porealtaisiin oppitunnin jälkeen ilman uimataitoa tai opettajan lupaa. Sitten se meinasi hukkuu, mutta uimaopettaja pelasti sen sitten sieltä pois."</i></p> <p>Opettaja 6</p>	hukkuminen ja kieltäytyminen	uimaopetuksen vaaratilanteet
<p><i>"Sitten mentiin uimaan. Yksi oppilas ei suostunut riisumaan vaatteita tai suostunut tekemään mitään. Muut olivat menneet jo suihkuihin ja tää yks oppilas huutaa pää punasena. Sit muut oppilaat oli uimaopen kans altailla ja mä tiesin, että ne on mun vastuulla sielä, mutta en voinut jättää tätä yhtä oppilasta yksin."</i></p> <p>Opettaja 4</p>		
<p><i>"Oli uintitesti, niin heti sen jälkeen tota yksi oppilas tuli ihan tosi heikon näköisenä sanomaan, että hänellä on diabetes, että tota nyt hänen täytyy saada jotain makeeta tai jotain syötävää, että hänellä on aika huono olla ja sitten mä en tietenkään ollut tiennyt tätä asiaa... mä olin niinku siinä sijaisena ja hän oli uintitestissä. Sitten mä lähetin sen vaan siis kaverin kanssa äkkiä uimahallin kahvioon."</i></p> <p>Opettaja 5</p>	diabetes ja sydänsairaus	terveydelliset haasteet
<p><i>"Aloitin uuden ryhmän kanssa syksyllä ja yksi järjettömän kiltti kuudesluokkalainen poika tuli mulle uutena oppilaana. Meillä oli yleisurheilukisat koulussa eikä mikään laji oikein häntä kiinnostanut, joten ehotin sille 400 metrin juoksua. Oppilas osallistui 400 metrin juoksuun ja hän juoksi matkan, mutta ei jaksanut loppukiriä. Yleisurheilukisojen jälkeen tuli äidiltä viestiä, että mitä hittoa siellä koulussa tapahtuu. Oppilaalla oli vakava sydänsairaus eikä siitä ollut tietoa saapunut minulle asti."</i></p> <p>Opettaja 8</p>		
<p><i>"Suunnistuksessa on tullut riitaa siellä suunnistus parin kanssa ja sitten toinen on lähtenyt kartan kanssa menee, ja toinen ei sitten olekaan tullut takaisin koululle ... sitten ollaan etsintäpartion kanssa tietenkin siellä."</i></p> <p>Opettaja 3</p>	riita, eksyminen ja karkaaminen	suunnistuksen vaaratilanteet
<p><i>"Yksi oppilas lähti ilmoittamatta kotiin suunnistuksesta. Hänen parinsa tuli sanomaan, ettei kyseinen oppilas suostu suunnistamaan hänen kanssaan. Oppilas jäi piileskelemään metsään ja annoin hänen hetken rauhoittua yksin. Lopulta menin hakemaan oppilasta, mutta hän lähtikin juoksemaan täysillä kohti autotietä. Oppilas oli ekaluokkalainen ja juoksi autoteiden yli katsomatta sivuille."</i></p> <p>Opettaja 4</p>		

Ensimmäinen fyysisten loukkaantumisten muoto sisälsi tilanteita, joissa liikuntatunneilla oppilaalla oli murtunut, venähtänyt tai nyrjähtänyt jokin kehonosa. Murtumia, venähdyksiä tai nyrjähdysiksi oli opettajien haastatteluiden pohjalta tapahtunut erilaisissa peleissä ja leikeissä. Toinen fyysisen loukkaantumisen muoto koostui aivotärähdyksistä ja yhteentörmäyksistä. Yhteentörmäyksiä oli opettajien kokemuksen mukaan tapahtunut niin oppilaiden, kuin välineidenkin kohdalla. Yksi opettajista kertoi, että fyysisiä loukkaantumisia sattui enemmän joukkue- kuin yksilölajeissa.

Liikuntatuntien olosuhteet muodostuivat pääasiassa liikuntavälineiden tuomista haasteista turvallisuuteen liittyen. Haastatteluissa mainittiin, että liikuntatunneilla tapahtuneista vaaratilanteista osa oli aiheutunut liikuntavälineistä. Liikuntavälineiden kunnosta ei ollut pidetty aina riittävästi huolta, joten rikkiäiset välineet ovat saattaneet oppilaiden käytössä räsähtää rikki kesken liikuntatunnin. Välineitä oli jätetty huolimattomasti paikkoihin, missä se on saattanut kaatua.

Uimaopetuksen vaaratilanteet koostuivat tilanteista, jossa oppilas oli hukkumisvaarassa sekä tilanteesta, jossa oppilas kieltäytyi tulemasta allasosaston puolelle. Molemmissa haastatteluissa korostettiin opettajan vastuuta oppilaista uimahallissa. Haastatteluissa korostui aikuisten määrän merkitys uimaopetuksessa. Opettajan ollessa yksin uimahallissa hänen oli haastavaa toimia tilanteissa, jossa joku oppilas vaati erityistä huomiota. Hukkumistilanteen jälkeen kyseinen opettaja ei ole antanut kenenkään mennä ilman kellukkeita syvään altaaseen.

Terveydelliset haasteet koostuivat tapauksista, joissa oppilaalla oli ollut diabetes ja verensokeri oli laskenut fyysisen rasituksen seurauksena liian alas. Toinen tapaus liittyi oppilaaseen, jolla oli vakava sydänsairaus. Molemmissa tapauksissa yhteistä oli opettajan tietämättömyys kyseisistä perussairauksista. Opettajalla ei ollut pääsyä oppilaan terveystietoihin. Opettaja ei voinut tietää oppilaan sairauksista ilman, että hänelle asiasta ilmoitetaan.

Suunnistukseen liittyviä vaaratilanteita nostettiin esille useamman opettajan toimesta. Vaaratilanteita suunnistuksessa oli syntynyt esimerkiksi eksymisen, riitelyn tai karkaamisen seurauksena. Suunnistuksen kohdalla haastatteluissa korostuivat haasteet liittyen opettajan vastuuseen. Oppilaat menevät suunnistuksessa omatoimisesti, jolloin he eivät ole jatkuvassa opettajan valvonnassa.

8.5 Ratkaisut haastaviin tilanteisiin liikuntatunneilla

Taulukossa 8 on kuvattu naisopettajien ratkaisuja haastaviin tilanteisiin koulun liikuntatunneilla. Nämä ratkaisukeinot muodostivat yläluokan. Jokainen yläluokka muodostui kahdesta tai useammasta alaluokasta. Alaluokissa hyödynnettiin haastatteluista saatuja sitaatteja.

Taulukko 8. Ratkaisuja haastaviin tilanteisiin liikuntatunneilla.

Opettajien sitaattit	Ratkaisukeinot	Kategoriat, joissa ratkaisukeinoja hyödynnetty (n=ratkaisukeinoja hyödyntäneiden opettajien määrä)
<p>”Tietysti keskustele vähän, että mistä se käytös johtuu, että miksi en halua osallistua.” Opettaja 2</p>	keskustelu	<p>aggressiivisuus (n=5) itsesääätelytaidot (n=6) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n= 3)</p>
<p>”Keskustelu yleensä tunnin jälkeen. Aika harvoin siinä tunnilla on aikaa keskustella, mutta jos on mahdollisuus, niin sitten keskustellaan miksi ei halua osallistua.” Opettaja 5</p>		
<p>”Käydään tilanne läpi aina osapuolten kanssa. Opettaja väliin, jos tilanne eskaloituu, mutta yleensä keskustelemalla selvitty.” Opettaja 3</p>		
<p>”Pakko mennä väliin, opettajan perustuvallisuus on turvata kaikkien muiden turvallisuus liikuntatunnilla-- oppilaan siirtäminen esimerkiksi rauhalliseen paikkaan tai jossa riehuminen on OK.” Opettaja 6</p>	tilanteeseen puuttuminen akuutisti	<p>aggressiivisuus (n=8) itsesääätelytaidot (n=4) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=1)</p>
<p>”Jos pelitilanne ja joku kaatanut toisen niin puuttumalla siihen eli peli sanallisesti poikki ja oppilas hetkeksi pelistä pois jäähylle.” Opettaja 1</p>		
<p>”Saada lapsi pois siitä porukasta, ettei koe itseään uhatuksi.” Opettaja 2</p>		
<p>”Mä tietäisin, milloin sillä menee hermot ja miten mä voisin ennakoida ja niin et mä pystyn lukemaan sitä et nyt sitä alkaa kiukuttaa tai sen ei kannata tulla tähän salibandyyn edes mukaan.” Opettaja 6</p>	ennakointi	<p>itsesääätelytaidot (n=6) aggressiivisuus (n=2) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=2)</p>
<p>”Mä paljon ennakoin esimerkiksi kollegoiden kanssa mietitään, miten me jakaudumme, miten ryhmitellään oppilaat, mitkä systeemit, mihin tehdään jonot.” Opettaja 1</p>		
<p>”Lähtökohtaisesti yrittää suunnitella niitä tunteja silleen, että se olisi motivoivaa ja ei ota mitään koko luokan jalkapallopelejä missä helposti jää ulkopuoliseksi. Enemmän sellaisia, että tehdään vaikka pareittain tai pienissä ryhmissä. Sitten jokainen saa tehdä ja niitä ryhmiä vähän jaottelee silleen, että siellä olisi saman tasoisia.” Opettaja 2</p>		<p>vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=8) itsesääätelytaidot (n=8)</p>

Opettajien sitaattit	Ratkaisukeinot	Kategoriat, joissa ratkaisukeinoja hyödynnetty (n=ratkaisukeinoja hyödyntäneiden opettajien määrä)
<p>”Positiivinen palaute. Sitä ei voi olla korostamatta liikaa, että semmoiset, jolla on tunteiden kanssa hankaluuksia niin ne onnistumiset huomataan vähintään yhtä helposti, kun ne heidän pimahtamisensa.”</p> <p>Opettaja 8</p>	motivointi	aggressiivisuus (n=1)
<p>”Kannustamalla oppilaita oon yrittänyt motivoida ja ehkä se, että antaa heille riittävän helppoja tehtäviä, missä tietää, että he pärjäävät ja vähän ohjaa niitä siihen, että saisivat onnistumisia.”</p> <p>Opettaja 3</p>		
<p>”Ja sitten on totta kai säännöt, että jos kiroilet tai huutelet pelissä niin sitten ollaan sovittu siihen joku systeemi, että tullaan vaikka punnertamaan.”</p> <p>Opettaja 8</p>	sääntöjen noudattamisen valvominen	itsesäätelytaidot (n=4) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=1)
<p>”Kerrotaan ne säännöt ja sanotaan, että kaikkien pitää niitä pystyä noudattamaan. Jos ei pysty, niin sitten ei voi olla mukana yhteisessä pelissä, että sitten pitää tehdä jotain muuta.”</p> <p>Opettaja 2</p>		
<p>”Riippuu oppilaantuntemuksesta esimerkiksi antaako oppilaan mennä hetkeksi pukkariin rauhoittumaan tai jos oppilasta ei voi päästää yksin mihinkään.”</p> <p>Opettaja 2</p>	oppilaantuntemus	vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=2)
<p>”Satsaa siihen, että oppii tuntemaan oppilaat, niin saat oppilaisiin paremman kontaktiin sekä voit ennakoita, miten toimia tiettyjen tyyppien kanssa sekä on helpompi selvittää haastavia tilanteita, kun on hyvä oppilaantuntemus.”</p> <p>Opettaja 3</p>		aggressiivisuus (n=1) itsesäätelytaidot (n=2)
<p>”Kollega apuun, kun oppilas poistetaan tilanteesta.”</p> <p>Opettaja 4</p>		aggressiivisuus (n=4) vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen (n=2)
<p>”Myös vanhempien kanssa oltu tiiviisti yhteydessä, että kaikki keskustelisivat omien nuorten kanssa siitä, miten sielä koulussa kohdellaan toisia ja mitä sä voit toiselle sanoa.”</p> <p>Opettaja 3</p>	yhteistyö (esimerkiksi kollegan kanssa)	itsesäätelytaidot (n=1)
<p>”Erityisoppilaat, niin sitten on joskus ollut semmoinen tilanne, että on ollut ohjaaja mukana ja ohjaajan kanssa tehty yhteistyötä.”</p> <p>Opettaja 1</p>		
<p>”Tavallaan välitön ensiapu. Paljon laastareita laitellaan ja kylmäpusseja, että saa ensiapulaukku kyllä aina olla mukana.”</p> <p>Opettaja 7</p>	ensiaputaidot	
<p>”Kyllä pitkälti kylmä, koho ja kompressio on toiminut näissä tilanteissa.”</p> <p>Opettaja 3</p>		

Opettajien sitaattit	Ratkaisukeinot	Kategoriat, joissa ratkaisukeinoja hyödynnetty (n=ratkaisukeinoja hyödyntäneiden opettajien määrä)
<p><i>"Jos siitä itse lähtee niin turvaa sen muun luokan, ettei niin silloin tapahdu mitään lisää. Mä aina laitan oppilaat esim, istumaan siksi aikaa, vaikkei se varmaan mitään turvaa, mutta että ainakin on opettanut ne istumaan ja toinen aikuinen paikalle tai sitten suoraan terveydenhoitajalle... Onneksi on työpuhelimella niin nopeasti saa apua. Ja sitten tärkein. Mä oon aina on tehnyt sen, että jos oppilas vaikka vähän kopauttaa päätänsä tai polveensa, mä soitan ja laitan aina huoltajille tiedon siitä, että mitä liikuntatunnilla tapahtui, vaikka se ei olisi mitään suurta, että jos siitä jälkepäin tulee jotain, niin olen sitten oman selustani turvannut."</i></p> <p>Opettaja 6</p>	selkeät toimintaohjeet	<i>muut haasteet (ei käsitelty kategorioittain)</i>
<p><i>"Koululla tapaturmakaavake."</i></p> <p>Opettaja 5</p>		
<p><i>"Koululla selkeät toimintaohjeet."</i></p> <p>Opettaja 1</p>		

Keskustelu. Keskustelu oli ratkaisukeino, joka toistui jokaisessa haastavan tilanteen kategoriassa. Keskustelu oli toiseksi suosituin ratkaisukeino. Liikuntaa opettavat opettajat kertoivat käyvänsä tilanteen jälkikäteen oppilaan kanssa läpi keskustelemalla ja esimerkiksi kysymällä oppilaalta, miksi hän ei halunnut osallistua liikuntatunnille.

Tilanteeseen puuttuminen. Seuraava ratkaisukeino on tilanteeseen puuttuminen. Tilanteisiin puututtiin esimerkiksi poistamalla oppilas toiminnasta, menemällä väliin tai puuttumalla sanallisesti häiritsevään käyttäytymiseen. Kaikki haastatteluun osallistuneet opettajat hyödynsivät tilanteeseen akuutisti puuttumista aggressiivisten oppilaiden kanssa. Haastatteluissa korostettiin opettajan velvollisuutta mennä aggressiiviseen tilanteeseen väliin. Oppilas voitiin viedä tilanteesta pukuhuoneeseen tai rehtorin luokse rauhoittumaan. Akuuttia tilanteeseen puuttumista ei mainittu ollenkaan ratkaisukeinona heikkoon itsehallintaan.

Ennakointi. Kolmas ratkaisukeino on ennakointi. Ennakointia hyödynnettiin ratkaisukeinona aggressiivisten, vastuuttomasti ja heikosti sitoutuvien sekä oppilaiden kanssa, joilla oli heikko itsehallinta. Ennakointi tuli esille useiden liikuntaa opettavien opettajien vastauksissa. Haastatteluissa nousi esille, että opettajien oli hyvä miettiä etukäteen, millaiset tilanteet saattavat aiheuttaa oppilaassa haastavaa käyttäytymistä, sekä kiinnittää huomiota tiettyihin oppilaisiin, joille kyseiset tilanteet saattavat olla haastavia. Ennakointia käytettiin esimerkiksi ryhmien suunnittelussa ennen oppitunnin alkua. Opettajat huomioivat oppimisympäristön vaarapaikat ja ohjeiden annossa kertoivat oppilaiden kanssa turvallisuuteen liittyvät

toimintatavat. Opettajat kokivat eriyttämisen tärkeäksi, koska sen avulla saatiin oppilaille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistettua oppilaiden itsetuntoa. Oppituntien suunnittelulla katsottiin olevan vaikutusta haastavien tilanteiden ennakointiin.

Motivointi. Motivointi oli selkeästi eniten mainittu ratkaisukeino haastavien tilanteiden ratkaisussa. Motivointia käytettiin kaikissa haastavissa tilanteissa. Kaikki kahdeksan haastateltavaa käyttivät motivointia oppilaiden kanssa, jotka olivat toimineet vastuuttomasti tai sitoutuneet heikosti liikuntatunteihin. Vastuuttomasti tai heikosti sitoutuneen oppilaan kohdalla parhaimpia ratkaisukeinoja olivat esimerkiksi erilaiset toivetunnit ja opettajan mukanaolo. Opettaja oli esimerkiksi lenkkeillyt oppilaiden mukana. Opettajat korostivat suunnittelussaan kiinnittävänsä huomiota siihen, mikä motivoi oppilaita. Positiivinen palaute oli käytetyin motivoinnin keino. Myös Wilma-merkintöjä ja kaverin läsnäoloa hyödynnettiin motivoinnin välineenä. Yksi opettajista mainitsi, että oli tärkeää huomata yhtä herkästi positiivinen kuin kielteinenkin palaute. Myös lähes kaikki opettajat käyttivät motivointia oppilaiden kanssa, joilla oli heikko itsehallinta.

Sääntöjen noudattamisen valvominen. Sääntöjen noudattamisen valvomista käytettiin eniten oppilaiden kanssa, joilla oli vaikeuksia itsesäätelyssä. Sääntöjen noudattamisen valvontaa ei mainittu aggressiivisuudessa eikä heikossa itsehallinnassa ratkaisukeinona lainkaan. Sääntöjen noudattamisen valvonnalla pyrittiin vetoamaan oppilaisiin, jotta he pystyisivät toimimaan yhteisissä aktiviteeteissa yhteisten sääntöjen mukaisesti. Haastatteluissa mainittiin, että oli tärkeää tehdä oppilaille säännöt selväksi. Sääntöjen noudattamattomuudesta tulee jokin sanktio.

Oppilaantuntemus. Oppilaantuntemus mainittiin ratkaisukeinona kaikissa haastavissa tilanteissa. Oppilaantuntemuksessa opettajat korostivat, että opettajan tulee tietää, milloin oppilaan oli hyvä antaa rauhoittua yksin, tai ketä ei voinut päästää yksin rauhoittumaan. Myös hyvän oppilaantuntemuksen avulla opettaja pystyi ennakoimaan haasteellisia tilanteita etukäteen esimerkiksi miettimällä, kuka voisi toimia samassa ryhmässä kenenkin kanssa. Eräässä haastattelussa nousi esille, että oli tärkeää perehtyä oppilaan taustasyihin, kuten esimerkiksi, miksi hän ei halunnut osallistua liikuntatunnille. Liikunnan opetuksessa on olemassa paljon vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa oppitunnin tapahtuvat, joten on hyvä kiinnittää huomiota myös vaihtoehtoisiiin suoritustapoihin niiden oppilaiden kohdalla, joilla on esimerkiksi haasteita mielenterveyden kanssa.

Yhteistyö. Seitsemäs ratkaisukeino on yhteistyö. Yhteistyötä esimerkiksi kollegan, muun koulun henkilökunnan tai kodin kanssa käytettiin eniten aggressiivisten oppilaiden kanssa. Varsinkin aggressiivisen tilanteen kohdalla liikuntaa opettavat opettajat mainitsivat kollegan avun merkityksestä; erityisesti, kun oppilas tuli rauhoittaa tai poistaa liikuntatunnilta. Myös tunnetaitojen merkitystä korostettiin kotien suuntaan. Yhteistyötä ei mainittu ratkaisukeinona itsehallintaan liittyvien haastavien tilanteiden kohdalla.

Ensiaputaidot. Fyysisissä loukkaantumisissa opettajat kertoivat käyttävänsä eniten kylmää, koho ja kompressiota. Ratkaisuksi annettiin myös selkeät toimintaohjeet ja lääkäreiden sekä terveydenhoitajan apu. Tunneilla tulisi olla mukana ensiapulaukku sekä laastareita. Haastatteluissa opettajat korostivat puhelimen mukanaoloa liikuntatunneilla. Esimerkiksi loukkaantumistilanteissa oli tärkeää, että pystyi soittamaan apua. Tapaturman sattuessa opettajan tuli täyttää tapaturmakaavake ja varmistaa muiden oppilaiden turvallisuus.

8.6 Miten opettajat olisivat ratkaisseet haastavat tilanteet jälkikäteen

Taulukossa 9 kuvailtiin, miten liikuntaa opettavat naisopettajat olisivat ratkaisseet haastavia tilanteita jälkikäteen. Nämä ratkaisukeinot muodostivat yläluokan. Jokainen yläluokka muodostui vähintään kolmesta alaluokasta. Alaluokissa hyödynnettiin haastatteluista saatuja sitaatteja. Opettajat tarkastelivat haastavien tilanteiden ratkaisemista eri näkökulmista.

Näkökulmat olivat *opettajan ammattitaito, resurssit ja opettajan oma asenne.*

Taulukko 9 Miten opettajat olisivat ratkaisseet haastavat tilanteet jälkikäteen.

Opettajien sitaatit	Jälkikäteen kerrottuja ratkaisukeinoja	Oman työnsä reflektointi
<i>"Oisin varmaa voinu kysyä ennen sitä tuntia, että onko jotain niinku minkä takian ei voi suorittaa tai miksi pitäisi huomioda. Pyytää huoltajia kertomaan kaikki sairaudet, jotka vaikuttavat liikuntatunteihin."</i> Opettaja 5	oppilaantuntemus, opettajan vastuu, oppilaan kuunteleminen, opettajan nopeampi tilanteeseen puuttuminen ja motivointi	<i>opettajan ammattitaito</i>
<i>"No se uimahalli keissi oli herättävä. Päätin tästä eteenpäin, että kaikki oppilaat ovat uimataidollisesti mun vastuulla. Yksikään uimataidoton oppilas ei mene yhteenkään syvään altaaseen ilman kellukkeita."</i> Opettaja 6		
<i>"Ehkä välillä kuunnella eikä vaan vaahdota, että mikset mene lyömään sitä jotain palloa. Kuunnella siinä kohtaa tai edes tunnin jälkeen mikä siinä jutussa on."</i> Opettaja 3		
<i>"No tietysti sitä toivoo, että osaisi motivoida kaikki oppilaat vielä paremmin."</i> Opettaja 2		

Opettajien sitaattit	Jälkikäteen kerrottuja ratkaisukeinoja	Oman työnsä reflektointi
<p><i>"Auttaisi, kun olisi hyvä vuorovaikutussuhde oppilaaseen. Helpompi jutella, mikä siinä on ongelman ydin, että ehkä kuitenkin niin, ku harvoin on kyse vaan siitä, että joku on oikeasti, että olisi niin laiska että ei sitten ikinä tekisi mitään, että monesti siellä sitten ehkä jotain sitten...mitä paremmin tuntee oppilaat niin sitä helpommin tommoset on ehkä selvittää."</i></p> <p>Opettaja 3</p>		
<p><i>"Joku toteaa isojen varmaan kuutosten liikunnassa, että ei voisi vähempää kiinnostaa ja että aivan sama mitä sanot ja sitten sä itsekkin hiillyt. Sit sanot et nyt on semmoinen asia, että mä sanon niin täällä liikutaan ja sitten siinä ollaan niinku napit vastakkaisiin tilanteessa ja itsekkin alkaa miettimään että käyttäydynkö määkkään niin opettajallisesti kun tässä nyt pitäisi... että olisiko pitänyt jo aikaisemminkin tilanteessa ruveta miettimään, että millä mä saisin sen motivoitua, että tää tämmöinen mun motkottaminen ei ainakaan kyllä auta tässä asiassa, että siinä mä olen joskus miettinyt, että ei ole hyvä ratkaisu."</i></p> <p>Opettaja 6</p>		
<p><i>"Usein miettii, mitä olisi voinut tehdä toisin, mutta liikunnassa opetetaan myös vieraalle luokalle liikuntaa, tietysti ajattelee, että voisi lukea tilanteita paremmin ja tuntea oppilaat paremmin niin, että olisi voinut ennakoida."</i></p> <p>Opettaja 6</p>		
<p><i>"Pitäisi joskus kysyä tarkemmin, että tuliko nyt oikeasti joku vamma. Mutta kun oppilaantuntemus on hyvä niin sitten sen tietää, että oppilas, jolla on monesti jalka kipeä sen takia että pallo vietiin häneltä, niin tietää että se vamma johtuu siitä."</i></p> <p>Opettaja 1</p>		
<p><i>"Sähäkämpä puuttuminen."</i></p> <p>Opettaja 3</p>		
<p><i>"Tulee mieleen tässä, että kannattaisi itse varmistaa aina ymmärsivätkö lapset ohjeet."</i></p> <p>Opettaja 1</p>		
<p><i>"No varmasti. Laiskoja tai ei sitoutuneita oppilaita, että niiden kanssa se on vähän kokeilua, että mun mielestä, että mikä niinku toimii joillekin. Tavallaan semmoinen että on tosi tiukka ja napakka tai vähän niinku sitten pakottaa ja sitten taas toiselle se herättää ison vastareaktion, että sitten just tavallaan oppilas kohtaisesti voi jälkikäteen miettiä, että OK tälle tyyppille ei toimi yhtään tällainen tapa."</i></p> <p>Opettaja 5</p>		
<p><i>"Sitten, kun siellä on iso ryhmä liikunnassa ja toinen aikuinen on poissa niin kyllähän siinä jokaisella tulee semmoinen olo, että toiminko ja huomioinko mä sen oppilaan tarpeet sitten tarpeeksi hyvin. Ja kyllähän siinä semmoinen riittämättömyyden tunne tulee eteen."</i></p> <p>Opettaja 6</p>		
<p><i>"Pienemmät ryhmät helpottaisivat...Kaikkeni tein niin että lisää vaan resursseja, kiitos."</i></p> <p>Opettaja 4</p>	<p>riittämättömyyden tunne, pienemmät ryhmäkoot ja ensiapuvälineiden riittävä määrä</p>	<p>resurssit</p>
<p><i>"Pitää tarkastaa, että ensiapuvälineet on ja siel on riittävästi tavaraa."</i></p> <p>Opettaja 3</p>		

Opettajien sitaattit	Jälkikäteen kerrottuja ratkaisukeinoja	Oman työnsä reflektointi
<p><i>"Että kyllä mä täällä tänä päivänä ajattelen, että aika lailla ne asiat ja tilanteet osaa hoitaa, että en mä tiedä kuinka paljon niitä sitten jälkeinpäin jää miettimään mitä olisi voinut tehdä toisin."</i></p> <p>Opettaja 8</p>	kokemus, persoona ja onnistunut tilanteen ratkaisu	opettajan asenne
<p><i>"Ajattelen, että opettajan työtä tehdään muutenkin omalla persoonalla, että ei ole sellaista opeteltua hommaa. Että mitä vanhemmaksi tulee, niin ja varmasti se on ihan jo nuorellakin, mutta että niinku huomaa että sitä tekee niin siellä omalla persoonalla ja ja oman tyyliisesti. Tulee selkärangasta, miten toimii eikä siinä ehdi miettiä mitään."</i></p> <p>Opettaja 7</p>		
<p><i>"Tässä vuosien aikana on oppinut jossain kohtaa miettimään sitä, että missä kohtaa se oppilas tarvitsee hetken ettei ole heti liikaa kimpussa."</i></p> <p>Opettaja 8</p>		
<p><i>"Mun mielestä hoidin ton tilanteen hyvin. Ehkä olisin voinut enemmän huomioida ja ohjeistaa."</i></p> <p>Opettaja 5</p>		
<p><i>"Ei mulla varmaan tule mieleen."</i></p> <p>Opettaja 2</p>		
<p><i>"Ei perjaattees tuu mitää mielee."</i></p> <p>Opettaja 5</p>		

Opettajat korostivat haastavien tilanteiden ratkaisemisessa jälkikäteen eniten oman työnsä reflektoinnin merkitystä. Oman työnsä reflektointi koostui oppilaantuntemuksesta, opettajan vastuusta, oppilaan kuuntelemisesta, opettajan nopeammasta tilanteeseen puuttumisesta sekä oppilaan motivoinnista. Opettajat hyödynsivät näitä ratkaisukeinoja, mutta korostivat tilanteiden tarkastelussa jälkikäteen samojen ratkaisujen merkitystä.

Opettajat nostivat haastatteluissa esiin resurssien merkityksen. Pienemmät ryhmäkoot olisivat helpottaneet haastavista tilanteista selviämistä sekä niiden ennakoimista. Opettajat toivoivat, että pystyisivät keskittymään enemmän yhteen tiettyyn oppilaaseen, mutta isot liikuntaryhmät eivät sitä mahdollistaneet. Yksi opettajista nosti esille myös riittämättömyyden tunteen. Kun opettaja oli yksin ison liikuntaryhmän kanssa, hän joutui pohtimaan, toimiiko tai huomioiko oppilaiden tarpeet riittävän hyvin. Eräs opettajista mainitsi myös tärkeänä asiana sen, että osaisi antaa oppilaalle riittävästi tilaa ja aikaa. Ratkaisuihin kaikkiin ongelmiin opettajat toivoivat lisää resursseja. Myös välineiden ja tavaroiden olemassa oleminen sekä täyttäminen nousi esille haastatteluissa. Eräs opettaja mainitsi ensiapulaukun täyttämisen merkityksen.

Opettajan asenne korostui haastatteluista. Opettajat, jotka olivat olleet työssä pidempään, nostivat esille kokemuksen tuoman varmuuden. He kertoivat, etteivät jää niin herkästi miettimään, mitä tilanteessa olisi voinut tehdä. He luottivat omaan ammattitaitoonsa sekä persoonaansa toimia haastavissa tilanteissa. Yksi opettaja myös mainitsi toimineensa tilanteessa hyvin. Liikuntaa opettavien naisopettajien vastauksista korostui myös, etteivät osanneet kertoa, miten olisivat haastavissa tilanteissa jälkikäteen toimineet toisin.

9 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia haastavia tilanteita liikuntaa opettavat naisopettajat olivat kohdanneet liikuntatunneillaan. Kulinna ym. (2003) mallia mukailleen haastavat tilanteet jaoteltiin tässä tutkimuksessa viiteen kategoriaan: *1. aggressiivisuus, 2. vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen, 3. itsesäätelytaidot, 4. heikko itsehallinta ja 5. muut haasteet*. Tähän tutkimuksen vastanneet liikuntaa opettavat naisopettajat olivat törmänneet kaikkiin haastavien tilanteiden kategorioihin liikuntatunneillaan työuransa aikana.

Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten opettajat olivat ratkaisseet haastavia tilanteita ja miten he olisivat ratkaisseet haastavat tilanteet jälkikäteen. Yleisimmät haastavien tilanteiden ratkaisukeinot olivat *keskustelu, tilanteeseen puuttuminen akuutisti, ennakointi, motivointi, sääntöjen noudattamisen valvominen, oppilaantuntemus, yhteistyö, ensiaputaidot ja selkeät toimintaohjeet*. Opettajat korostivat jälkikäteen *ammattitaidon, resurssien ja asenteen* merkitystä haastavien tilanteiden käsittelyssä.

9.1 Liikuntatunneilla esiintyy haastavia tilanteita

Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkasteli liikuntaa opettavien naisopettajien kokemien haastavien tilanteiden esiintyvyyttä peruskoulun liikuntatunneilla. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että liikuntatunneilla esiintyy haastavia tilanteita opettajan työuran pituudesta tai opetettavasta luokka-asteesta riippumatta. Ellosen (2012, 225) mukaan tyypillisiä konflikteja provosoivia tilanteita olivat näkemyserot, ristiriidat ja erimielisyydet. Näitä tilanteita ei kuitenkaan esiintynyt tässä tutkimuksessa johtuen erilaisesta jaottelusta.

Aggressiivisuus. Yksi haastavista tilanteista liikuntatunneilla oli oppilaiden aggressiivinen käyttäytyminen. Aggressiivisella käyttäytymisellä oli haastatteluiden perusteella erilaisia muotoja ja kaikki haastateltavat olivat törmänneet kyseiseen käyttäytymiseen liikuntatunneilla. Tässä tutkimuksessa nousi esiin, että opettajat kuvailivat pääsääntöisesti reaktiivista aggressiivisuutta. Reaktiivisessa aggressiivisuudessa aggressiivinen käyttäytyminen kohdistuu enemmän oppilaan omiin tunteisiin (Salmivalli 2005, 66). Tämä johtuu siitä, että reaktiivisesti aggressiiviset oppilaat ovat vähemmän tarkkaavaisia, impulsiivisempia sekä helpommin kiihtyviä (Brendgen, Tremblay & Vitaro 2002). Aggressiivisuus oli selkeästi näyttäytyvä ja havainnoitava käyttäytymisen muoto, mikä saattoi selittää sen, miksi haastateltavat herkästi nostivat esille siihen liittyviä käyttäytymisen muotoja. Voidaan kuitenkin pohtia, miksi haastateltavat mainitsivat esimerkkejä vain

fyysisestä ja verbaalisesta aggressiivisuudesta, psyykkisen näkökulman jäädessä mainitsematta kokonaan. Kulinnan ym. (2003) mukailemassa mallissa annettiin esimerkkejä ainoastaan fyysiseen ja verbaaliseen aggressiivisuuteen liittyen. Tämä on saattanut vaikuttaa siihen, miksi liikuntaa opettavat naisopettajat olivat maininneet haastatteluissa ainoastaan fyysiseen ja verbaaliseen aggressiivisuuteen liittyviä kokemuksia. Liikunta on myös oppiaine, jonka opetukseen sisältyy paljon fyysisesti aktiivista toimintaa (POPS 2014, 274). On mahdollista, että oppiaineen luonne vaikutti myös niihin kokemuksiin, joita liikuntaa opettavat naisopettajat mainitsivat haastatteluissaan. Fyysinen aggressiivisuus on myös helpommin havaittavissa kuin psyykkiset vaikeudet, jotka useasti saattavat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen.

Aggressiivisten tilanteiden kohdalla opettajat nostivat esille perusturvallisuuden vaarantumisen. Opettajalla on lain silmissä velvollisuus puuttua oppilaiden aggressiiviseen käyttäytymiseen (Perusopetuslaki 36 b §). Tämä kuitenkin asettaa opettajan itse alttiiksi aggressiiviselle käyttäytymiselle. Opettajat mainitsivat joutuneensa uhkailun kohteeksi. On tärkeää huomioida, miten opettajan turvallisuus asetetaan vaaraan tilanteissa, jossa oppilas käyttäytyy aggressiivisesti sekä miten opettajan turvallisuutta ja asemaa voitaisiin kyseisissä tilanteissa parantaa. Koulussa voidaan tehdä muutoksia ja toimintatapoja, joiden avulla pyritään parantamaan opettajien turvallisuutta. Aggressiivisten tilanteiden varalle opettajille voidaan järjestää esimerkiksi täydennyskoulutusta sekä harjoitella oppilaiden poistamista ja kiinnipitoa. Lisäksi koululla on hyvä olla selkeät menettelytapaohjeet aggressiivisten tilanteiden varalle.

Liikuntaa opettavien naisopettajien haastatteluiden perusteella voidaan pohtia, onko liikunta oppiaine, jossa aggressiivista käyttäytymistä esiintyy enemmän kuin tavallisessa luokkaopetuksessa. Liikunta on tunteita herättävä ja harjoittava oppiaine, jossa oppilaille on mahdollisuus harjoitella omien tunteiden säätelyä sekä yhteistyötaitoja muiden oppilaiden kanssa. Lisäksi oppilaiden tulee kohdata erilaisia oppijoita erilaisten tunnetilojen kanssa. Näiden taitojen harjoittelun merkitystä ei voida korostaa riittävästi. On tärkeää tiedostaa, että oppilaat tarvitsevat apua aggressiivisten tunteiden sekä tilanteiden harjoitteluun. Opettaja on koulussa aggressiokasvattaja ja aggressiokasvatuksen tulisi olla suunnitelmallista, jatkuvaa ja ikään sovitettua. (Cacciatore 2007, 54.)

Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen. Vastuuttomuus ja heikko sitoutuminen olivat vastaajien mukaan lisääntyneet. Varsinkin pidemmän työuran tehneet liikuntaa opettavat

naisopettajat kokivat sen lisääntyneen. Opettajat liittivät vastuuttomuuteen ja heikkoon sitoutumiseen mielenterveyden haasteet sekä kertoivat niiden tulleen uutena ongelmana liikuntatunneille. On tärkeää tarkastella, miten opettaja toimii mielenterveyden haasteista kärsivän oppilaan kanssa. Varsinkin, jos oppilaan terveystietoja ei ole opettajalla tiedossa. Oppilaan terveystietojen puuttuminen saattaa aiheuttaa oppitunneilla vaaratilanteita. On hyvä tiedostaa oppilaiden mielenterveyden haasteiden olemassaolo ja niiden vaikutus kouluarkeen. Liikunnassa esiintyvä tilanteita, joissa ryhmän ulkopuolelle jäämisen tunteet ja epäonnistumiset saattavat vaikuttaa heikentävästi oppilaan mielenterveyteen. Mielenterveyden haasteet saattavat aiheuttaa aloitekyvyn menetystä ja passiivisuutta, jolloin liikunnan harrastaminen tai siihen osallistuminen näyttää oppilaalle vaikeana. Opettaja voi tukea oppilaan autonomiaa antamalla hänelle esimerkiksi mahdollisuuksia vaikuttaa suoritustapojen valintaan. Eräs opettaja oli haastattelun perusteella antanut oppilaalle mahdollisuuden käydä suorittamassa uimaopetuksen itsenäisesti huoltajien ja koulun lähellä sijaitsevan uimahallin uimaopettajan valvonnassa.

Mielenterveyden haasteista kärsivällä oppilaalla saattaa olla kielteisiä tuntemuksia, kuten ahdistuneisuutta, liikuntaa tai kehoa kohtaan, mikä saattaa johtaa oppitunneilla osallistumattomuuteen. Liikuntaa opettavan opettajan tulisikin varautua tilanteisiin, joissa kohtaa mielenterveyden haasteista kärsivän oppilaan. Tällöin opettajalla tulisi olla valmiuksia toimia kyseisissä tilanteissa. Opettajan tulisi olla läsnä ja aidosti kohdata oppilas yksilönä. Opettaja voi opetuksellisilla ratkaisuilla esimerkiksi ryhmäytymisen avulla tukea oppilaan osallistumista koululiikuntaan. Liikunnassa on mahdollisuus mielenterveystaitojen opetteluun. Näiden taitojen huomioiminen ja välitön puuttuminen esimerkiksi kiusaamiseen tai syrjintään ovat keinoja tukea mielenterveyden haasteiden kanssa painivaa oppilasta.

Vastuuttomat ja heikosti sitoutuvat oppilaat olivat haastateltavien mielestä haasteellinen ryhmä, koska heidän motivointinsa koettiin vaikeana. Millaisia keinoja opettajalla on motivoida kyseistä oppilasryhmää tai kuinka pitkälle oppilaan osallistumista liikuntatunneille voidaan pakottaa sekä vaatia? Oman haasteensa tuo laiskuuden erottaminen osallistumattomuuden taustalla. Liikuntaa opettavalta opettajalta vaaditaan hyvää oppilastuntemusta sekä herkkyyttä havainnoida oppilaiden käyttäytymisen taustalla olevia haasteita. Aineopettajan kohdalla oppilaantuntemus on haasteellisempaa vähäisten tuntimäärien ja useiden opetusryhmien takia. Taustalla olevia haasteita voidaan havainnoida seuraamalla oppilaiden käyttäytymistä sekä kartoittamalla oppilaan taustoja. Luokanopettaja,

joka opettaa omalle ryhmälleen liikuntaa, saattaa olla paremmin perillä yksittäisten oppilaiden käyttäytymiseen vaikuttavien tekijöiden olemassaolosta.

Itsesäätelytaidot. Itsesäätelytaidot jaettiin tässä tutkimuksessa tunteiden säätelyyn ja kognitiivisten taitojen haasteisiin. Liikuntaa opettavat naisopettajat korostivat tunteiden säätelyn merkitystä. Varsinkin yläkoulussa opettavat opettajat mainitsivat alakoulussa harjoiteltujen tunnetaitojen merkityksen korostuvan, mitä vanhempiin oppilaisiin mennään. Myös Cacciatore (2007) mainitsee tunteiden tunnistamisen ja kohtaamisen tärkeäksi taidoksi. Murrosikä tuo yläkoulun liikuntaa opettaville opettajille uuden haasteen liittyen ryhmädynamiikkaan. Yläkouluun siirtyminen saattaa aiheuttaa koulun vaihdoksen sekä ihmissuhteiden kirjon laajentumisen. Nuori etsii yläkouluun siirryttäessä paikkaansa ja rooliansa uudessa yhteisössä. Murrosiässä olevan nuoren keho muuttuu niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Kehon muutokset voivat heijastua nuoren käyttäytymiseen esimerkiksi epävarmuutena. (Laune, Lehtinen & Lehtinen 2007, 12, 18.) Yläkoulu on tunnetusti tunteiden kuohunnan aikaa. Näin ollen yläkoululainen saattaa toimia omien tunteidensa vallassa sekä etsiä omaa paikkaansa uusissa ryhmissä. Liikuntatunneilla on tärkeää tiedostaa hyvän ilmapiirin ja ryhmähengen merkitys. Nuorten ihmissuhteiden sekä omien tunteiden vaikutus saattaa heijastua myös toimintaan koulun liikuntatunneilla.

Huomioitavaa on myös liikunnan erilainen oppimisympäristö verrattuna muihin oppiaineisiin. Liikunta saattaa toisille oppilaille olla koulun suosikkioppiaine, kun taas toisille se näyttää erittäin haastavana ja vaikeana oppiaineena. Tässä tutkimuksessa liikunnan opetuksessa korostui sääntöjen merkitys ja kielen tuomat haasteet vuorovaikutustilanteissa. Jos oppilas ei ole kuunnellut tai ymmärtänyt sääntöjä, hän saattaa toiminnallaan aiheuttaa vaaratilanteita.

Heikko itsehallinta. Heikko itsehallinta muodostui tässä tutkimuksessa oppilaiden masentumisesta epäonnistumisissa sekä toiminnanohjauksen haasteista. Liikuntaa opettavat naisopettajat olivat törmänneet oppilaisiin, jotka masentuvat tilanteissa, joissa he epäonnistuvat. Liikunta sekä koulu yleisesti antaa hyvän mahdollisuuden harjoitella pettymysten sietokykyä. Kuitenkin kyseisissä tilanteissa opettajan tulee kiinnittää huomioita ja tarkastella, voiko oppilaan käyttäytymisen taustalla olla jokin muu syy, kuten esimerkiksi heikko minäpystyvyys. Mitkä ovat liikuntaa opettavien naisopettajien keinot motivoida oppilaita, jotka masentuvat epäonnistumisista? Riittääkö kannustaminen vai tarvitaanko jotain muuta?

Motivointi on koulussa haastavaa (Jaakkola & Liukkonen 2017). Liikuntaa opettavalla naisopettajalla on kuitenkin käytössä erilaisia motivaatioon vaikuttavia tekijöitä. Oppilas, joka masentuu epäonnistumisesta, tarvitsee oman tasoisia ja mielekkäitä tehtäviä sekä onnistumisen kokemuksia. Kannustaminen ja positiivinen palaute ovat merkittävässä roolissa, kun pyritään saamaan onnistumisen kokemuksia oppilaille. Myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 148) mainitaan liikunta-oppiaineen tehtäväksi positiivisten kokemusten mahdollistamisen. Toisaalta, jos liikuntaa opettava opettaja on oppitunnilla yksin, on haasteellista kiinnittää yhteen oppilaaseen niin paljon huomiota, mitä oppilas ehkä tarvitsisi. Varsinkin, kun oppilaisiin ei aina toimi samat motivointikeinot (Jaakkola & Liukkonen 2017, 290–303). Myös oppilaiden fyysinen kunto on tutkimuksien mukaan heikentynyt. Move! (2022) – mittauksen mukaan isolla osalla oppilaista kestävyyskunto on terveyttä ja toimintakykyä mahdollisesti haittaavalla tasolla. On tärkeää myös kiinnittää huomiota siihen, lisääkö alentunut fyysinen kunto niiden oppilaiden määrää, jotka masentuvat epäonnistumisistaan. Saattaa hyvin olla mahdollista, että tämä oppilasryhmä kasvaa tulevaisuudessa.

Muut haasteet. Liikuntatunneilla tulee vastaan myös monenlaisia muita haasteita.

Tutkimuksessa määriteltiin muiksi haasteiksi loukkaantumiset ja turvallisuuteen liittyvät vaaratilanteet. Liikunta on oppiaine, jossa oppilaat ovat aktiivisia toimijoita haasteellisessa oppimisympäristössä. Haastateltavien mukaan liikunnassa sattuu ja tapahtuu, jolloin riski loukkaantumisille on suurempi kuin luokkaympäristössä. Liikuntaa opettavat opettajat ovat useasti oppitunneilla yksin. Silloin, kun oppitunneilla tapahtuu esimerkiksi loukkaantumisia, opettajan on usein hoidettava tilanne yksin. Monesti kollegan apu on saatavilla, mutta välimatkan päässä.

Tässä tutkimuksessa loukkaantumisten ja vaaratilanteiden osalta päästiin pienillä ruhjeilla ja säikähdyksillä. Toisaalta kyseisten vaaratilanteiden kuuleminen havainnollistaa opettajalla olevaa vastuuta oppilaista. Eräällä haastateltavista oli tapahtunut uimaopetuksessa tilanne, jossa oppilas oli ilman lupaa lähtenyt toiseen altaaseen. Opettaja on vastuussa jokaisesta oppilaasta ja jos opettaja olisi kyseisessä tilanteessa yksin, olisi erittäin vaikeaa valvoa jokaisen oppilaan liikkeitä. Uimaopetuksessa olisi tärkeää olla useampia aikuisia valvomassa oppilaiden toimintaa. Myös pukuhuoneissa tapahtuvat kasvatustilanteet ovat oppilaiden tulevaisuutta ajatellen merkittävässä asemassa. Toinen liikuntamuoto, joka uimaopetuksen ohella mainittiin haastatteluissa haastavaksi tilanteeksi, oli suunnistus. Opettajat olivat kohdanneet suunnistuksessa tilanteita, joissa oppilas oli eksynyt tai karannut. Suunnistuksessa

haasteellista on, että oppilaat eivät jatkuvasti ole opettajan valvonnan alaisuudessa, vaan saattavat hakea rastin metsästä opettajan näkökentän ulottumattomista. Suunnistus vaatii opettajalta puhelimen läsnäolon, mahdollisesti puhelinnumeron antamisen oppilaille sekä tarkat toimintaohjeet ja säännöt, että voi päästää oppilaat vapaasti suunnistamaan.

Yksi turvallisuushaaste liikuntatunneilla on välineistö ja liikuntatuntien olosuhteet. Kouluilla on monenlaisia välineitä, joita saattaa viikon aikana käyttää useampi ihminen. Opettajan ei tulisi käyttää opetuksessaan välineitä, jotka tietää viallisiksi. Liikuntaa opettavalla opettajalla on velvollisuus raportoida välineiden kunnosta eteenpäin rehtorille (Poutala 2010, 86–87). Välineiden huollon yhteydessä tulee herkästi mietittyä, onko koululla varaa maksaa välineiden huollosta. Vaarallisia tilanteita saattaa aiheutua, kun kaikille oppilaille ei riittänytkään suojalaseja salibandyssä tai kun mailan verkotus räsähtää oppilaan osuessa palloon. Opettajan ei myöskään tulisi opettaa sellaista, jossa on kohonnut ja tiedossa oleva turvallisuusriski.

9.2 Liikuntatuntien haastaviin tilanteisiin on käytössä erilaisia ratkaisukeinoja

Toinen tutkimuskysymys koski naisopettajien ratkaisuja haastaviin tilanteisiin liikuntatunneilla. Liikunta on oppiaineena haastava (Poutala 2010). Liikuntatunneilla opettaja voi törmätä oppilaaseen, joka käyttäytyy aggressiivisesti tai vetäytyy toiminnasta. Kyseisiin tilanteisiin saattavat toimia samat ratkaisukeinot. Opettajan tulee havainnoida tilannetta niin, että osaa valita tilanteeseen toimivimman ratkaisukeinon. Opettaja ehtii harvoin etukäteen miettiä ratkaisukeinoja eri tilanteisiin. Hän joutuu usein toimimaan intuition mukaan ja punnitsemaan kyseisen tilanteen tullen ratkaisukeinoja. Valittuun ratkaisukeinoon vaikuttaa sen hetkinen mieliala ja henkilökohtainen tapa reagoida tilanteisiin (Jokimäki ym. 2011, 3). Keskiössä on oman rauhallisuuden ja toimintakyvyn säilyttäminen. Tilanteen rauhoittamisen ja selvittämisen ilman vahinkoja voidaan edistää ennalta opetelluilla toimintatavoilla. (Ellonen 2012, 227.)

Tässä tutkimuksessa ratkaisukeinoina naisopettajat olivat hyödyntäneet keskustelua, tilanteeseen puuttumista akuutisti, ennakointia ja motivointia. Myös sääntöjen noudattamisen valvominen, oppilaantuntemus, yhteistyö kollegan kanssa, ensiaputaidot sekä selkeät toimintaohjeet olivat käytettyjä ratkaisukeinoja peruskoulun liikuntatunneilla.

Keskustelu toimi ratkaisukeinona monessa haastavassa tilanteessa. Keskustelussa korostuvat opettajan omat vuorovaikutustaidot sekä tilanteen lukemisen merkitys. Opettaja kohtaa

liikuntatunneilla tilanteita, joissa oppilas ei ole kykenevä keskusteluun esimerkiksi oman tunteenpurkauksen seurauksena. Opettaja joutuu työssään jatkuvasti havainnoimaan oppilaiden tunnetiloja sekä pohtimaan, mikä toimintatapa on kyseisen oppilaan kanssa paras. Esimerkiksi aggressiivisessa tilanteessa opettajalla on velvollisuus taata kaikkien oppilaiden perusturvallisuus. Opettajalla on velvollisuus mennä esimerkiksi tappelutilanteeseen väliin. Opettajalla on kuitenkin käytössään monia erilaisia keinoja ennaltaehkäistä haastavia tilanteita. Suunnittelulla pystytään etukäteen miettimään, mitkä tilanteet saattavat tuottaa tietyille oppilaille haasteita. Ryhmäjoilla pystytään huomioimaan etukäteen oppilaat, jotka toimivat keskenään parhaiten. Näin voidaan ennaltaehkäistä niitä haastavia tilanteita, joissa tietyt oppilaat eivät esimerkiksi tule toimeen keskenään. Suunnittelu tuo myös opettajalle varmuutta oppitunnin pitoon. Hänen ei tarvitse keksiä nopeasti oppitunnin sisältöä tai miettiä, miten kyseinen opetuskeino tukee opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista.

Opettajat korostivat myös pelisilmää ja tuntosarvien ylhäällä pitoa liittyen haastavien tilanteiden ratkaisuihin. Nämä ovat kuitenkin asioita, joita ei pysty opiskelemaan opettajakoulutuksessa. Useasti pelisilmä karttuu työkokemuksen mukana.

Vastavalmistuneella opettajalla ei ole välttämättä riittävästi kokemusta, jotta hän pystyisi itsevarmasti ratkaisemaan kaikki haastavat tilanteet, jotka hän uran alkuaikana kohtaa. Voidaankin pohtia, miten opettajakoulutukseen voidaan lisätä tilanteita tai teoriapohjaista opetusta, jotta tulevat luokanopettajat olisivat valmiita kohtaamaan sekä ratkaisemaan liikunnan tuomia haasteita. Opettajakoulutuksessa tulisi saada konkreettisia esimerkkejä luokanopettajilta, miten toimia haastavissa tilanteissa. Myös eri koulujen turvallisuusohjeiden läpikäyminen toisi lisää varmuutta opettamiseen.

Yksi merkittävimmistä ennakoivista ratkaisukeinoista oli oppilaiden motivointi. Opettaja tukee varsinkin niiden oppilaiden motivaatiota, joilla on muita heikommat taidot ja resurssit. Kun tunnistaa oppilaiden tunnetiloja, antaa oikea-aikaista ohjausta ja palautetta sekä antaa oppilaille mahdollisuuden osallistua oppitunnin toimintaan. Ennakoivat ja motivoivat ohjaustavat, selkeät säännöt, ryhmän ja toiminnan organisoinnin laadukkuus ja työskentelyn ryhmitys tukevat vahvempaa sitoutumista koulutyöhön, parantavat oppilaan itsesäätelytaitoja sekä lisäävät oppilaiden tehtäväsuuntautunutta käyttäytymistä. (Salmela-Aro & Vasalampi 2014.)

Opettajalla on käytössään monenlaisia motivointikeinoja. Liikunta koetaan oppiaineena, jossa molemmat ääripääät korostuvat. Osalle oppilaista liikunta on yksi suosituimmista oppiaineista

(Heikinaro-Johansson & Palomäki 2011, 69; Huisman 2004) kun taas osa oppilaista eivät viihdy liikuntatunneilla ja kokevat liikunnan olevan vastenmielistä (Heikinaro-Johansson, Kurppa & Palomäki 2011, 249; Huisman 2004). Opettajalle haastetta tuottaa se, miten motivoida kaikkia oppilaita. Opettaja kohtaa liikuntatunneilla tilanteita, joissa oppilaiden motivointi vaatii monipuolisia keinoja. Toiset oppilaat haluavat pelata kovempaa peliä, kun taas toiset eivät haluaisi osallistua ollenkaan. Haastatteluissa opettajat kertoivat hyödyntäneensä toivotunteja oppilaiden motivoimiseksi. Ryanin ja Decin (2017) itsemääräämisteorian mukaan oppilaat motivoituvat siitä, että he voivat itse vaikuttaa ja päättää tekemisistään. Yksilön motivaatio lisääntyy, jos hän kokee autonomiaa, pätevyyden kokemuksia ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Myös positiivinen palaute on tärkeä motivoinnin keino. Haastatteluista korostui, että positiivisen palautteen merkitystä ei saa korostettua riittävästi. Positiivinen palaute on tärkeää kaiken tasoille liikkujille. Myös onnistumisen kokemusten mahdollistaminen kaikille ja hyvän huomaaminen ovat tärkeitä ominaisuuksia opettajalle.

Oppilaantuntemus on tärkeä osa opetusta. Kun opettaja tuntee oppilaiden haasteet, hän tietää, miten he reagoivat erilaisissa haastavissa tilanteissa. Toisaalta, kun oppilaat tuntevat opettajan, he lähestyvät opettajaa helpommin. Vuorovaikutus on merkittävä osa jokapäiväistä kanssakäymistä oppilaiden kanssa. Tämän takia oppilaantuntemukseen tulisi koulussa käyttää aikaa. Lukuvuoden alussa haastateltavat mainitsivat hyödyntävänsä erilaisia ryhmäytymisleikkejä. Hyvä ryhmäytyminen myös edesauttaa turvallisen ilmapiirin mahdollistumista oppitunneilla. Turvallisuutta liikuntatunneilla lisäävät myös selkeät rutiinit ja säännöt. Työrauhan toteutumiseen tarvitaan selkeitä sääntöjä sekä akuuttia puuttumista niihin tilanteisiin, joissa sääntöjä ei noudata. Yhdessä luodut toimintaohjeet sitouttavat oppilaita paremmin kuin opettajan yksin luomat ohjeet. (Rantalainen & Kaski 2017, 335–336.) Oppilaat helposti huomaavat, jos he saavat rikkoa sääntöjä ilman, että opettaja puuttuu siihen. Opettajat hyödyntävät erilaisia sanktioita, jos oppilaat eivät toimi sääntöjen mukaisesti. Myös opettajan auktoriteetilla on vaikutusta oppitunnin sujuvuuteen sekä tunnin turvallisuuteen. Opettajan tulee muistaa, että hän on ammattilainen ja on vastuussa opetustilanteessa. Mielenkiintoista on pohtia, onko auktoriteettia opeteltavissa opettajankoulutuksessa vai onko se ominaisuus, joka toisilla on ja toisilla ei?

Harjunen (2002) mainitsee auktoriteetin muodostuvan aseman sekä pedagogisen suhteen perusteella. Asemaan perustuva auktoriteetti viittaa opettajan asemaan ja velvollisuuksiin esimerkiksi koulun sääntöjen valvojana. Pedagoginen suhde auktoriteetin takana muodostuu

opettajan ja oppilaan välisestä vuorovaikutuksesta sekä opettajan ammattitaidosta eli osaamisesta. (Harjunen 2002, 134, 302, 469.) Tämän perusteella voidaan todeta, että auktoriteetti on osaksi aseman tuomaa kunnioitusta, mutta myös henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, kuten vuorovaikutustaidolla ja osaamisella on vaikutusta siihen, millaista kunnioitusta opettajat oppilailtaan saa. Näin ollen opettajankoulutuksessa ei auktoriteetin muodostumista pysty harjoittelemaan muualla kuin opetusharjoittelussa. Ehkä kaikilla on jo olemassa tietynlainen auktoriteetti mutta, se miten auktoriteetin hyödyntää omassa työssään on kehitettävissä ja kokemuksen avulla lisättävissä oleva ominaisuus. Tässä ominaisuudessa on varmasti eroa eri persoonien välillä.

Opettajan vuorovaikutustaidot ovat keskiössä niin oppilaiden kuin toisten opettajienkin kanssa toimimisessa. Haastatteluissa mainittiin aggressiivisten ja vastuuttomasti ja heikosti sitoutuvien oppilaiden kanssa yhtenä ratkaisukeinona yhteistyön merkitys. Opettaja toimii ammatissaan yhteistyössä monien eri tahojen kanssa. Hyvä yhteistyö esimerkiksi kollegan kanssa mahdollistaa vastuun jakamisen ja turvallisuuden luomisen tilanteissa, joissa oppilas joudutaan esimerkiksi poistamaan opetustilanteesta. Opetuksen turvallisuuteen vaikuttavat myös ensiaputaidot ja -välineet sekä selkeät toimintaohjeet. Opettajat korostivat, että koululla tulee olla selkeä linja sekä ohjeet tapaturmatilanteissa. Myös ensiapulaukun sekä puhelimen mukana oloa korostettiin haastatteluissa. Opettajat kertoivat, etteivät mene minnekään ilman puhelinta.

9.3 Haastavien tilanteiden reflektointi jälkikäteen

Haastatteluissa nousi esille useasti opettajien asenne, että aina voisi jälkikäteen toimia eri tavalla erilaisissa haastavissa tilanteissa. Kuitenkaan opettajat eivät osanneet mainita esimerkkejä, miten olisivat toimineet toisin. Puustisen (2010) mukaan haastaviin tilanteisiin puuttumisen keinot tulevat kokemuksen myötä. Ehkä kokemus sekä opetusuran pituus tuovat tietynlaista varmuutta opettamiseen ja sen vuoksi kokeneet opettajat eivät jää miettimään yksittäisiä tilanteita jälkikäteen.

Myös opettajien henkilökohtaisilla piirteillä saattaa olla vaikutusta siihen, jääkö opettaja miettimään haastavia tilanteita jälkikäteen. Toisaalta tietynlainen oman työn reflektointi tuli esille haastatteluissa. Opettajat mainitsivat, että ratkaisut haastaviin tilanteisiin ovat hyvin oppilaskohtaisia. Toisille oppilaille tilanteesta poistuminen toimii parhaiten, kun toiselle oppilaalle se saattaa olla huono ratkaisukeino. Ehkä oman työn reflektointia on oma oppilaskohtaisen puuttumistavan löytäminen ja oman toiminnan tarkastelu varsinkin

haastavissa tilanteissa. On kuitenkin muistettava, että opettajan ammatti on jatkuvasti kehittyvää ja muuttuvaa (Luukkainen 2004, 81).

Opettajat nostivat esille tämän tutkimuskysymyksen kohdalla myös halunsa olla aina vain parempia motivoijia ja omata paremmat itsesätelyn keinot. Jatkuva paremmuuden tavoittelu lisää opettajien kokemaa kuormittavuutta. Opettajien työhyvinvointi näyttäytyy heikkenevänä. Varsinkin, kun työn sujuvuuteen liittyvät ongelmat ja epäonnistumisen tunteet kuormittavat opettajia. (Aalto, Ervasti, Kauppi, Kurki & Vesa 2022, 3, 59.) Voidaankin miettiä, miten jatkuva oman toiminnan arviointi ja paremmuuden tavoittelu vaikuttavat opettajien kokemaan hyvinvointiin. Haastatteluissa tuli myös esille opettajan työmäärän suuruus. Suuri osa opettajista kokee työnsä muuttuneen intensiivisemmäksi viimeisten vuosien aikana. Opetusalalla itsenäinen työ, työtahti ja työtehtävien suorittaminen on lisääntynyt. (Auvinen ym. 2019, 268.) Ei ole salaisuus, että työn kuormittavuuden lisääntymisellä saattaa olla kielteistä vaikutusta siihen, miten opettajat kohtaavat liikunnassa haastavia tilanteita.

Haastatteluissa mainittiin erikseen myös resurssien puutteen tuomat haasteet kouluille. Aikaisemman tutkimuksen mukaan opettajien kokemus käytössä olevista resursseista ja niiden määrästä vaihtelee kouluittain (Aalto ym. 2022, 49). Resurssitekijät, kuten opetushenkilöstön määrä, oppimateriaalit, opetusvälineet ja opetustilat vaikuttavat opettajien työn sujuvuuteen ja oppilaiden oppimistuloksiin. Oppilaiden määrällä ja ryhmäkoolla on havaittu niin ikään yhteyttä oppimistuloksiin. (Ahonen 2021, 265.) Tässä tutkimuksessa opettajat kertoivat toivovansa lisää resursseja, kuten avustajia tai pienempiä ryhmäkokoja. Haastatteluiden pohjalta pienemmät ryhmäkoot helpottaisivat haastavissa tilanteissa ja niiden ratkaisuisissa. Silloin opettajat ehtisivät käyttää enemmän aikaa yhden oppilaan kanssa. Koulutukseen tarvitaan lisää rahoitusta, pienemmät ryhmäkoot tai mahdollisesti kaksi opettajaa yhdelle ryhmälle. Inklusio näyttäytyy useasti kauniina ajatuksena, mutta onko se kuitenkaan toimiva ratkaisu, varsinkin jos resursseja on vähän.

9.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Haastattelututkimuksen luotettavuuden arvioinnissa tulee huomioida, että tutkittavalla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastattelussa on ratkaisevaa, miten haastattelija osaa tulkita haastateltavan vastauksia esimerkiksi kulttuuristen merkitysten ja merkitysmaailmojen valossa. Haastatteluaineisto on myös konteksti- ja tilannesidonnaista. Tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteissa toisin kuin joissain toisissa tilanteissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 206–207.)

Haastatteluista saatuihin tuloksiin voi vaikuttaa myös vastaajan rehellisyys sekä asenne tutkimusta kohtaan. Erittäin vaikeat tilanteet ja kokemukset saattavat vaikuttaa siten, ettei tutkittava ole halunnut kertoa asiasta. Opettajilla saattaa myös olla salassapitovelvollisuus liittyen joihinkin tilanteisiin, minkä takia he eivät ole voineet asiasta mainita tai avata tarkemmin. Vastauksiin saattaa vaikuttaa se, kuinka totuudenmukaisia haastateltavien vastaukset ovat. Ovatko vastaukset heidän omiin kokemuksiinsa perustuvia vai jonkun toisen kollegan kertomia tapahtumia. Haastattelutilanteissa opettajat eivät välttämättä muistaneet kertoa kaikkia käyttämiään ratkaisukeinoja. Haastatteluissa opettajat saattavat kertoa ratkaisukeinon, joka tulee sillä hetkellä ensimmäisenä mieleen. Myös haastateltavien asenne ja kiinnostus aihetta kohtaan on vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen. Jos omalla työrullallaan haastateltava on törmännyt moniin erilaisiin haastaviin tilanteisiin, on todennäköistä, että hän on myös kiinnostuneempi kertomaan kokemuksiaan aiheeseen liittyen.

Tutkimuksessa tarkasteltiin liikuntaa opettavien naisopettajien kokemuksia. Kokemukset ovat henkilökohtaisia, joten vastauksiin vaikuttaa, miten haastateltava tulkitsee kysymyksen. Haastattelutilanteessa myös muistaminen vaikuttaa luotettavuuteen. Haastateltava ei välttämättä kyseisessä tilanteessa muista kaikkia kokemiaan haastavia tilanteita. Myös Kulinnan ym. (2003) malliin pohjautuva haastattelurunko saattaa ohjata tietynlaisiin vastauksiin. Tämä saattaa selittää sitä, miksi tutkittavat eivät aggressiivisten tilanteiden kohdalla nostaneet psyykkistä näkökulmaa esille. Myös omien virheiden tarkastelu ja mainitseminen saattaa vaikuttaa luotettavuuteen. Vastajat eivät välttämättä halua kertoa tai mainita omia virheitään. Kokemukset saattavatkin muuttua, jos haastateltavat jättävät oleellisia asioita mainitsematta. Haastavat tilanteet ja niiden ratkaisut asettavat opettajien toiminnan kyseenalaiseksi. Haastateltavalle saattaa tulla olo, että hän on tehnyt jotain väärin. Toisaalta aika harva haastateltavista mainitsi tekevänsä eri tavalla jälkikäteen tilannetta mietittäessä, joten voisi ajatella, että he eivät kokeneet tehneensä väärin kyseisessä haastavassa tilanteessa.

Tutkimuksen otoskoko oli pieni, joten tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää. Tutkimuksen luotettavuutta voitaisiin parantaa toistamalla tutkimus suuremmalle joukolle, mikä toisi samalla tutkimukseen myös lisää vertailuarvoa. Tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että tutkimuksen viitekehys ja haastattelurunko pohjautuivat aikaisemman tutkimuksen (Kulinna ym. 2003) jaotteluun. Haastattelun luotettavuutta lisää myös se, että haastattelurunko esitettiin. Esitelmästä saatiin tietoa haastatteluiden kestosta, haastattelurungon toimivuudesta sekä tutkijat saivat harjoitusta haastatteluiden pitämiseen ja

dialogin ohjaamiseen. Haastattelurungolla saatiin vastaukset tutkimusongelmiin. Tutkimuksen haastattelun ja sen analyysin toteutti kaksi tutkijaa, millä voidaan lisätä tutkijaan liittyvää triangulaatiota. Luotettavuutta lisää myös se, että aineistonkeruu on kerrottu tutkimuksessa yksityiskohtaisesti.

9.5 Arviointia tulosten hyödyntämismahdollisuuksista ja jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksessa saatiin selville, että kaikki liikuntaa opettavat naisopettajat olivat kohdanneet haastavia tilanteita liikuntatunneilla. Tulos on hyvä ottaa huomioon, kun mietitään haastavien tilanteiden esiintyvyyttä. Vaikka tulosta ei voida yleistää, on merkittävää tiedostaa, että koulujen arkeen mahtuu monenlaisia haasteita. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia koulutuksia tai ohjeita liikuntaa opettavat opettajat saavat haastavien tilanteiden varalle opinnoissa ja työelämässä. Saavatko liikuntaa opettavat opettajat esimerkiksi työnantajalta riittävää tukea ja perehdytystä liittyen haastaviin tilanteisiin?

Tutkimuksessa selvitettiin erilaisia ratkaisukeinoja haastaviin tilanteisiin. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää opettajakoulutuksessa ja myös valmiiden opettajien keskuudessa. Tutkimuksesta saatiin konkreettisia kokemuksia ja ratkaisukeinoja sekä selviytymisstrategioita. Tulokset saivat myös pohtimaan, mitkä ovat opettajien puuttumisen keinot tällä hetkellä ja ovatko ne riittävät. Olisi tarvetta tutkia ratkaisukeinojen vaikuttavuutta sekä sitä, tarvittaisiinko joihinkin haastaviin tilanteisiin voimakkaampia ratkaisukeinoja.

Tutkimuksesta saatiin huolestuttavia tuloksia esimerkiksi resurssien määrästä. Tätä olisi hyvä tarkastella tulevaisuudessa. Onko koulussa liian vähän henkilökuntaa, liian isot ryhmäkoot tai puutteita oppimisympäristössä, mitkä vaikuttavat haastavaan käyttäytymiseen. Tärkeää olisi myös kiinnittää huomiota siihen, voitaisiinko haastavia tilanteita ennaltaehkäistä koulun toimesta. Opettajien ja oppilaiden hyvinvointia tulisi myös tutkia lisää, jotta voitaisiin tukea heidän työssään ja koulussa jaksamista.

Jatkotutkimuksiksi ehdotetaan myös, että tutkittaisiin isompaa opettajajoukkoa, jolloin tulokset olisivat enemmän yleistettävissä. Tulevaisuudessa voitaisiin tehdä myös vertailua liikuntaa opettavan luokanopettajan ja aineopettajan välillä, sillä aineopettajat ovat saaneet liikunnan opettamiseen enemmän koulutusta kuin luokanopettajat. Haastavat tilanteet saattavat olla erilaisia alakoulun ja yläkoulun välillä.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin liikuntaa opettavia naisopettajia, joten myös miesopettajien kokemuksia voitaisiin tutkia ja tehdä vertailua tulosten välillä. Sukupuoli on kuitenkin tekijä, johon lähtökohtaisesti ei voida vaikuttaa. Merkittävää olisi kiinnittää huomiota muihin tekijöihin, joiden avulla tilannetta voitaisiin parantaa. Esimerkiksi opettajankoulutuksessa tulisi tarkastella koulutuksen antamia valmiuksia työelämää kohden. Tulevaisuudessa voitaisiin tutkia, harjoitellaanko opettajankoulutuslaitoksella haastavissa tilanteissa toimimista tai annetaanko tuleville opettajille riittävästi mahdollisuuksia tai keinoja kohdata ja ratkaista vastaan tulevia haastavia tilanteita.

Lähteet

- Aalto, V., Ervasti, J., Kauppi, M., Kurki A-L. & Vesa, S. 2022. Opettajat muuttuvassa koulumaailmassa – opettajien työhyvinvoinnin kehitys opetussuunnitelmauudistuksen aikana. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Aho, I. 2011. Mikä tekee opettajasta selviytyjän? Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Ahonen, A. 2021. Kouluerot puntarissa: resurssit ja sosioekonominen profiili. Teoksessa J. Rautopuro, K. Leino & P. Kulju. Lukutaito – tie tulevaisuuteen. PISA 2018. Suomen pääraportti, 261–285.
- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, E. 2018. Miten ja mitä opettaja oppii? Aktiivinen oppiminen opettajan pedagogisen ajattelun osana ja rakentajana. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Andersson, L., & Trudgill, P. 1990. Bad language. Oxford: Blackwell.
- Auvinen E., Feldt, T., Huhtala, M., Mauno, S., Minkkinen, J. & Tsupari, H. 2019. Uhkaako työn intensiivistyminen työhyvinvointia? Intensiivistymisen yhteys työuupumukseen opetus- ja tutkimustyössä. *Psykologia* 54 (04), 255–301.
- Bain, L. 1990. Physical education teacher education. Teoksessa W. R. Houston (toim.) *Handbook of research in teacher education*. New York: Macmillan, 758–781.
- Barkoukis, V. 2007. Experience of state anxiety in physical education. Teoksessa J. Liukkonen, Y. Vanden Auweele, B. Vereijken, D. Alfermann & Y. Theodorakis (toim.) *Psychology for physical educators: Student in focus*. 2. painos. Champaign, IL: Human Kinetics, 57–72.
- Blomberg, S. 2008. Noviiisopettajana peruskoulussa: Aloittelevien opettajien autenttisia kokemuksia ensimmäisestä opettajavuodesta. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Brendgen, M., Tremblay, R. & Vitaro, F. 2002. Reactively and proactively aggressive children: Antecedent and subsequent characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 43 (4), 495–506.
- Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat. Opetushallitus.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. 2018. *Research methods in education: Eighth edition*. New York: Routledge.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. CASEL. 2013. *Effective Social and Emotional Learning programs - Preschool and elementary school edition*. Viitattu 22.2.2023. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581699.pdf>.
- Cooper, P. & Jacobs, B. 2011. *From Inclusion to Engagement. Helping Students Engage with Schooling through Policy and Practice*. Hoboken, N.J.: Wiley.
- Culpan, I., Horn, A., Lynch, J. & Sollerhed, A. 2020. Adolescent physical activity-related injuries in school physical education and leisure-time sports. *Journal of International Medical Research*; 48 (9), 1–12. Viitattu 15.3. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0300060520954716>.
- Deci, E. & Ryan, R. 2017. *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development and wellness*. New York, NY: Guilford Press.
- Dowling, F. J. 2011. Are PE teacher identities fit for postmodern schools or are they clinging to modernist notions of professionalism?: a case study of Norwegian PE teacher students' emerging professional identities. *Sport, Education and Society* 16 (2), 201–222.

- Ebeling, H., Kantomaa, M., Taanila, A. & Tammelin, T. 2010. Liikunnan yhteys nuorten tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin, koettuun terveyteen ja koulumenestykseen. *Liikunta & tiede* 47 (6), 30–37.
- Eldar, E. & Avyzaco, S. 2009. Education through the physical – rationale. *Education and Treatment of Children* 32 (3), 471–486.
- Ellonen, E. 2012. Henkilöstöturvallisuus opetustyössä. Teoksessa E. Lindfors (toim.) *Kohti turvallisempaa oppilaitosta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 222–223
- Elvén, H. & Nykänen, R. 2016. Kenen ongelma?: haastavat tilanteet koulun arjessa. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.
- Golnick, T. & Ilves, V. 2019. Opetusalan työolobarometri 2019.
- Gordon, T. & Savolainen, M. 2006. *Toimiva koulu*. Helsinki: LK-kirjat.
- Graham, G. 2008. *Teaching children physical education: Becoming a Master Teacher*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hakala, L. 1999. *Liikunta ja oppiminen. Mitä merkitystä on kuperkeikalla?* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hakanen, P., Honkonen, T. & Salovaara, R. 2006. *Terve minä. Tukioppilaan koulutusmateriaali itsetuntemuksesta*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Hansen, A. 2017a. *Aivovoimaa: näin vahvistat aivojasi liikunnalla*. Stockholm: Bonnier fakta.
- Harjunen, E. 2002. Miten opettaja rakentaa pedagogisen auktoriteetin? *Otteita opettajan arjesta*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 10.
- Heberlein, A. 2009. *Se ei ollut minun vikani! Vastuunottamisen taito*. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Heikinaro-Johansson, P., Lyyra, N., Palomäki S. & 2016. Liikunnanopettajaopiskelijoiden valmiudet koulun liikunnallistamisessa. *Liikunta & Tiede* 53 (1), 47–53.
- Heikinaro-Johansson, P. & Palomäki, S. 2011. Liikunnan oppimistulosten seuranta-arviointi perusopetuksessa 2010. *Koulutuksen seurantaraportit 2011:4*. Helsinki: Opetushallitus.
- Heikinaro-Johansson, P., Kurppa, J. & Palomäki, S. 2011. *Koululiikunnassa viihtyminen*. Teoksessa S. Laitinen, & A. Hilmola (toim.) *Taito- ja taideaineiden oppimistulokset – asiantuntijoiden arviointia*. Tampere Yliopistopaino OY: Juvenes Print, 249–259.
- Herkama, S. 2012. *Koulukiusaaminen: loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaisuuhteissa*. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Hirvensalo, M., Huhtiniemi, M. & Salin, K. 2017. *Liikunnanopettajan työ ja työtyytyväisyys*. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 564–581.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. 2009. *Tutki ja kirjoita (15. uud. p.)*. Hämeenlinna: Tammi.
- Hjort, M. 2007. *Kirosana vai voimasana ja muita karkeita terminologisia pohdintoja*. Teoksessa N. Niemelä & E. Lehtinen (toim.) *Erikoiskielet ja käännosteoria*. VAKKI-symposiumi XXVII. Vaasa: University of Vaasa. 63–75.
- Holopainen, P., Järvinen, R., Kuusela, J. & Packalen, P. 2009. *Työrauha tavaksi. Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa*. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Honkonen, T. & Salovaara, R. 2011. *Rakenna hyvä luokkahenki*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Honkonen, T. & Salovaara, R. 2013. *Voi hyvin, opettaja!* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huisman, T. 2004. *Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003. Yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen*. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.

- Huisman, T. & Nissinen, A. 2005. Oppiminen, oppimistyyliä ja liikunta. Teoksessa P. Rintala, T. Ahonen, M. Cantell & A. Nissinen (toim.) *Liiku ja opi*. Jyväskylä: PS-kustannus. 25–46.
- Huovinen, T. 2000. Soveltuva liikunnanopetus muuttuvassa koulussa. Toimintatutkimus erityisliikunnanopettajan työstä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan lisensiaattitutkimus.
- Huovinen, T. 2019. Oppilaiden osallistumista ja fyysistä aktiivisuutta edistävä liikunnanopetus perusopetuksen heterogeenisessä oppilasryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Huurre, T., Marttunen, M., Strandholm, T. & Viialainen, R. 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt: Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Opas 25. THL. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2017. Oppimista tukevan motivaatioilmaston luominen. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 290–303.
- Jaakkola, T., Sääkslahti, A. & Liukkonen, A. 2009. Liikunnallinen lahjakkuus koulun näkökulmasta. Opetushallitus. Helsinki.
- Jay, T. 1999. *Why we curse: A neuro-psycho-social theory of speech*. Philadelphia/Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Jokimäki, E., Laitinen, M. & Salo, S. 2011. *Haastavat tilanteet – opas vanhemmille*. Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäyte. Hankekytkös: TUKEVA 2 & KOTA-keskus.
- Julin, S. & Rumpu, N. 2018. Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2018.
- Juusola, M. 2012. *Levottomat aivot. Adhd ja asperger vahvuuksina*. Helsinki: Otava.
- Järvilehto, T. 2003. Aivotutkimus, ihmisen psyykkisen toiminnan ja toimintahäiriöiden selittäminen ja kuntoutuksen ongelmat. Teoksessa P. Alanen, M. Hyyppä, T. Järvilehto & M. Sintonen. *Lääketiede ja tieteenteoria*. Turku: Kirja-Aurora, 243–287.
- Kalaja, S. & Koponen, J. 2017. Opetussuunnitelmat käytännön opetustyön näkökulmasta. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus. 552–563.
- Kalliopuska, M. 1995. *Sosiaaliset taidot*. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Kannus, P., Leppänen, M. & Parkkari, J. 2019. Liikuntavammat koulussa, vapaa-ajalla ja urheiluseuroissa. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 101–106.
- Kantomaa, M. & Lintunen, T. 2008. Henkinen hyvinvointi ja oppiminen. Teoksessa T. Ahonen, H. Hakkarainen, O. Heinonen, L. Kannas, M. Kantomaa, J. Karvinen, L. Laakso, T. Lintunen., L. Lähdesmäki, P. Mäenpää, H. Pekkarinen, A. Sääkslahti, S. Stigman, T. Tammelin, R. Telama, T. Vasankari & M. Vuori. *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille*. Helsinki: Opetusministeriö ja Nuori Suomi.
- Kangasoja, M. 2017. Oikeudellinen vastuu liikunnanopetuksessa. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus. 582–595.
- Kerola, K., & Sipilä, A-K. 2007. *Haastava käyttäytyminen: syitä, muutoksen mahdollisuuksia*. Oulu: Tervaväylän koulu. Kalevaprint Oy.
- Kerola, K. & Sipilä, A-K. 2017. *Haastava käyttäytyminen – muutoksen mahdollisuuksia*. Valterin julkaisusarja nro 1. Valteri-koulu. Oulu.

- Koivusalo, I. 1982. Voimistelu maamme oppikoulujen oppiaineena 1843-1917. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Kolehmainen, L., Korpilahti, U., Markkula, J., Ojala, T. & Somerkoski, B. 2015. Turvallisuuden edistäminen yhteisössä ja ympäristössä. Teoksessa M. Hietanen-Peltola & U. Korpilahti. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos: Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 51–57.
- Korpilahti, U. & Kolehmainen L. 2016. Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman väliarviointi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 40/2016. Viitattu 21.4.2023.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131491/URN_ISBN_978-952-302-771-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kukkola, J. 2018. Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I.A. Virtanen (toim.) Kokemuksen Tutkimus VI – Kokemuksen käsite ja käyttö. Lapland University Press. Rovaniemi, 41–63.
- Kulinna, P. & Cothran, D. 2007. Student's reports of misbehavior in physical education. *Physical Education, Recreation and Dance* 78 (3), 216–224.
- Kulinna, P., Cothran, D. & Regualos, R. 2003. Development of an instrument to measure student disruptive behavior. *Measurement in physical education and exercise science* 7 (1), 25–41.
- Kulinna, P., Cothran, D. & Regualos, R. 2006. Teachers' reports of student misbehavior in physical education. *Research Quarterly For Exercise And Sports* 77 (1), 32–40.
- Kulinna, P., Cothran, D. & Krech, P. 2010. Development of a short-form version of the Physical Education Classroom Instrument: measuring secondary pupils' disruptive behaviours. *Physical Education and Sport Pedagogy* 15 (3), 209–225.
- Kyllönen, & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa: vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Ladonlahti, T. & Naukkarinen, A. 2006. Osallistava kasvatus ja opettajankoulutuksen haasteet. *Kasvatus* 37 (4), 343–358.
- Lahti, J. 2017. Koulun liikuntakasvatuksen historia. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lahtinen, N. 2011. Koulun rangaistuskeinot. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lapinoja, K. 2006. Opettajan kadonnutta autonomiaa etsimässä. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti.
- Laune, M., Lehtinen, T. & Lehtinen, I. 2007. Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Helsinki: Edita.
- Leino A-L & Leino J. 1997. Opettaminen ammattina. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Leppänen, M. & Parkkari, J. 2020. Liikuntavammaat urheiluseuroissa, vapaa-ajalla ja opiskeluliikunnassa. Teoksessa R. Hämylä, S. Kokko & L. Martin (toim.) Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1, 91–95.
- Lesojeff, H., Purjo, T., Tervahauta, M. & Videnoja, K. 2013. Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.
- Levin, J. & Nolan, J. 2004. Principles of classroom management. A professional decision-making model, Boston: Allyn & Bacon.
- Lindh, R. & Sinkkonen, H-M. 2009. Koulusta selviytyminen. Opettajan ja oppilaan yhteinen haaste. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Linnakangas, R., Paasio, P., Seppälä, U., & Suikkanen, A. 2015. Mitä mittarien käyttö voisi tarjota sosiaalityölle? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 23 (4), 406–415.
- Loueniva, J., Nupponen, H., Vehviläinen, J. 2008. Koululiikunta vireyttää. *Liikunta & Tiede* 45 (4), 36–39.
- Louhela, V. 2012. Kuulluksi tulemisen pedagogiikka kaikille yhteisessä koululiikunnassa. *Acta Universitatis Ouluensis. E Scientiae Rerum Socialicum* 130. Tampere: Juvenes Print.
- Lounassalo, I. & Virta, J. 2017. Liikuntapedagogiikka yläkoulussa. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka. 2. uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 518–536.
- Luukkainen, O. 2004. Opettajuus. Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Luukkainen, O. 2005. Opettajan matkakirja tulevaan. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mankki, V. & Rähkä, P. 2019. Valintakriteerien ydin ja opettajankouluttajien väliset erot luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalinnassa. *Ammattikasvatuksen aikakauslehti* 1/2019, 46–63.
- Manner, M. 2019. Inklusion pulmat tuovat opettajille riittämättömyyden tunteita: ” Näemme koko ajan sitä, että oikea-aikainen tuki puuttuu”. Opettaja.fi. Viitattu 21.4.2023. <https://www.opettaja.fi/tyossa/inklusion-pulmat-tuovat-opettajille-riittamattomyyden-tunteita-naemme-koko-ajan-sita-etta-oikea-aikainen-tuki-puuttuu/>
- Markkula, J. & Ööni, E. 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL): 27/2009.
- Molloy, G. N. 1989. Chemicals, exercise and hyperactivity: a short report. *International Journal of Disability, Development and Education*, 36, 57–61.
- Mäkelä, K. 2014. PE Teachers' job satisfaction, turnover, and intention to stay or leave the profession. *Studies in sport, physical education and health* 208. Jyväskylän yliopisto.
- Mäki-Havulinna, J., & Kydén, K. 2020. Oppilaan tuki. II, Käytännön vinkkejä parempaan oppimisen tukemiseen (1. painos.). Lempäälä: Oppimisen käytännön tuki - Lobelia ry.
- Niemi, H. 2002. Opettajan työ on kasvatusta kaiken aikaa. Teoksessa R. Sarras. *Etiikka koulun arjessa*. Helsinki: Otava, 125–137.
- Nupponen, H., Penttinen, S., Pehkonen, M., Kalari, J., & Palosaari, A.-M. 2010. Koululiikunnan vaikuttavuustutkimus: lähtökohdat, menetelmät ja aineiston kuvaus. Turku: Turun yliopisto.
- Nupponen, R. 2006. Liikunta ja koettu hyvinvointi. Teoksessa M. Fogrholm & I. Vuori (toim.) *Terveysliikunta*. Jyväskylä: Gummerrus, 48–59.
- Ojala, T. 2017. Kun perusopetuksen oppilaat oireilevat psyykkisesti: opettajien kokemuksia. University of Jyväskylä. *Studies in education, psychology and social research* 575.
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. 2021. Opettajan ja esimiehen oikeudet, vastuut ja velvollisuudet. Viitattu 10.4.2023. <https://www.oajvs.fi/uploads/2021/03/72b46fba-opettajan-ja-rehtorin-oikeudet-vastuut-ja-velvollisuudet-varsinais-suomi09032021.pdf>.
- Opetushallitus 2020. Opettajat ja rehtorit Suomessa 2019 – Esi- ja perusopetuksen opettajat. Raportit ja selvitykset 2020:11.
- Palomäki, S. & Heikinaro-Johansson, P. 2011. Liikunnan oppimistulosten seuranta – arviointi perusopetuksessa 2010. Opetushallitus. Koulutuksen seurantaraportit 2011:4.
- Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuslaki 1998. 36 b § (13.6.2003/477) Kurinpito. Viitattu 20.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

- Pesonen, A., Larivaara, M., & Hannukkala, M. 2022. Hyvän mielen koulu–Mielenterveyden edistäminen ja mielenterveystaidot varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. *Focus Localis*, 50(3).
- Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä – sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Puustinen, M. 2010. Perushäly tappoi työrauhan. *Opettaja* 105 (44–45), 16–20.
- Puustjärvi, A., Voutilainen, A. & Pihlakoski, L. 2018b. Lapsen adhd. Teoksessa K. Berggren & J. Hämäläinen (toim.) ADHD-käsikirja. Keuruu: Otava, 43–80.
- Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys: Kasvatustyhteisön rakentamisen ammattitaito. Helsinki: Arator.
- Rantalainen, M. & Kaski, S. 2017. Organisointi ja järjestyksen ylläpito liikuntatunneilla. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. 333–350.
- Reeve, J. 2002. Self-Determination Theory Applied to Educational Settings. Teoksessa E. L. Deci & R. M. Ryan (toim.) *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester, N.Y.: University of Rochester Press, 183–203.
- Ritchie, J., Lewis, J., Nicholls, C. M., & Ormston, R. 2013. *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. sage.
- Safran, S. P., Safran, J. S. & Rich, C.E. 1994. What Disturbs Students? An Examination of Age and Gender Differences. *The Journal of Special Education*. 28 (2), 138–148.
- Sahlberg, P. 2015. Suomalaisen koulun menestystarina. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Salmela-Aro, K. & Vasalampi, K. 2014. Sisäinen motivaatio ja kouluinnokkuus edistävät nuorten opintopolkua. *Oppia ikä kaikki: kouluttautumisen edellytykset eri elämänvaiheissa*, 12–23. *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus*.
- Salmi, V. & Kivivuori, J. 2008. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 10/2009. Viitattu 21.4.2023. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152592/10_09_opettajiin_kohdistuva.pdf?sequence
- Salminen, J. 2012. Koulun pirulliset dilemmat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. *Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Helsinki: Otava.
- Salmivalli, C. 2016. Koulukiusaamiseen puuttuminen. *Kohti tehokkaita toimintamalleja*. 2. Uudistettu painos. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun: Erilaiset oppilaat tavallisella luokalla. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Saloviita, T. 2007. Työrauha luokkaan. Löydä omat toimintamallisi. PS-Kustannus.
- Saloviita, T. 2014. Työrauha luokkaan. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (5. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. USA: Sage.
- Sihvola, H. 2008. Taloudellinen tehokkuus vai vastuullinen kansalaisuus? Kasvatuksen eettiset tavoitteet. Teoksessa H. Niemi (toim.) *Ihmistä kasvattamassa: Koulutus - arvot – uudet avaukset*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 347–356.
- Soini, A. & Sääkslahti, A. 2017. Fyysinen aktiivisuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 129–144.

- Säntti, J. 2007. Pellon pientareelta akateemisiin sfääreihin. Opettajuuden rakentuminen ja muuttuminen sotienjälkeisessä Suomessa opettajien omaelämäkertojen valossa. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Säntti, J. 2008. Opettajan muuttuva työ vastakohtaisuuksien näkökulmasta. *Kasvatus & Aika* 2 (1), 7–22.
- Tahkokallio, K. 2018. Uskalla olla lapsellesi aikuinen. Kuinka kasvatat lapsista onnellisia ja tasapainoisia. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Takala, M. 2016. Erityispedagogiikka ja kouluikä. Helsinki: Gaudeamus.
- Takala, M. & Kontu, E. 2016. Oppimisen vaikeuden ulottuvuuksia – lukemisen, käyttäytymisen ja kuulemisen haasteet. Teoksessa M. Takala (toim.) *Erityispedagogiikka ja kouluikä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 74–91.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Kouluterveyskysely 2019 ja 2021. Perusopetus 4. ja 5. luokka, 2019 ja 2021. Viitattu 22.2.2023.
https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/summary_perustulokset2?alue1_0=600836&mittarit_0=199799&mittarit_1=199761&mittarit_2=205346&vuosi_0=v2019#.
- Tirri, K. 2002. Opetustyön etiikka. Teoksessa P. Sallila & A. Malinen (toim.) *Opettajuus muutoksessa*. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 203–224.
- Tökkäri, V. 2018. Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I.A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen Tutkimus VI – Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 64–84.
- Väri, V-M. 2002. Kasvatus ja “ajan henki”. *Tulkintoja psykokaapitalismin armottomuudesta*. *Aikuiskasvatus: aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti* 22 (2), 92–104.
- Weber, M. 1978. *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. University of California Press.

Liitteet

Liite 1. Kulinnan, Cothranin ja Regualosin (2003) alkuperäinen taulukko

TABLE 3
Item Numbers, Descriptions, and Rotated Factor Loadings

Item No.	Brief Item Description	Domains					
		I	II	III	IV	V	VI
Scale I: Aggressive							
52	Pushing or punching others	.725					
50	Threatening others	.694					
51	Smart mouth toward students	.688					
47	Obscene gestures	.638					
55	Talking back	.610					
37	Playing too rough	.610					
59	Smart mouth toward teacher	.583					
46	Quarrelsome	.574					
26	Makes fun of other students	.540					
54	Keeps others from working	.507					
9	Arguing	.479					
44	Sexual harassment	.458					
36	Cheating	.458					
41	Always must be first or best	.451					.425
8	Bullying	.443					
2	Fighting	.349					
Scale II: Low Engagement or Irresponsibility							
57	Dirty gym clothes		.650				
38	Whining		.620				
39	Continually saying, "I can't do it"		.577				
43	Poor sportsmanship	.438	.538				
48	Lazy	.451	.511				
25	Poor self-image		.507				
56	Moves slowly on purpose	.470	.486				
13	Forgets gym clothes		.485				
49	Attention seeking	.430	.473				
29	Acts shy and withdrawn		.456				
58	Tattling		.453				
33	Doesn't participate		.449	.410			
24	Showing off		.416				
27	Pretends to be sick		.364				
42	Using menstrual period as an excuse		.358				
35	Leaving group during activity		.330				
Scale III: Fails to Follow Directions							
17	Doesn't pay attention			.674			
19	Not following directions			.670			
18	Doesn't take care of equipment			.624			
15	Doesn't line up right			.589			
16	Unsafe actions	.410		.558			
14	Interrupts			.551			
20	Lying			.415			

(continued)

TABLE 3 (Continued)

Item No.	Brief Item Description	Domains					
		I	II	III	IV	V	VI
30	Always asks to have instructions repeated			.397			
	Scale IV: Illegal or Harmful						
45	Drug use				.681		
5	Smoking				.673		
21	Bringing weapons to class				.667		
40	Displaying gang symbols				.602		
12	Writing on walls				.552		
23	Not participating due to pregnancy				.546		
7	Stealing				.506		
53	Sneaking out of class	.444			.470		
	Scale V: Distracts or Disturbs Others						
10	Talking					.717	
11	Giggling					.696	
4	Gum chewing					.582	
1	Swearing					.484	
6	Can't sit still (hyperactive)					.465	
28	Forming cliques					.405	
3	Misses or is late for class					.340	
	Scale VI: Poor Self-Management						
31	Clings to the teacher						.556
32	Gets upset when loses/fails						.533
22	Temper tantrums						.401
34	Late assignments						.257

Note. $N = 2,309$.

Liite 2. Haastattelukutsu

Hei (opettajan nimi),

Olemme Hanna Mattila ja Roosa Turklin ja suoritamme luokanopettajan maisterivaiheen tutkintoa Turun yliopistossa. Teemme Pro gradu- tutkielmaa naisopettajien kokemista haastavista tilanteista peruskoulun liikuntatunneilla. Lisäksi olemme kiinnostuneita siitä, miten opettaja on ratkaissut kyseiset haastavat tilanteet. Tällä hetkellä tutkielmamme kulkee nimellä ”Naisopettajien peruskoulun liikuntatunneilla kokemia haastavia tilanteita ja niihin ratkaisuja”. Tutkimuksessa käytämme aineistonkeruutapana puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelurunko on muodostunut Kulinnan, Cothranin & Regualosin (2003) tutkimuksen pohjalta.

Esitestauksen perusteella yhteen haastatteluun kuluu aikaa noin tunti. Haastattelut toteutetaan etänä Zoom-ohjelman avulla ja aineisto kerätään viikoilla 15–18. Haastattelut tallennetaan ja säilytetään Seafilin salatussa kansiossa kaksivaiheisen tunnistamisen takana viisi vuotta, minkä jälkeen aineisto hävitetään.

Tutkimuksessa kunnioitetaan tutkittavan yksityisyyttä, eli tutkittavan henkilöllisyys ei tule ilmi haastatteluiden analysoinnissa ja raportoinnissa. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkittavilla on oikeus jättäytyä pois ennen haastatteluiden toteutumista. Tutkimuksen lähtökohtana on tasa-arvoinen kohtelu ja kaikilta tutkittavilta saatu tieto on arvokasta. Pyrimme noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Tutkimuksen on tarkoitus valmistua keväällä 2023. Tutkimustuloksista on hyötyä niin tuleville kuin nykyisille luokanopettajille, koska se tarjoaa konkreettisia vinkkejä sekä selviytymisstrategioita.

Vastaathan viestiin, jos suostut haastateltavaksemme. Haastatteluajoista sovitaan opettajan toiveiden mukaisesti. Olethan yhteydessä, jos sinulla tulee jotain kysyttävää. Vastamme mielellämme tutkielmaa koskeviin kysymyksiin.

Kiitämme jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Hanna Mattila & Roosa Turklin

Liite 3. Teemahaastattelukysymykset

Taustatiedot

- Kuinka paljon opetat liikuntaa viikossa?
 - Millä asteella?
 - Kuinka kauan olet opettanut/opetuskokemus tai työuran pituus?
1. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnantunneilla aggressiivisesti (esim. töniminen, uhkailu, huijaaminen, väkivalta) käyttäytyvään oppilaaseen? Jos olet, minkälaisia tilanteita?
 2. Miten toimit / ratkaisit kyseisen aggressiivisen tilanteen liikuntatunnilla?
 3. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

 4. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnantunneilla oppilaaseen, joka toimii vastuuttomasti tai sitoutuu heikosti liikuntatunteihin? (esim. kiukuttelee, laiskuus, osallistumattomuus jatkuvasti tai ei osallistu oppitunnin toimintaan?) Jos olet, minkälaiseen tilanteeseen?
 5. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
 6. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

 7. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnantunneilla oppilaaseen, jolla on haasteita itsesäätelytaidoissa (esim. tunteiden, käyttäytymisen ja kognitiivisten toimintojen säätelyn haasteet)? Jos olet, minkälaiseen?
 8. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
 9. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

 10. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnantunneilla oppilaaseen, joka jatkuvasti häiritsee toisia oppilaita esimerkiksi nauramalla, pilkkaamalla, huutelemalla, ärsyttämällä ja kiroilemalla? Jos olet, minkälaiseen?

11. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
12. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

13. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnantunneilla oppilaaseen, jolla on heikko itsehallinta (esim. masentuminen epäonnistumisista sekä opettajaan takertuminen → ei pysty tekemään omia ratkaisuja) Jos olet, minkälaiseen?
14. Miten toimit / ratkaisit kyseiseen tilanteen?
15. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

16. Oletko työurasi aikana törmännyt liikunnassa, jossa oppilas fyysisesti loukkaantuu? Jos olet, minkälaiseen?
17. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
18. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

19. Onko liikunnassa tullut urasi aikana läheltä piti tilanteita? Jos on, minkälaisia tilanteita? (esim. sääntöjen noudattamuksesta, siirtymät, sairaudet)
20. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
21. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

22. Onko koululiikuntatunneilla tapahtunut turvallisuuteen liittyviä muita vaaratilanteita? Jos on, minkälaisia tilanteita? (uimaopetus)
23. Miten toimit / ratkaisit kyseisen tilanteen?
24. Näin jälkikäteen miettien, olisitko toiminut tilanteessa jotenkin toisin? miten?

25. Minkälaisia muita haastavia tilanteita olet kohdannut työurasi aikana koulun liikunnassa.? (työrauha, sääntöjen kertominen, rauhoittuminen, yleinen häslääminen)

26. Mitä vinkkejä antaisit luokanopettajaopiskelijoille tai liikunnanopettajille haastattelussa nousseiden tilanteiden tai ylipäätään haastavien tilanteiden varalle?